ശ്രീരാമവർമ്മഗ്രന്ഥാവലി.

രാമായണം

ഭാഷാചമ്പൂപ്രബന്ധം.

സുഗ്രീവസഖ്യം.

ശ്രീരാമവൎമ്മഗ്രന്ഥാവലി.

രാമായണം
ഭാഷാചമ്പൂപ്രബന്ധം.

സുഗ്രീവസഖ്യം.

കൊച്ചി
മലയാളഭാഷാപരിഷ്കരണക്കമ്മറ്റിയിൽനിന്ന
പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നതു്.

കോപ്പി ൫൦൦.

രാമാനുജമുദ്രാലയത്തിൽ അച്ചടിച്ചതു്.

൧൦൮൩.

വില ൩ണ വു.

പ്രസ്താവന

സംസ്കൃതസാഹിത്യപ്രസ്ഥാനങ്ങളിൽ പലതിനേയും ഭാഷാസാഹിത്യകാരന്മാർ ഉത്തരോത്തരം അനുകരിക്കാറുണ്ടായിരുന്നു. ചമ്പൂപ്രസ്ഥാനം അവയിൽ പ്രധാനമായിട്ടുള്ള ഒന്നാണ്. അതിന്റെ അവതാരകൻ 'പുനം' നമ്പൂരിയാണെന്നാകുന്നു പല ഭാഷാപണ്ഡിതന്മാരുടേയും അഭിപ്രായം.

"മദനസമരസമ്മർദ്ദാന്തരോൽഭ്രാന്തകാന്താ-
മണിതമധുരമാധുര്യൈകവംശപ്രസൂതൈഃ
മൃദുമതമണമേലും പദ്യഗദ്യൈരനേകൈ-
ർമ്മദയതി 'പുന'മിന്നും ഭൂരി ഭൂചക്രവാളം.

മധുമൊഴി! 'പുന'മെന്നാ നൽകവീന്ദ്രേണ സാര-
സ്വതപരിമളമേലും പദ്യഭേദൈരനേകൈഃ
പകലിരവു വളർത്തി സ്തൂയമാനാപദാനാ
മധുരകവിഭിരന്യൈരന്വിതാ രാഘവാദ്യൈഃ."

എന്നു 'ചന്ദ്രോത്സവം' എന്ന മണിപ്രവാളകാവ്യത്തിൽ കാണുന്ന പദ്യങ്ങളിൽനിന്നുള്ള അനുമാനമാണ് ഈ അഭിപ്രായത്തിന്റെ അടിസ്ഥാനം. പുനംനമ്പൂരി കോഴിക്കോട്ടു സാമൂതിരിമഹാരാജാവിന്റെ സഭ്യരിൽ ഒരാളായിരുന്നു എന്നാണ് ഐതിഹ്യം. ഒരിക്കൽ ആ മഹാരാജാവിന്റെ സദസ്സിൽവച്ച്,

"ഭാഷാകവിനിവഹോദയം
ദോഷാകരവദിഹാതി ഭുവനതലേ.
പ്രായേണ വൃത്തഹീനാഃ
സ്യുശ്ചാലോകേ നിരസ്തഗോപ്രസരാഃ."

എന്നു് ഉദ്ധതനായ ഉദ്ദണ്ഡശാസ്ത്രികൾ ഭാഷാകവികളെ ആക്ഷേപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുമ്പോൾ പുനം അവിടെ ചെല്ലുകയും,

"താരിത്തന്വികടാക്ഷാഞ്ചലമധുപകലാ-
രാമ! രാമാജനാനാം
നിരിത്താർബാണ! വൈരാകരനികരതമോ
മണ്ഡലീചണ്ഡഭാനോ!
നാരീത്താരോരു നീയാം തൊടുകുറി കളയാ-
ട്ടെന്നമേഷാ കിളിക്കും
ഗാരത്തിന്നിപ്പുറം വിക്രമനൃവര! ധരാ
ഹന്ത കല്പാന്തതോയേ."

എന്നു രാജപ്രശംസയായി ഒരു പദ്യം ഉണ്ടാക്കിച്ചൊല്ലുകയും ചെയ്തു. അപ്പോൾ ഉദ്ദണ്ഡൻ 'അനന്തഹന്തസ്മിന്തപ്പട്ട്' എന്നു പറഞ്ഞു താൻ ഉത്തരീയമായി ധരിച്ചിരുന്ന ഒരു പട്ടു് അദ്ദേഹത്തിനു സമ്മാനം കൊടുത്തിട്ടു്,

"അധികേരളമഗ്ര്യഗിരഃ കവയഃ
കവയന്തു വയന്തു ന താൻ വിനമഃ.
പുളകോൽഗമകാരിവചഃ പ്രസരം
പുനരേവ പുനഃ പുനരാസ്തുമഹേ."

എന്നൊരു പ്രശംസാപത്രവും കൊടുത്തു എന്നു കേട്ടിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ ഇത്ര പ്രസിദ്ധനായ പുനം നമ്പൂതിരിയു

ടെ കൃതിയായിട്ടു യാതൊരു ഗ്രന്ഥവും ഇതുവരെ കണ്ടിട്ടില്ല. 'കൃഷ്ണഗാഥ' പുനത്തിൻെറ കൃതിയാണെന്നു ചിലർ പറയാറുണ്ടായിരുന്നുവെങ്കിലും 'ആജ്ഞയാ കോലഭൂപസ്യ' എന്നാദിയായ അതിലെ ശ്ലോകംകൊണ്ടുതന്നെ അതു 'കോലത്തിരി' രാജാവിൻെറ ആശ്രിതനായ ഒരാളുണ്ടാക്കിയതാണെന്നു സ്പഷ്ടമാകുന്നു. പുനം സാമൂതിരിയെ വിട്ടു കോലത്തിരിയെ ആശ്രയിച്ചുവെന്നു വിശ്വസിപ്പാൻ യാതൊരു കാരണവും കേട്ടിട്ടുമില്ല. അതുമാത്രമല്ല, പുനത്തിൻെറതാണെന്നു സർവ്വസമ്മതമായിട്ടുള്ള മേൽകാണിച്ച 'താരിത്തനാദി' എന്നിത്യാദി പദ്യങ്ങളിലേയും, കൃഷ്ണഗാഥയിലേയും രചനാരീതിക്കു വളരെ വ്യത്യാസം കാണുന്നു. ഇതിനുപുറമേ ഗാഥയ്ക്കു നമ്പൂരിമാരുടെ എടയിൽ, 'ചെറുശ്ശേരിപ്പാട്ട്' എന്നും, 'ചെറുശ്ശേരി' എന്നും മറ്റും ഇന്നും നടപ്പുള്ള പേരുകൊണ്ടും അതു 'ചെറുശ്ശേരി' എന്ന് ഇല്ലപ്പേരുള്ള വേറെ ഒരു നമ്പൂരിയുടെ കൃതിയാണെന്നു വിചാരിപ്പാനാണ് അധികം ന്യായം കാണുന്നതു്.

അതുകൊണ്ട്, അനേകം ഗദ്യപദ്യപ്രബന്ധങ്ങൾ പുനത്തിൻെറ കൃതികളായിട്ടുണ്ടെന്നു ചന്ദ്രോത്സവകാരൻ പറയുന്നതു രാമായണചമ്പുക്കളെ ലക്ഷ്യീകരിച്ചാണെന്ന് ഒരു പക്ഷക്കാർ സിദ്ധാന്തിക്കുന്നു. എന്നാൽ സാമൂതിരിരാജസദസ്യരായിരുന്ന പതിനെട്ടരക്കവികളിൽ അരക്കവിയാണു 'പുനം' എന്നും, മറ്റു പതിനെട്ടു പേരും പുനത്തെക്കാൾ യോഗ്യരായ മുഴുക്കവികളായിരുന്നു എ

നും ഉള്ള ഐതിഹ്യത്തെ വിശ്വസിക്കുന്നതാണെങ്കിൽ അവരിൽ ചേന്നാസ്സനമ്പൂരിപ്പാട്ട് മുതലായ ചിലരുടെ ചില സംസ്കൃതഗ്രന്ഥങ്ങൾ മാത്രം പുറത്തു കാണുന്നതിനും മറ്റുള്ളവരുടെ കൃതികളായിട്ടു യാതൊരു ഗ്രന്ഥങ്ങളും കാണാതിരിക്കുന്നതിനും സംഗതിയെന്തു്? അരക്കവിയായ പുറത്തിൻെറ കൃതികളായി രാമായണം ഭാരതം മുതലായ ഭാഷാചമ്പുക്കൾ ഇത്ര വളരെയുള്ള സ്ഥിതിക്കു മറ്റുള്ള മുഴുക്കവികളുടെ കൃതികൾ ഇതിലും അധികം കാണേണ്ടതല്ലേ? എന്നൊരാക്ഷേപമുണ്ടു്; അതിനുള്ള സമാധാനം ഇങ്ങനെയാണ്:—കവിശബ്ദം പണ്ഡിതപര്യായമാണല്ലോ. അതുകൊണ്ടു മറ്റുള്ളവരൊക്കെ കാവ്യകാരന്മാരായിരുന്നുവെന്നു വിചാരിക്കേണ്ടതില്ല. അഥവാ അവരിൽ വല്ലവരും കാവ്യനിർമ്മാണം ചെയ്തിരുന്നുവെങ്കിൽത്തന്നെ അതൊക്കെ സംസ്കൃതകാവ്യങ്ങളായിരിക്കും. വ്യാകരണം, മീമാംസാ, ജ്യോതിഷം മുതലായ ശാസ്ത്രഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ പലതും അവരിൽ പലരും എഴുതീട്ടുണ്ടായിരിക്കണം. 'ലീലാതിലകം' മുതലായവ അതിൽ ചില പണ്ഡിതന്മാരുടെ കൃതികളാണെന്നുകൂടി ചിലർ പറയാറുണ്ടു്; അക്കാലത്തു കേവലഭാഷാകവികളെ സംസ്കൃതപണ്ഡിതന്മാർ കവികളുടെ കൂട്ടത്തിൽ അത്ര വകവച്ചാറില്ലെന്നു് ഉദ്ദണ്ഡപണ്ഡിതൻെറ പരിഹാസംതന്നെ തെളിയിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ. അദ്ദേഹം പരദേശികനായിരുന്നതുകൊണ്ടു മാത്രം അങ്ങനെ പറഞ്ഞതല്ല; അന്നത്തെ മലയാളബ്രാഹ്മണപണ്ഡിതന്മാരുടേയും നില അതുതന്നെ ആയിരുന്നു. അതുകൊണ്ടുതന്നെ ആയിരിക്ക

ണം, കേവലഭാഷാകവിയായ പുനത്തെ 'അരക്കവി'യെന്നു മറ്റുള്ളവർ കല്പിച്ചിരുന്നതു്.

പുനത്തിന്റെ ഭാഷാചമ്പുക്കളിൽ ഏതാണ്ടു പകുതിവീതം ഗദ്യപദ്യങ്ങൾ സംസ്കൃതമയമാണല്ലോ. ആ പദ്യങ്ങളിൽ, സന്ദർഭത്തിനു തക്കവണ്ണം പൂർവ്വകവികളുടെ കൃതികളിൽനിന്നു് എടുത്തു ചേർത്തിട്ടുള്ള ഭാഗങ്ങൾ വളരെയുണ്ടു്. അനർഘരാഘവം, വിക്രമോർവ്വശീയം, ആശ്ചര്യചൂഡാമണി മുതലായ നാടകങ്ങളിൽനിന്നും, ഭോജചമ്പു, കൃഷ്ണവിലാസം, മാഘം മുതലായ കാവ്യങ്ങളിൽനിന്നും അനേകം ശ്ലോകങ്ങൾ അതേപ്രകാരത്തിൽത്തന്നെയും, അല്പാല്പം ഭേദഗതി വരുത്തിയും ഇവയിൽ ചേർത്തുകാണുന്നു. ഇതു കവി തന്റെ അശക്തികൊണ്ടു ചെയ്യുന്നതോ മറ്റുള്ളവർ അറിയുകയില്ലെന്നു വിചാരിച്ചു ചില കുകവികൾ അന്യന്മാരുടെ 'സർവ്വസ്വാപഹരണം' ചെയ്യാറുള്ള രീതിയെ അനുസരിച്ചു ചെയ്യുന്നതോ ആയിരിക്കയില്ല. കാളിദാസാദി മഹാകവികൾപോലും സ്വകൃതങ്ങളായ രഘുവംശകുമാരസംഭവാദി കാവ്യങ്ങളിൽ സന്ദർഭവശാൽ പല പദ്യങ്ങളും പരസ്പരം വിനിമയം ചെയ്തിട്ടുള്ളതുകൂടാതെ, പല പുരാണശ്ലോകങ്ങളേയും ഈഷൽഭേദം ചെയ്തു് എടുത്തിട്ടുള്ളതായും കാണുന്നുണ്ടല്ലോ. വിശേഷിച്ചു, സരസനായ പ്രസ്തുതകവി ഭാഷായോഷയ്ക്കു് ഒരു അപൂർവ്വമായ ആഭരണത്തിന്റെ ഭാവം മനസ്സുകൊണ്ടു കണ്ടുപിടിച്ചു് അതു തയ്യാറാക്കുവാൻ യത്നംചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നപ്പോൾ പണ്ടത്തെ വല്ല പണ്ടങ്ങളിലും ഉപയോഗിച്ചിരുന്ന മണികളേയും കല്ലുകളേയും അതേവിധ

ത്തിൽത്തന്നെയോ ചെയ്യേണ്ടുവേണ്ടി അല്പാല്പം ഭേദഗതിയോടുകൂടിയോ ഭാഷ മാററിയോ ഉപയോഗിച്ചുള്ളതുകൊണ്ടു തന്റെ വേലയ്ക്കും സമയത്തിന്നും അല്പം ലാഭം കിട്ടിയെന്നല്ലാതെ ശില്പസാമർത്ഥ്യത്തിന്ന യാതൊരു കുറവും അഷ്ടം പറവാനിടവരുത്തീട്ടില്ല. എങ്കിലും "ഞാനായിരുന്നെങ്കിൽ ഉറക്കവും കൂടി കഴിക്കുമായിരുന്നു" എന്നു പണ്ടൊരു കവി പറഞ്ഞതുപോലെ തങ്ങളായിരുന്നുവെങ്കിൽ ഒട്ടും പരസഹായം കൂടാതെ സ്വാർജ്ജിതംകൊണ്ടുതന്നെ ഈവണ്ണം പണികഴിക്കുമായിരുന്നു എന്ന് അഭിമാനിച്ചിരുന്ന അന്നത്തെ ആദ്യകവികൾ, ഇതുകൊണ്ടും പുനത്തിന്ന് 'അരക്കവി' എന്ന പേരിന്ന മാത്രമേ അവകാശമുള്ളുവെന്നു നിശ്ചയിച്ചിരിക്കാം.

ക്ഷേത്രങ്ങളിൽ ഉത്സവം, തേവാരസേവ മുതലായ വിശേഷങ്ങളുള്ളപ്പോൾ അവിടെ കൂടുന്ന സുകുമാരകലാകോവിദന്മാരും സാഹിത്യകൌതുകികളുമായ ബ്രാഹ്മണാദിസജ്ജനങ്ങൾക്ക് നിർദ്ദോഷവിനോദമായ ഭഗവൽകഥാകാലക്ഷേപത്തിന്നുവേണ്ടി ചാക്യാന്മാർ കൂത്തും പ്രബന്ധവും മററുചിലർ പാഠകവും പറയുന്ന പതിവു് ഇന്നും മലയാളത്തിൽ നടപ്പുള്ളതാണല്ലോ. പണ്ടത്തെക്കാലത്തു് ആത്തൊഴിൽക്കാർതന്നെ ആ ആവശ്യത്തിലേയ്ക്കു യോഗ്യങ്ങളായ ഗദ്യപദ്യങ്ങളെ സംസ്കൃതത്തിലുള്ള ഓരോ പൂർവ്വപ്രബന്ധങ്ങളിൽനിന്നു സമുച്ചയിച്ചു് എഴുതി സൂക്ഷിച്ചു ഭാഷയിൽ ഫലിതമയമായ രീതിയിൽ അവയുടെ അർത്ഥവിവരണം ചെയ്യേണ്ട പ്രകാരങ്ങളും അഭ്യസിച്ചു

നൈപുണ്യം സമ്പാദിക്കുക പതിവായിരുന്നു. അക്കാലത്തു് അത്തൊഴിലിൽ പ്രത്യേകം വാസനയും വൈദഗ്ദ്ധ്യവുമുള്ള യോഗ്യന്മാർ അപ്പപ്പോൾ പുതിയ പുതിയ ഫലിതങ്ങൾ കണ്ടുപിടിച്ചു പ്രയോഗിച്ചു രംഗവാസികളെ സന്തോഷവിസ്മയതരംഗിതചിത്തവൃത്തികളാക്കിത്തീൎക്കാറുണ്ടു്. പ്രാചീനമായ ഈ ഊടുവഴിയെ അനുസരിച്ചും അനുകരിച്ചും പരിഷ്കരിച്ചും സമീകരിച്ചും പോരാത്തതിനെ പുതുവലായി ചേൎത്തും വിശാലഹൃദയനും മനോധൎമ്മജ്ഞനുമായ പുനം നമ്പൂരി ഭാഷയിൽ നല്ലൊരു പ്രബന്ധപന്ഥാവിനെ സഹൃദയസഞ്ചാരയോഗ്യമാക്കിത്തീൎത്തു. 'അഭ്രങ്കഷമഹാസാലതാലലക്ഷ്യഗോപുരങ്ങളി'കളും, 'മാധവിശ്രീസ്ഫുരദ്രാക്ഷാസ്തബകശാലി'കളായും ഉള്ള നടക്കാവുകളെക്കൊണ്ടു സുഗമമായ ഈ നവീനപന്ഥാവിൽക്കൂടി സ്സഞ്ചരിച്ചു സുഖം അനുഭവിച്ചപ്പോൾ പിന്നെപ്പലരും ആ പാതയെത്തന്നെ നീട്ടുകയും, അതേ തോതിൽ പല കൈവഴികളുണ്ടാക്കുകയും ചെയ്തുതുടങ്ങി. ഇങ്ങനെ കുറെക്കാലം കഴിഞ്ഞപ്പോഴേയ്ക്കു നമ്മുടെ ഭാഷാസാഹിത്യസാമ്രാജ്യവാസികൾക്കു പുരാണകഥാനഗരികളെല്ലാം ഈ പുതിയ പന്ഥാവിൽക്കൂടി സുഖപ്രാപ്യമായിത്തീൎന്നു.

ഈ നവീനപന്ഥാവിനെ അഭിമുഖീകരിച്ചു പണിചെയ്യപ്പെട്ടിട്ടുള്ള പുരാണകഥാസൌധങ്ങളിൽ പലതിലും പ്രഥമസ്ഥപതിയുടെ മനോധൎമ്മവും ശില്പചാതുൎയ്യവും വേറെ കാണാം. വേറെ ചിലതിൽ തൽക്കൎത്താക്ക

ളുടെ അരസികതയും വാസനാശൂന്യതയും നിമിത്തം പല പണിക്കുറവുകളും കൈക്കുററങ്ങളും വന്നിട്ടുള്ളതും കാവ്യശില്പജ്ഞന്മാരുടെ നോട്ടത്തിൽ സുവ്യക്തമായിരിക്കുന്നതാണ്. എന്നാൽ നമ്മുടെ കൂത്താശാരിയുടെ ശിഷ്യപ്രശിഷ്യന്മാരിൽ മഴമംഗലം മഹാകേമൻതന്നെയാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രബന്ധസൌധങ്ങളുടെ പാദുകം മുതൽ താഴികക്കുടം വരെയുള്ള അവയവങ്ങളുടെ കൂറടക്കവും, അവയിൽ ഉപയോഗിച്ചിരിക്കുന്ന ഉരുപ്പടികളുടെ ഗുണവും, അവയുടെ ചേൎപ്പും, മിനുക്കും, കൊത്തുവേല ചായം തേപ്പ്, കണ്ണാടിപ്പൂട്ട് മുതലായ അലങ്കാരപ്പണികളുമെല്ലാം സൂക്ഷിച്ചു പരിശോധിച്ചാൽ അദ്ദേഹം 'സ്ഥപതിമതിഗതിപ്രേക്ഷക'നായ 'സൂത്രഗ്രാഹി'യായിരുന്നുവെന്ന് ആരും സമ്മതിക്കാതിരിക്കുന്നതല്ല.

ഇങ്ങനെ ചാക്യാന്മാരുടെ പ്രബന്ധകഥനരീതിയെ അനുകരിച്ചുണ്ടാക്കപ്പെട്ടവയാണു ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങൾ; അങ്ങനെയല്ലാതെ ഈ ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങളിൽ ഒന്നെങ്കിലും ചാക്യാന്മാരോ പാഠകന്മാരോ അതേവിധത്തിൽ തന്നെ രംഗത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചിട്ടുള്ളതായി ആരും പറഞ്ഞുകേട്ടിട്ടില്ല. 'മേൽപുത്തൂർ' നാരായണഭട്ടതിരിപ്പാട്ടിലെ സംസ്കൃതപ്രബന്ധങ്ങളുണ്ടാകുന്നതിനു മുമ്പിൽ പുനം മുതലായവരുടെ ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങൾ തന്നെയായിരുന്നു രംഗത്തിൽ പ്രബന്ധം പറയുന്നവർ ഉപയോഗിച്ചിരുന്നതു് എന്ന് ഇയ്യിടെ ചിലർ പറഞ്ഞുതുടങ്ങീട്ടുണ്ട്. അങ്ങനെ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നവർ താഴെ എഴുതുന്ന ചോദ്യങ്ങൾക്കെല്ലാം വിശ്വാസ്യമായ സമാധാനം പറവാൻ

ബോദ്ധ്യതയുള്ളവരാണല്ലോ. പുനത്തിന്റെ പ്രബന്ധ
ങ്ങളുണ്ടാകുന്നതിനു മുമ്പിൽ രംഗോപജീവികൾ ഉപയോ
ഗിച്ചിരുന്ന ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങൾ ഏതെല്ലാമായിരുന്നു?
അവയെല്ലാം ഇപ്പോൾ എവിടെ? അഥവാ പുനത്തി
ന്റെ കാലത്തിനു മുമ്പു പ്രബന്ധകഥനസമ്പ്രദായം ത
ന്നെ മലയാളത്തിലുണ്ടായിരുന്നില്ലെന്നുണ്ടോ?

ചാക്യാന്മാർ പുരുഷാർത്ഥം പറയുന്നതിലും, വിദൂഷ
കൻ പുറപ്പെടുന്നതിലും പ്രയോഗിക്കാറുള്ള ഭാഷാശ്ലോക
ങ്ങളെല്ലാം തോലന്റെ കൃതികളാണെന്നു പറഞ്ഞുവരാറു
ള്ളതു വാസ്തവമാണോ? തോലൻ എന്ന ആൾ ആര്? ആ
ദ്ദേഹത്തിന്റെ കാലം എന്ന്? പെരുമാക്കന്മാരിൽ ഒരാളു
ടെ സചിവനായി പഴമക്കാർ പറഞ്ഞുകേൾവിയുള്ള ആ
ത്തോലൻ തന്നെയാണോ ഈത്തോലൻ? അങ്ങനെയാ
ണെങ്കിൽ അത്ര പഴയകാലത്തെ ആ ഭാഷാരീതി ഇന്ന
ത്തെ വെണ്മണിരീതിയെക്കാൾ പുതുതായിക്കാണുന്നതിനു
വകാശമെന്ത്? ഭട്ടതിരിയുടെ സംസ്കൃതപ്രബന്ധങ്ങളു
ണ്ടാകുന്നതിനു മുമ്പു ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങളായിരുന്നു പ്രബ
ന്ധപാഠകന്മാർ സ്വീകരിച്ചിരുന്നതെന്നും സംസ്കൃതപ്ര
ബന്ധങ്ങളുണ്ടായപ്പോൾ അവയെ സ്വീകരിച്ചു ഭാഷാപ്ര
ബന്ധങ്ങളെ കൈവെടിഞ്ഞുവെന്നും ഉള്ള അഭിപ്രായം
ഭാഷാചരിത്രപണ്ഡിതന്മാർക്ക് ആദരണീയമായിത്തീരു
വാൻ ന്യായമുണ്ടോ? ഈ അഭിപ്രായം ശരിയാണെങ്കിൽ
പ്രാചീനകേരളീയർ ഭാഷാപ്രണയികളും നവീനർ സം
സ്കൃതപക്ഷപാതികളും ആകുന്നു എന്നു സമ്മതിക്കേണ്ടി
വരുന്നില്ലേ? അങ്ങനെ സമ്മതിക്കുന്നപക്ഷം, ചാക്യാർക്കു

ത്തിൽ സംസ്കൃതശ്ലോകങ്ങൾ ചൊല്ലി ഭാഷയിൽ ഫലിതമയമായും ഹാസ്യഭൂയിഷ്ഠമായും അൎത്ഥം വിസ്തരിച്ചിരുന്ന സമ്പ്രദായത്തെ ആമൂലാഗ്രം കണ്ണടച്ച് അനുഗമിക്കുന്നതായ കുഞ്ചൻനമ്പ്യാരുടെ തുള്ളൽപ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ ആവിർഭാവത്തിനും വളൎച്ചക്കും അവകാശം സിദ്ധിപ്പാൻ വഴിയുണ്ടോ?

ഈ വക വിരോധങ്ങളെ പരിഹരിക്കാതെ പ്രാചീനന്മാർ ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങളെ രംഗത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചിരുന്നു എന്നുള്ള സ്വകപോലകല്പിതമായ അഭിപ്രായം കേവലം പാമരവചനാപരിപാടിയിൽ ത്യാജ്യമാണെന്നല്ലാതെ പണ്ഡിതമതത്തിലെന്ന സിദ്ധാന്തകോടിയിൽ ഗ്രാഹ്യമാണെന്നു തോന്നുന്നില്ല. അത്രമാത്രമല്ല, കളി, ജപം, സ്വാദ്ധ്യായം മുതലായ തേവാരങ്ങളുടെ ഇടയിൽ അത്യാവശ്യം നേരിട്ടാൽ സംസ്കൃതത്തിൽ മുക്കിമൂളി വല്ലതും പറയുകയോ ആംഗ്യം കാട്ടി മറ്റുള്ളവരെ കാൎയ്യം മനസ്സിലാക്കുകയോ ചെയ്യുന്നതല്ലാതെ മലയാളഭാഷയിൽ സംഭാഷണം ചെയ്യുന്നതു തന്നെ അതിനിന്ദ്യമായി ഇന്നും കരുതിവരുന്ന ആഢ്യബ്രാഹ്മണരുടെ സദസ്സിൽ ക്ഷേത്രങ്ങളിൽ വച്ചു നടത്തുന്ന ഭഗവൽകഥാപ്രസംഗങ്ങൾക്ക് ആപുരാതനകാലത്തു ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങളെ പ്രധാനമായി സ്വീകരിച്ചിരുന്നുവെന്നു വിശ്വസിപ്പാൻ മേലും കീഴും ആലോചിക്കുന്നവൎക്ക് അശേഷം ധൈൎയ്യമുണ്ടാകുന്നതുമല്ല.

അതിനാൽ പുനം മഴമംഗലം മുതലായ മഹാകവികൾ സംസ്കൃതത്തിലെ ഭോജചമ്പു മുതലായവയെ

പ്പോലെ സഹൃദയന്മാർ വായിച്ചു രസിപ്പാൻ മാത്രം ഉണ്ടാക്കീട്ടുള്ളതാണു ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങൾ എന്നു മാത്രമേ പറവാൻ തരമുള്ളു. "ഗദ്യപദ്യോഭയമയം ചമ്പൂരിത്യഭിധീയതേ" എന്നു സാഹിത്യശാസ്ത്രവചനവുമുണ്ടു്. ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങളിലെ പദ്യങ്ങളുടെ വൃത്തമെല്ലാം സംസ്കൃതച്ഛന്ദശ്ശാസ്ത്രപ്രകാരമുള്ളവ തന്നെ. എങ്കിലും അവയുടെ രചനാരീതിയിൽ രസാനുഗുണ്യം വരുത്തുവാൻ തൽകർത്താക്കൾ വളരെ ശ്രദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഗദ്യങ്ങളിൽ ചിലതിനു സംസ്കൃതപ്രബന്ധങ്ങളിലെ ഗദ്യരീതിയിൽ നിന്നു പിന്നെയും വളരെ വ്യത്യാസമുണ്ടു്. എന്നാൽ അതു പണ്ടും ഇപ്പോഴും ഭദ്രകാളി, വേട്ടക്കരൻ മുതലായ ദേവതമാർക്കു പാട്ടു, തിറ, പാന മുതലായ ബലികൾ നടത്തുന്നതിനു കല്ലാറ്റുകുറുപ്പന്മാരും, പിണിയാളുടെ നേരെ പന്തം ഉഴിയുമ്പോൾ മന്ത്രവാദികളും ചൊല്ലുന്ന 'കോളിവാക്യം' എന്ന സ്തോത്രങ്ങളിലും, ദേവീക്ഷേത്രങ്ങളിൽ സോപാനത്തു പാടുന്ന ബ്രാഹ്മണിപ്പാട്ടുകളിലും ഇപ്രയോഗമുള്ളതും ഏതാണ്ടൊരു മാത്രാനിയമം കല്പിച്ചു കണ്ഠസ്വരപ്രദമാക്കി ഒരു വൃത്തച്ഛായ വരുത്തീട്ടുള്ളതുമായ ഒരു പ്രത്യേകസമ്പ്രദായത്തിലുള്ളതാണു്. മാത്രാനിയമജന്യങ്ങളായ ഗണഭേദംകൊണ്ടും, യതിനിയമങ്ങൾകൊണ്ടും, ആരോഹണാവരോഹണയോഗ്യങ്ങളായ പടവുകളോടും ചതുസ്സാലാത്മകങ്ങളായ ഭിത്തികളോടുംകൂടി സർവ്വതോനിബദ്ധങ്ങളായ പദ്യതടാകങ്ങളും, സമതലത്തിൽ ഒഴുകുന്ന നദീപ്രവാഹംപോലെ സുഖാവഗാഹങ്ങളായ സാധാരണഗദ്യങ്ങളും, പർവ്വതസാനുക്കളിൽനിന്നു തട്ടിത്ത

ടത്തു് ഒഴുകിവരുന്ന നിഝ്ഝരങ്ങൾപോലെയുള്ള ഈ മാതിരി ഗദ്യങ്ങളും, ഗീതം, വീഥി, താഴ്, ഇവയെല്ലാം അളന്നു കുറിച്ചു് [illegible] കെട്ടിനിറുത്തിയിരിക്കുന്ന തോടുകളെപ്പോലെയുള്ള ശ്ലോകങ്ങളും തരംപോലെ കൂട്ടിയിണക്കി വായനക്കാൎക്കു സുഖപ്രദമായിരിപ്പാൻ തക്കവണ്ണമാണ നമ്മുടെ പ്രബന്ധശില്പികൾ അവയെ നിബന്ധിച്ചിരിക്കുന്നതു്.

ഇതുവരെ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതെല്ലാം ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങളെ സാമാന്യമായി പരാമൎശിക്കുന്ന സംഗതികളാണ്. ഇതിൽ അവയുടെ ഉൽപത്തി, വളൎച്ച, സ്വരൂപം അല്ലെങ്കിൽ സ്വഭാവം, പ്രയോജനം, കാലദേശകൎത്തൃവിവേചനം ഇവയെല്ലാം സമഷ്ടിയായി പ്രതിപാദിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ഇനി അല്പം പറവാനുള്ളതു് ഇപ്പോൾ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നതും, വഴിയെ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുവാൻ വിചാരിക്കുന്നതുമായ രാമായണചമ്പുവിലെ സാഹിത്യത്തെപ്പറ്റി വായനക്കാൎക്കു് ഒരു സ്വരൂപജ്ഞാനമുണ്ടാകുന്നതിനു വേണ്ടി അവയിൽനിന്നു് ഏതാനും ചില ഉദാഹരണങ്ങൾ എടുത്തു കാണിച്ച ചുരുക്കത്തിൽ ഒരു നിരൂപണം മാത്രമാകുന്നു.

ഇവിടെ ഇപ്പോൾ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്നതു, രാവണോൽഭവം, വിച്ഛിന്നാഭിഷേകം, സുഗ്രീവസഖ്യം, അംഗുലീയാങ്കം, ഉദ്യാനപ്രവേശം ഇങ്ങിനെ അഞ്ചു കഥകളാണ്. ഇനി താടകാവധം, അഹല്യാമോക്ഷം, സീതാസ്വയംവരം, പരശുരാമവിജയം, ഖരവധം, ബാലിവധം, തോരണയുദ്ധം, ഈ കഥകളെ കൂടി വഴിയെ പ്ര

സിദ്ധീകരിപ്പാൻ തക്കവണ്ണം തയാറാക്കുന്നുണ്ട്. ഇവയിൽ ഇപ്പോൾ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുന്ന കഥകളിൽനിന്നു മാത്രമെ ഉദാഹരണങ്ങൾ ഉദ്ധരിക്കുന്നുള്ളു.

അവയിൽ ഓരോ കഥയിലും ഉത്തരോത്തരം ഗുണാധിക്യം കാണുന്നു. ദീർഘദീർഘങ്ങളായ സംസ്കൃതസമസ്തപദങ്ങളുടെ അന്ത്യത്തിൽ ഭാഷാപ്രത്യയം വച്ചു് ഒന്നോ രണ്ടോ പദങ്ങൾ ചേൎത്തു പേരിനുമാത്രം ഭാഷയാക്കീട്ടുള്ള ശ്ലോകങ്ങളുടെ ആധിക്യം മുമ്പു മുമ്പുള്ള കഥകളിലാണു കൂടുതലായിക്കാണുന്നതു്. ഗദ്യങ്ങളുടേയും ഗതി ഇതു തന്നെയാണ്. രാവണോത്ഭവത്തിൽ ഒരു ഭാഷാഗദ്യം മാത്രമേയുള്ളു. അതു സംസ്കൃതപ്രയോഗബാഹുല്യംകൊണ്ടു കേവലം സംസ്കൃതഗദ്യങ്ങളെക്കാൾ കഠിനമാണ്. വിച്ഛിന്നാഭിഷേകത്തിൽ "ഹര ഹര ശിവ ശിവ പുകഴ്ന്തതോത്താലഭിഷേകോത്സവ മഹിമ വിശേഷാൻ" എന്നാരംഭിക്കുന്നതും അതിദീർഘവുമായ ഒരു നല്ല മലയാളഗദ്യമുള്ളതു് ഏതു മലയാളിക്കും അൎത്ഥം ഗ്രഹിച്ചു സുഖിക്കാവുന്നതാണെന്നു മാത്രമല്ല, അതിൽ വാരിക്കോരി വൎഷിച്ചിരിക്കുന്ന ഹാസ്യമയങ്ങളായ ഫലിതപ്രയോഗങ്ങളുടെ സന്ദൎഭൗചിത്യം ആലോചിച്ചാൽ കുഞ്ചൻനമ്പ്യാർ തുള്ളൽ കൈവിട്ടു മുഖം കമ്പിട്ടു "കൊച്ചീക്ക പോയങ്ങു തൊപ്പിയിട്ടീടണം" എന്നു തോന്നും. സുഗ്രീവസഖ്യത്തിലെ ഒന്നാം ഗദ്യത്തിൽ ലക്ഷ്മണനാൽ വിരൂപിതയായ ശൂൎപ്പണഖ "ഖരനും ദൂഷണനും ത്രിശിരാവും പടയോടുകൂടെച്ചെന്നു സമരാങ്കം പടുതകലരുന്നോരു രാമശരാഗ്നിജ്വാലാമാലയിലിസ്സാംപൊരം പൊരിഞ്ഞു

കണ്ണൊക്കെ വെന്തെരിയുന്നതു കണ്ടു ഭയം പൂണ്ടു, ഹാ ഹാ രാവണ! വിര! സഹോദര! പാലയ പാലയ നിന്നെ ശരണം" എന്നു മുറയിട്ടുകൊണ്ടു, 'നാസാകുഹരങ്ങളുടെ ചാട്ടം ചോരകുടിച്ചു തിളച്ചു പുളച്ചും ചിലരെ നിണംകൊണ്ടൂത്തും തെല്ലും' 'ലങ്കാപുരിയിലേക്കു മണ്ടി'ന്നവിധം വൎണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതു വായിച്ചാൽ ബീഭത്സഭയാനകരസങ്ങളുടെ മൂൎത്തിയായ ശൂൎപ്പണഖയെ ഏതു ധീരനും സ്വപ്നം കാണാതിരിക്കയില്ല. അതുപോലെതന്നെ രണ്ടാം ഗൎഭത്തിൽ മാരീചൻ മായാമൃഗരൂപം ധരിച്ച് ആശ്രമോപാന്തത്തിൽ കളിക്കുന്ന പ്രകാരങ്ങളേയും, അതുകണ്ടു കൌതുകാകൃഷ്ടയായ സീത, രാമനോട് അതിനെ പിടിച്ചുതരുവാനായി കെഞ്ചി അപേക്ഷിക്കുന്നപ്രകാരങ്ങളേയും വൎണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതു നോക്കിയാൽ,

പൊന്നുമാനെവിടെ മണിതെങ്ങിലുകൾ
ചിന്തിയാതശിതബുദ്ധിയാ-
കുന്ന രാമനുഴന്നുപോയിതൊരു
പെണ്ണു ചൊന്ന മൊഴി കേൾക്കയാൽ
എന്നു ഞാനറിവെഴുന്നവൎക്കു പരി-
ഹാസ്യനായിതു, കഴിഞ്ഞതോ-
ൎക്കുന്നതെന്തു, മതി തെററിടാത്തിലൊരു-
നൎത്ഥമാൎക്കുമുളവാകുമോ?

എന്നു ധീരോദാത്തനായ രാമനു പിന്നീടു പശ്ചാത്താപിച്ചാനിടവന്നതിൽ യാതൊരാശ്ചൎയ്യവും തോന്നുന്നതല്ല. മൂന്നാം ഗൎഭത്തിൽ രാവണൻ സീതയെ അപഹരിച്ചതെി

ലേററിപ്പോകുമ്പോൾ സീതയുടെ രോദനം കേട്ട് മാൎഗ്ഗമ
ദ്ധ്യത്തിൽവന്ന് എതിൎക്കുന്ന ജടായുവിന്റെ പരാക്രമവും,
നാലാം ഗദ്യത്തിൽ 'ജനകതനൂജാവിരഹദശയിൽ 'വില
പനശീല'നായി, അഹൎന്നിശം ഊണുമുറക്കവുമൊക്കെ മ
റന്നു. വനേഷു വനേഷു, ലതാസുലതാസു, ധരീഷു
ധരീഷു, നദീഷു നദീഷു, നഗേഷു നഗേഷു, നടന്നുംനോ
ക്കിയുമാൎത്തി പിണ്ണാത്തു കരഞ്ഞുമെരിഞ്ഞും, കണ്ടചരാ
ചര ജാതികളോടു വിളിച്ചു വിളിച്ചുതച്ചോദ്യം ചെയ്തും,
പരിഭവമൊററു ചിന്തിച്ചിടയിൽ കോപംപൂണ്ടു കടക്ക
ൺ നോക്കു ചുവന്നു മറിഞ്ഞും, ചാപമുഴിഞ്ഞു കുലച്ചു വ
ലിച്ചും, ത്രിഭുവനമൊക്കെപ്പേടിപ്പിച്ചും,...ജനകതനൂജ'
യെ അന്വേഷിച്ചു നടക്കുന്ന രാമന്റെ വിപ്രലംഭത്തെ
വിഭാവാനുഭാവസാത്വിക വ്യഭിചാരികളെക്കൊണ്ടു പരി
പുഷ്ടവും സുവ്യക്തവുമാക്കിത്തീൎത്തിരിക്കുന്നതിൽനിന്നു ഭാ
വനക്കാരുടെ ഹൃദയദ്രവീകരണവിഷയത്തിൽ കവിക്കുള്ള
സാമൎത്ഥ്യാതിശയം അന്യാദൃശമായി വെളിപ്പെടുന്നു.

അംഗുലീയാങ്കത്തിലെ ആദ്യഗദ്യത്തിൽ 'ദയിതാവി
രഹക്ലാന്ത'നായ രാമൻ മാല്യവാൻ പൎവ്വതത്തിൽ വസി
ക്കുമ്പോൾ പനാഗളിതനു വല്മീകാവാസക്രിയപോലെ
വന്നുകൂടിയ വൎഷത്തു കോലാഹലത്തെ വൎണ്ണിക്കുന്നതിൽ
കവി തന്റെ കൈവശത്തിലുണ്ടായിരുന്ന അലങ്കാരപ്പെ
ട്ടിയെല്ലാം തുറന്നു കൊട്ടിയൊഴിച്ചിരിക്കുന്നു. സാമാന്യാ
ധികദീൎഘമായ അതിലെ രണ്ടാം ഗദ്യത്തിൽ രഘൂത്തമ
നാജ്ഞാപിച്ചപ്രകാരം സീതാന്വേഷണത്തിനായി തെ
ക്കൻ ദിക്കിലേക്കു പുറപ്പെട്ട 'ജാംബവദംഗദനീലഹനൂ

മൽപ്രമുഖന്മാരായ വലീമുഖവീരന്മാർ, അവരുടെ ജാതിസ്വഭാവത്തേയും ശൌര്യവീര്യബലവേഗാദികളേയും പ്രകടിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു, ‘കാടുകൾതോറും, നാടുകൾതോറും തടിനികൾ തോറും, ഗിരിമുകൾതോറും, ഘനകുലമാലയെ നോക്കിനടന്നു ദക്ഷിണവാരിധി തീരം പ്രാപിച്ചപ്രകാരത്തെ വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതിൽ അന്യാദൃശമായ സ്വഭാവോക്തിചാതുര്യത്തെ വിശദീകരിച്ചിരിക്കുന്നു.

അതിൽത്തന്നെ മറ്റൊരു ഗദ്യത്തിൽ ഹനുമാൻ ഇന്ദ്രവജ്രാഹതനായി വീണപ്പോൾ, വായുഭഗവാൻ അപത്യനാശംകൊണ്ടു മടങ്ങിയടങ്ങി ഏതോ ഒരു ഗുഹയിൽ ഒളിച്ചിരുന്നതിനാൽ വായുസഞ്ചാരമില്ലാഞ്ഞിട്ടു മൂന്നു ലോകത്തുമുള്ള സ്ഥാവരജംഗമങ്ങൾക്കൊക്കെ വന്നുകൂടിയ അവസ്ഥാന്തരം വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതു വായിച്ചാൽ സഹൃദയന്മാരുടെ അവസ്ഥയും തത്തുല്യമായിത്തീരുന്നതാണ്. ആ പ്രബന്ധത്തിൽ ഒടുക്കത്തെ ഗദ്യം, ഹനുമാൻ അശോകോദ്യാനത്തിൽ ശിംശപാമൂലത്തിലിരിക്കുന്ന സീതാദേവിയെ കാണുന്ന ഘട്ടത്തെ വർണ്ണിക്കുന്നതാണ്. ഇതു ശുദ്ധസംസ്കൃതമയമാകുന്നു. അതുകൊണ്ടു നല്ല സംസ്കൃതപണ്ഡിതന്മാർക്കല്ലാതെ അതിന്റെ സാരസ്യം അനുഭവിപ്പാൻ പ്രയാസമാണ്. അതു ബാണഭട്ടന്റെ കാദംബരീഗ്രന്ഥത്തിൽ ചന്ദ്രാപീഡ രാജകുമാരൻ മഹാശ്വേതയേയും കാദംബരിയേയും കാണുന്ന ഘട്ടങ്ങളിലുള്ള ഗദ്യങ്ങളെ അതിശയിക്കുന്നു എന്നു പറയുന്നതിൽ യാതൊരതിശയോക്തിയുടെയും സ്പർശമില്ല.

ഉദ്യാനപ്രവേശം പ്രബന്ധത്തിൽ ഒന്നാം ഗദ്യം രാവണൻ സീതയെ വശീകരിപ്പാനായിട്ട് അശോകോദ്യാനത്തിലേക്കു യാത്ര പുറപ്പെടുന്ന സമയം ഉണ്ടായ ചന്ദ്രോദയത്തെ പ്രിയാവിരഹാതുരന്മാരായവൎക്കു കാമോദ്ദീപകമാകുംവണ്ണം വൎണ്ണിക്കുന്നതാകുന്നു. 'പ്രാചീരമണീവദനംപോലെ, രജനീയോഷാമുകുരംപോലെ, ഐന്ദ്രീകനകത്തോട കണക്കെ, മദിരാപ്പെണ്ണിൻ താലി കണക്കെ, സുരതപ്പോരാളെഴ്കാവണംപോലെ, മന്മഥവൈരാചിലെതിൎത്തു പിടിക്കും വെൺമുത്തുക്കുട തന്നെപ്പോലെ, മന്ദം മന്ദം പൊന്നൊളിയായ ശശാങ്കഃ' എന്നാരംഭിക്കുന്നു. ഇതു വായിച്ചാൽ ജിതേന്ദ്രിയന്മാരല്ലാത്ത ഏതു യുവാക്കന്മാൎക്കും മന്മഥബാധ ഉദ്ദീപിക്കാതിരിക്കുന്നതല്ല. പിന്നത്തെ ഗദ്യം അഴകിയ രാവണന്റെ ഉദ്യാനത്തിലേക്കുള്ള എഴുന്നള്ളത്തിന്റെ വട്ടങ്ങളെ വൎണ്ണിക്കുന്നു. അതിൽ ത്രൈലോക്യവിജയിയായ രാക്ഷസചക്രവൎത്തി സമ്പാദിച്ചുവെച്ചിരിക്കുന്ന അപൂൎവ്വങ്ങളായ സംഭോഗസംഭാരങ്ങളുടെ സമൃദ്ധി മുഴുവൻ കവി, വായനക്കാരുടെ മുമ്പിൽ നിരത്തിവെക്കുന്നതിൽ കാണിച്ചിരിക്കുന്ന കല്പനാവൈഭവം, അരസികന്മാരെയുംകൂടി രസപ്രവാഹത്തിൽ നീന്തിക്കളിപ്പിക്കുന്നതാണ്. സാമദാനഭേദങ്ങളെക്കൊണ്ടും സീതാവശീകരണം അശക്യമാണെന്നു കണ്ടപ്പോൾ വിടമകുടമണിയായ രാവണൻ അഭിമാനം കൈവെടിഞ്ഞു, 'കഴൽപ്പുല്പവും കൈതൊഴാം തമ്പിരാട്ടി! കളഞ്ഞേച്ചിരിച്ചോന്നു രാക്കീടു' എന്നിങ്ങിനെ കെഞ്ചിക്കേണു അപേക്ഷിക്കു

ന്നതാണ് ഒടുക്കത്തെ ഗദ്യം. ഇതിൽനിന്നു തന്റെ ഒമ്പതു തലകളേയും താൻ തന്നെ അറുത്തു ഹോമിച്ചു സാക്ഷാൽ ത്രിപുരാന്തകനെ പ്രസാദിപ്പിച്ചു വരം വാങ്ങുകയും, അഷ്ടദിക്പാലന്മാരെയും ജയിച്ചു കീഴടക്കുകയും, കൈലാസപർവ്വതം പൊക്കിയെടുത്തു് അമ്മാനമാടുകയും ചെയ്ത ത്രൈലോക്യവീരനായ രാവണന്, ആത്മസംയമനവും ഇന്ദ്രിയനിഗ്രഹവും ചെയ്വാൻ സാധിക്കാതിരുന്നതിനാൽ അതുനിമിത്തം മേൽ വരുവാൻപോകുന്ന 'സർവ്വവിനാശം' എന്ന അവസ്ഥയെ വാക്കുകളെക്കൊണ്ടു പറയാതെ തന്നെ നമ്മുടെ ചമ്പൂകർത്താവു ലോകത്തെ പഠിപ്പിക്കുന്നു.

ഭാഷാകവികളൊന്നാമരുടെ ജനയിതൃവായ ഉദ്ദണ്ഡശാസ്ത്രിയുടെ ഗർവ്വിതം മുഴുവൻ ഒരു ശ്ലോകത്തിലെ 'പചഃ പ്രസരം' കൊണ്ടു തന്നെ കളഞ്ഞു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ 'പൃഥുകോദ്ഗമം' ഉണ്ടാക്കിയ പൂനത്തിന്റെ പദ്യനിർമ്മാണപാടവത്തെ പ്രകടിപ്പിക്കാനൊരുങ്ങുന്നതാണെങ്കിൽ ഓരോ പ്രബന്ധത്തിലെയും പകുതിയിലധികം ഭാഗം ഇതിൽ പകർത്തേണ്ടിവരും. അങ്ങിനെ ചെയ്യുന്നതു 'കാണാൻപോണ പൂരം പറഞ്ഞുകേൾക്കുന്നതുപോലെ' വായനക്കാർക്ക് ചർവ്വിതചർവ്വണത്തിനിടവരുത്തുന്നതാകയാൽ വൈരസ്യജനകമായിത്തീരുന്നതാണെന്നു വിചാരിച്ചു അധികം വിസ്തരിക്കുന്നില്ല.

൫. രാവണോത്ഭവത്തിൽ തപസ്സിന്നാരംഭിക്കുന്ന രാവണന്റെ സങ്കല്പം.

ഗൌരീ സൌഭാഗ്യദായേ! ജയജയ തൊഴുതേ-
    നമ്പിലെൻ തമ്പിരാനേ!
ഞാനേവണ്ണിങ്ങു തൃക്കാലിണയിലടിമപ്പെ-
    ട്ടീടുമന്യൂനനാഥൻ
കാരുണ്യത്തോണിതന്മേലഴകൊടു കരയേ-
    റി പ്രഭോ! കാംക്ഷിതാർത്ഥ-
പ്പേരാം പാരാകരത്തിൻ മറുകരയിലണ-
    ക്കേണമേ! ഭക്തബന്ധോ!

സ്വർഗ്ഗംഗാ ബാലചന്ദ്രാങ്കിത പുരിചിടയും
    തീപ്പൊരിപ്പാറു മൂന്നാം-
തൃക്കണ്ണും ഭോഗിവാർക്കുണ്ഡലവുമരിയകാ-
    ക്കോളുവും കണ്ഠനാളേ
അങ്ങേ തൃക്കൈകൾ നാലും കമലഭവശിരോ-
    മാലയും മാറിലയ്യോ
മുഖ്യാഭോഗം പുലിത്തോലുടയുമിഹ പുല-
    മ്പേണമേ തമ്പിരാനേ!

വാമാലങ്കാരി വാമാംഗവുമണികുഴലും
    ദേവദൈത്യാവതംസം
മറ്റാ തൃക്കൈകളിൽ തങ്ങിന വരമഭയം
    മാൻകിശോരം കഠാരം
വാർമേവും പന്നഗേന്ദ്രാഭരണമമല ഭ-
    സ്മാംഗരാഗാഭിരാമം
പൂമെയ്യും പൂർണ്ണശോഭം മമ മനസി പുല-
    മ്പേണമേ തമ്പിരാനേ!

ഇപ്രകാരം ധ്യാനിച്ചു പ്രാൎത്ഥിച്ചു പലവിധ യോഗചൎയ്യകളോടുകൂടി മഹായോഗികൾക്കും സുദുഷ്പ്രാപമായ തപസ്സു വളരെക്കാലം ചെയ്തിട്ടും പരമശിവൻ പ്രത്യക്ഷനാവാഞ്ഞതിനാൽ തന്റെ തലയറുത്തു ഹോമിക്കുവാനാരംഭിക്കുന്ന രാവണന്റെ തൽക്കാലസ്ഥിതിയെ വൎണ്ണിക്കുന്നു:—

വേണീബന്ധാൻ വലിച്ചുത്തുടിതരസമിടം
    കൈകൾകൊണ്ടാത്തമൂൎദ്ധ-
ശ്രേണീം നോക്കി ദ്വിപ്പാസിമിളിനിയ വലം
    കൈത്തലെലാത്ത്യുദാരം
താനേ തൻ കണ്ഠകാണ്ഡപ്രഹരണസമയേ
    കൈവളൎന്നു വിശേഷി-
ച്ചൂന്നം പത്തു വക്ത്രങ്ങളുമിതപര ഗ-
    ന്ധങ്ങളും വീരമെന്നോലേ:.

പ്രൌഢധാരാ കണ്ഠവാടിം ത്രുടിതധമനീസിരാ-
    ബന്ധമാസ്കന്ധമൂലം
പാടേ ചേൎക്കുംവിധൌ വിസ്മയമഴകിലു ര-
    ക്ഷാരിയേ സാക്ഷിയുള്ളൂ
വാടീലമ്മന്ദഹാസം, നതിമണിതികൾ തേ-
    ടീലഹോ ഗൽഗദത്വം
കോടീലച്ചില്ലിപോലും വദനഭഗകളേ-
    കൈകമാസിൽ പ്രസന്നം.

ഇതിലെ രസസ്ഫൂർത്തി നോക്കുക. അതിൽ തന്നെ നാല്പത്തൊന്നു മുതൽ നാല്പത്തെട്ടുവരെ പദ്യങ്ങളിൽ മിക്കതും കുമാരസംഭവം മുതലായ ഇതരഗ്രന്ഥങ്ങളിലെ ശ്ലോകങ്ങളുടെ വിശദതരമായ തർജ്ജമയാകുന്നു. അതിന്മേൽ രാവണോപദ്രവത്താൽ 'ഭയപരവശരായ്പ്പൊടിയും കിടക്കുന്ന ഇന്ദ്രാദികൾ വിധിശിവശരണാരൊടുംകൂടി' സാക്ഷാൽ മഹാവിഷ്ണുവിനോടു സങ്കടമുണർത്തിക്കുവാനായി പാലാഴിതീരത്തണഞ്ഞപ്പോൾ,

ചക്രപാണിതിരുമാറിൽ വാണു തുളസീസു-
 ഗന്ധമേറ്റും മഹാ-
ലക്ഷ്മിതൻ കുളുർമുലക്കുന്നിണ മൃഗനാഭി-
 സൌരഭ്യമാവഹൻ.
മുഗ്ദ്ധപാല്ക്കടൽത്തരംഗമാലയിലിറങ്ങി
 വന്ന മൃദു മാരുതൻ
തൽക്ഷണേന സുഖയാചകരെ സ്വയമുപേ-
 ചാനസ്യമപിഡിതാൻ.

എന്നു വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതു് "ആനന്ദയാമാസ വൈകുണ്ഠസ്ത്രാ—നാലത്രാതശശോമുനിമണ്ഡലോ" എന്നിത്യാദിയായ ശ്രീകൃഷ്ണവിലാസകാവ്യശ്ലോകത്തിന്റെ അനുകരണമാണെങ്കിലും എത്ര ഹൃദയംഗമമായിരിക്കുന്നു?

ആരാൽ കാണായിതപ്പോളമരപരിഷദാ-
 മാർത്തിയെച്ചെന്നു കാണും
നേരം തന്നെ ശമിപ്പിച്ചതുളമൊരു മഹാ
 പ്രാഭവത്തിൻ നിധാനം

പാരിരേഴും ഭരിപ്പാൻ പുരികലതികയാ-
ക്ഷീണദീക്ഷം കടാക്ഷം
കാരുണ്യത്തിന്നധീനേ ക്ഷണമഭിമത ക-
ല്പദ്രുമം പത്മനാഭം.

എന്നിത്യാദി പദ്യങ്ങളിൽ സ്മരിക്കുന്ന മഹാവിഷ്ണുവിന്റെ മാഹാത്മ്യാതിശയം സാധാരണ കവികൾക്കു വാഗ്വിഷയമാകുന്നതാണോ?

ഉ. വിഷ്ണുവിലാസം പ്രബന്ധത്തിൽ മൂന്നുമുതൽ ഇരുപത്തുനാലുവരെ പദ്യങ്ങൾകൊണ്ടു വിസ്തരിച്ചു പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്ന നവോഢാസംഭോഗവർണ്ണനം, കുമാരസംഭവം എട്ടാംസർഗ്ഗത്തെ പദംപ്രതി അനുകരിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു പറയുന്നതിനേക്കാൾ അതിശയിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നു പറയുന്നതായിരിക്കും അധികം ഉചിതമെന്നു തോന്നുന്നു. അതിൽ സാഹിത്യശാസ്ത്രങ്ങളിൽ പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുള്ള നായികാവസ്ഥകളെയും, വാത്സ്യായനതന്ത്രോക്തങ്ങളായ രതിശിക്ഷാരീതികളെയും സ്പഷ്ടമായി ഉദാഹരിക്കത്തക്കവണ്ണം പണ്ഡിതനായ കവി അനേകം പദ്യങ്ങളെ നിബന്ധിച്ചിട്ടുണ്ട്. എന്നാൽ കേരളീയകവികളിൽ ചിലർ ചെയ്യാറുള്ളതുപോലെ ആഭാസവും അസഭ്യവുമായ രതിവർണ്ണനത്തിന്റെ നിഴൽപോലും അതിൽ കാണ്മാനിടവരുത്തിട്ടുമില്ല.

ഇത്ഥമഞ്ചിതസുഭാനി മറുമയമക്ഷ-
വംശമണിപീഠവി-
ന്യസ്തമൌക്തികവതംസരത്നമതിനി-
സ്തുലാന്ത്യനബള്ളവിധാൻ

ഇത്രിലോകവലയൈകസുന്ദരിയോടഥ
സീതയോടു ചേൎന്നുകൊ-
ണ്ടുൾത്തെളിഞ്ഞു നിജ രാജധാനിയിൽ മണംകെ-
ലൎന്ന ശത്രുജേതാം.

അങ്ങനെ അവർ സുഖമായിരിക്കുന്ന കാലത്തു വൃദ്ധനായ ദശരഥമഹാരാജാവു രാമനെ യുവരാജാവായി അഭിഷേകം ചെയ്യാൻ നിശ്ചയിച്ചു വട്ടംകൂട്ടി. അപ്പോൾ മന്ഥരാദൂഷിതാശയയായ കൈകേയി സ്വപാശഗന്ധം വൃദ്ധനായ ഭൎത്താവിനെ നിർബ്ബന്ധിച്ചു അഭിഷേകം മുടക്കി രാമാദികളെ വനവാസത്തിനയക്കുന്ന സമയത്തു് അയോദ്ധ്യാവാസികൾക്കുണ്ടായ ശോകപാരവശ്യത്തെ കവി വൎണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതു നോക്കുക.

തൽക്ഷണേന നിജ മാതൃമതാമഴകോടു
വല്ക്കലയുഗം മുദാ
ലക്ഷ്മണാഗ്രജനഗ്രസതാപനിധി ചാൎത്തി-
നോരു സമയാന്തരേ
കൈകേനിളെ മുറകൊണ്ടയോദ്ധ്യമുഴുവൻ മു-
ഴങ്ങിയിതു, വാക്കുകൊ-
ണ്ടകഥാം ബത പുകഴ്ത്തുമാളികവരേ
നമോസ്തു കവിനാഥമണേ.

* * * *

ഘോഷപൊരാണതുടെ വസിഷ്ഠമുനീന്ദ്രനപ്പോൾ
ഇക്കണ്ണടച്ചിതുടനശ്രുധരീപരീതം

ആരക്താപ്പൂതാൻ മഹിതാരാമശശാങ്കതതാ-
മൂൎദ്ധാകൊണ്ടു കാണ്മതിന്റെ കാരണമായ് ചമഞ്ഞു.

ഇങ്ങനെ 'കാനനയാത്ര മുതിർന്നശേഷമായാം പരമപതിവ്രതജനകതനൂജാ വേണമെന്നവരോടു യാത്ര പറ'യുന്നതിനെ വിവരിക്കുന്ന രണ്ടു സംസ്കൃതശ്ലോകങ്ങളും ശാകുന്തളം നാടകത്തിൽ ശകുന്തളയുടെ യാത്രാപ്രസ്താവം മുഴുവൻ വായനക്കാരെ അനുസ്മരിപ്പിക്കുന്നതാകുന്നു.

രാമാദികൾ ഗംഗ കടന്നു വനപ്രദേശത്തിലെത്തുമ്പോൾ അവരെ കാണ്മാൻ വരുന്ന ശബരതരുണിമാരുടെ ശോഭയെ കവി ഒരു ശ്ലോകത്തിൽ എടുത്തു വച്ചിരിക്കുന്നതു് ഏതു നിപുണനായ ചിത്രകാരനെയും വിസ്മയിപ്പിക്കുന്നതാണ്. ഇതു "വ്യാമഗ്രാമ്യസ്തനീഭിഃ ശബരയുവതിഭിഃ കൌതുകോദഞ്ചദക്ഷം കൃച്ഛ്രാദന്വീയമാനഃ" എന്ന രാമായണചമ്പൂകാരന്റെ കവിതയെ വല്ലതാക്കി എഴുതിയതാണെങ്കിലും എത്ര മനോഹരമായിരിക്കുന്നു.

ചേണേലും നൽപ്രവാളാംശുകമതിശിഥിലം
താങ്ങിനിന്നുംകൊണ്ടു പീന-
ശ്രോണീഭാരാതിരേകമ്പിതകുചവില്ല്യ-
ന്നുള്ള ഗുഞ്ജാകലാപാഃ
സാനന്ദം വന്നൊരോരോ ശബരതരുണിമാർ
കൂട്ടമിട്ടാസ്പദിച്ചാ-
രേനം ത്രൈലോക്യചന്ദ്രം കുതുകവിലസിതേ
കണ്ണിൽവച്ചോട്ടുനേരം.

അതിനുശേഷം പഥികസ്ത്രീകൾ സീതയോടു ചെയ്യുന്ന സംഭാഷണങ്ങളും ഉപദേശങ്ങളും, സ്ത്രീകളുടെ സ്വഭാവത്തെ എത്ര ഹൃദയംഗമമാക്കിപ്പറഞ്ഞിരിക്കുന്നുവെന്നു അനുഭവരസികന്മാർക്കു മാത്രമേ അറിഞ്ഞുകൂടൂ.

൫. സുഗ്രീവസഖ്യം പ്രബന്ധത്തിൽ ലക്ഷ്മണനാൽ വിരൂപിതയായ ശൂർപ്പണഖ, ഖരവധാനന്തരം—'നിശാചരനഗരീ ഗോപുരമാർഗ്ഗേ ചെന്നൊന്നലറിച്ചെറ്റുരുളുകപ്പുകി ത്രിദശമഥനരിപു നിശിചരപതിമാം ദൌഷ്ട്യകട്ടു ദശഗ്രീവൻ താൻ തെളിവിലിരിക്കും മണിമയരംഗാങ്കണഭുവി ഗതപാദുകം മുലയും പ്രാപ്തമാകി'—രാവണനോടു പഴിപ്പു പറയുന്ന രണ്ടു ശ്ലോകങ്ങളെ നോക്കുക:—

സംഫുല്ലാഭോഗ! വല്ലേൻ പറവതിനിവ ഞാൻ
    പെട്ടപാടിന്നിരാകി-
ല്ലെൻചെങ്ങാതിക്കു പാർക്കപ്പൊഴുതിനൊരുതടയോർ
    പാരിലില്ലെന്നു വന്നു
ഡംഭം കാട്ടീടുമാരാരോ ദശമുഖ! മണിസിം-
    ഹാസനേ ചേർന്നു മീശ-
ക്കൊമ്പും മെല്ലെത്തിരുത്തി പ്രഭുജനമറിയു-
    ന്നീലൊരോരോ വിശേഷാൻ.

ഉള്ളിൽ കിഞ്ചന നാണമില്ലയി ഭവാ-
    നേതാദൃശീം പശ്യമാം
തള്ളിത്തള്ളിവരുന്ന ശോണിതഝരീ-
    സമ്പൂർണ്ണനാസാദരീം

കൊള്ളിക്കോ പുനരിന്നി നിൻ പടയുമൊ-
　　ടൈശ്വര്യവും ശൌര്യവും
വെള്ളിക്കുന്നു പറിച്ചെടുത്തു പുകൾകൊ-
　　ണ്ടീടും പ്രതാപങ്ങളും.

അതിനു രാവണന്റെ മറുപടി:—

പോരും പോരായ്ക വന്നെന്നോടു പരുഷമുണ-
　　ർത്തുന്നതാർ ചെയ്തതിപ്പാ-
രീരേഴിങ്കൽ കലർന്നുള്ളവരിലൊരുവനി-
　　പ്പാപകർമ്മം ദുരാത്മാ.
നേരേ ചൊല്ലിന്നതിന്നു പകരമതിനവി-
　　ണ്ടീടുവാൻ ചന്ദ്രഹാസം
പോരായുന്നല്ലി ഐരാവതകരടലിലാ-
　　പാടവോന്നേതുശാലി
ദേവേന്ദ്രൻ താനിതെങ്കിൽ കഥയ കഥയ പൌ-
　　ലോമിയെച്ചെന്നടിച്ച-
പ്പുവാർമൽക്കൊങ്കയും നാസികയുമരിവനൊ-
　　ന്നൊരയും ചെയ്യുന്നിന്നേ.
മോഹാലിന്നമ്മൊടേററിത്തൊഴിൽ　തടവിയതി-
　　ന്നാഗിതാനെങ്കിലോ തൽ-
സ്വാഹാദേവിപ്രസംഗം ജഗതി വടുവരു-
　　ത്തീടുവൻ ശുദ്ധശുദ്ധം"
കാലനിന്നിളു പിണച്ചതെങ്കിലോ
ഉലമേററവനരനസ്ഥലാന്തരേ.

ബാലനെന്നോടു പടയ്ക്കണഞ്ഞതു നാം
ചീളിപ്പെട്ടതു മറന്നുപോയിതോ?
വാച്ചുന്നാപുഷ്പകവിമാനവരം നമുക്കി-
ങ്ങാച്ചൊണ്ടുള്ളമിളകീടിന വൈരശാലി,
സൌഖ്യം കെടുത്തതൊരു വൈശ്രവണനാദ്യ
(മെങ്കിൽ
ഭൈക്ഷം പിടിച്ചുകമനിന്നിയടങ്ങുമോ നാം?

ഇങ്ങനെ രാവണന്റെ ആത്മപ്രശംസാപൂർവ്വമായ പ്ര
തിജ്ഞ കേട്ടപ്പോൾ ശൂർപ്പണഖ പറയുന്നു.

കേട്ടാലും പുനരെങ്കിൽ നീ തവ ഗിരാ
ലോകേശ കണ്ടാലുടൻ
കേട്ടാലും തരമായ കാന്തനെ വരി-
പ്പാൻ ഞാൻ നടകം വിധൌ
ആരെഴ്ചു ബാണധാരികളൌ കൊട്ടുവരോ
കണ്ടീടിനേൻ പൃഥ്വാ-
ശ്രേഷ്ഠൌ കൌമാര രാമലക്ഷ്മണനാമ-
ധേയാ സഹിതൌ മനുജൌ.

ത്രൈലോക്യത്തിലൊരേതരം തരുണരെ
കണ്ടേനൊരുത്തന്നുമേ
മാലാറില്പ്പതിനുള്ള സംഗതികളെ
കണ്ടീല കൊണ്ടീല ഞാൻ,
തൌ ലോകോത്തരകാന്തികന്ദളമിള-
ന്നേത്രോത്സവൌ കണ്ടുടൻ

ചേലെഴുന്ന നീലാളിലിന്ദ്രശിലപോ-
    ലേ ചൊരലിഞ്ഞീടിനോൻ
വിണ്ണോരല്ല, മുനീന്ദ്രരല്ല, മനുജ-
    ന്മാരല്ല, യക്ഷോരഗ-
ല്ലന്യേ കിന്നരനാഗകിമ്പുരുഷസി-
    ദ്ധന്മാരുമല്ലാരുമേ
അന്യായം മയി ചെയ്തതൊട്ടുമനക-
    സ്വാതന്ത്ര്യചിത്തസ്യയോ-
തന്നാളുദ്ധൃതി ലക്ഷ്മണൻ കരതലേ
    പോർവാളുമായോളുയൻ.
ധന്യാ തയോരരികിലുണ്ടിതൽ കൊണ്ടൽമദ്ധ്യ
മിന്നുന്ന മിന്നലൊടു നേരിടുമംഗയാളോ,
തന്വംഗി കാചന വിലോചനവിഭ്രമശ്രീ-
സന്നാഹവഞ്ചിതജഗത്ത്രയധൈര്യസാരാ.
പൂവിൽപ്പെണ്ണിനുമില്ല താദൃശമഹോ
    ലാവണ്യമെല്ലാത്തമ-
ദ്ദേവസ്ത്രീകളുമഗ്ഗ താളിപിഴിവാൻ
    പോലും താനം പോരുമോ?
വേർ വാച്ചീടിന വിശ്വമംഗജനവരോ-
    നഞ്ഞന്യമായന്തികേ
കാവൽക്കാരനസൗ തദീയകൃപയാ
    വെല്ലുന്നിന്നുർവീതലം.
നിർമ്മര്യാദങ്ങളുമാണികളിവയരാവ്-
    ച്ചെയ്യുന്നതെല്ലാം പൊറുക്കാം

കൎമ്മം പോന്നീടിലോ ചൊററതിന്ന പകരവും
വീണ്ടുകൊള്ളാമൊരുന്നാൾ.
ധൎമ്മില്ലംകൊണ്ടു മെല്ലെപ്പിഠിതവദനാ, മ-
ന്ദ്യാ തദാനീം ചിരിച്ചാ-
ളുമ്മല്ലാർവേണി, ചൊല്ലാമിതു മനസി പൊറാ-
യുന്നിതെല്ലായിലും മേ.

“കന്ദ്യക്കിൻ വാളുകൊണ്ടാകലിതശിരിവരോ
രാവണോ നാമ ധീമാൻ
പൊയ്യല്ലെന്നൊക്കിതിന്നുണ്ടുപൊരുളുടയോ”—
ന്നെന്നു ഞാൻ ചൊന്നനേരം.
“കേശൻ താൻ വന്നെത്തിക്കിൽച്ചെറുമയെറിവെവിൽ
പ്പുഴികപ്പിപ്പ്”നൊന്നായ്.
കണ്ണുംകൊട്ടിച്ചിരിച്ചാനവൾ, നതു പൊറാ-
യുന്നിതെല്ലായിലും മേ.

ഒച്ചകൊള്ളുമഴിമാനിയെങ്കിൽ നീ
തച്ചുകൊന്നു തരികന്നൊരായുധമൊ.
ഇച്ഛയുണ്ടു മമ തിന്മതിന്നിളം-
പച്ചമാംസമതിനായൊരാദരം.

കണ്ടിവെണ്ണകഴലാളെ നീ ബലാൽ
കൊണ്ടുപോന്നു കളയേണമഞ്ജസാ.
ഇണ്ടൽ തീരുവതുമല്ല, കണ്ണുനീർ
കണ്ടൊഴിഞ്ഞു മമ താരുപാംബുജേ.

ഇങ്ങനെ സോദരിപ്രേരിതനായ രാവണൻ സീത

ഹരണത്തിനുള്ള ഉപായം ആലോചിച്ചു, മാരീചന്റെ അടുക്കൽ ചെന്നു തന്റെ ആഗമനപ്രയോജനം പറഞ്ഞപ്പോഴും മാരീചൻ പറഞ്ഞമറുപടി കേട്ടു, രജനീചരപരിവൃഢൻ.

“കോപം കലൎന്നിട ചുവന്നു മറിഞ്ഞുനേത്ര-
വ്യാപാരവേപിതചരാചര”മാകുംവണ്ണം പറയുന്നതാണിതു്.

എന്തോ ഭോഷാ! മനുഷ്യപ്പുഴുവിനെ നിതരാം
പേടിയുണ്ടോ ഭവാനോ-
ട്ടിന്നില്ലെശൗൎയ്യം നടിച്ചീടിന നിശിചരവം-
ശത്തിലല്ലേ പിറന്നു?
വിണ്ണോർ നാഥൻ തൊഴും നമ്മെയുമഴകിനു നീ
പിന്നെ നിനക്കണക്കെ
ത്തന്നെ കല്പിച്ചു ജല്പിച്ചതു, ജളജനമൂ-
ൎദ്ധാഭിഷിക്തനാസി പാൎമ്മേൽ.

ത്രൈലോക്യ സൌരഭംകൊണ്ടുരപെതകിന പി-
നാപത്മാനക്കലമ്പൻ-
മാലാജാലങ്ങളും ഭൃക്ഷം നിശിചരപതമാറും
ഞാനിരിക്കെ വിശങ്കം.
നീലാളിക്കുന്നതെന്തങ്ങൊരു മനുജശിശ്രും
വാനരത്തിൻ കിശോരം
പോലെ പേടിച്ചു രാഷ്ട്രമപി പിഴകി വനാ-
ന്തരത്തവനാശ്രയന്തം.

ഇങ്ങനെ മരീചരാവണന്മാരുടെ ഉക്തിപ്രത്യുക്തി

കം മുഴുവൻ ഉദ്ധരിച്ച് ഈ പ്രസ്താവനയെത്തന്നെ ഒരു ചമ്പൂകാവ്യമാക്കുന്നില്ല; ഇനി ജടായുവും രാവണനും തമ്മിലുള്ള സംഭാഷണത്തിൽ ഇതിലും രസോദ്രിക്തങ്ങളായ പദ്യങ്ങൾ വേറെയുമുണ്ട്. ശ്രീരാമൻ മാരീചവധം കഴിഞ്ഞ് ആശ്രമത്തിൽ മടങ്ങി വന്നപ്പോൾ സീതയെ കാണാഞ്ഞു ശോകാതുരനായിട്ടു നേരെ കാണുന്ന പക്ഷിമൃഗാദികളോടും വൃക്ഷലതാദികളോടും സീതാവൃത്താന്തം ചോദിക്കുന്ന ഭാഗം ശോകരസം തുളുമ്പുന്ന ശ്ലോകങ്ങളെക്കൊണ്ടു വായനക്കാരെ കരയിക്കാതിരിക്കുന്നതല്ല. രാമലക്ഷ്മണന്മാർ ഇങ്ങനെ സീതാന്വേഷണം ചെയ്തു സഞ്ചരിക്കുമ്പോൾ "മൈഥിലീപക്ഷപാതം നിമിത്തം പക്ഷപാതം" സംഭവിച്ച് ആസന്നമൃത്യുവായിക്കിടക്കുന്ന ജടായുവിനെക്കണ്ടു സീതാവൃത്താന്തം അറിയുകയും ഭക്തവത്സലനായ ഭഗവാൻ "തന്നെ തൃക്കൈത്തലംകൊണ്ടന്നാചിറകുതലോടിത്തലോടി" ക്കൊണ്ടിരിക്കവേ ആപ്പക്ഷിസാർവ്വഭൌമൻ "പോരാനോർ നാട്ടിന്നു താണിറിനാ കനകവിമാനം കരേറു"കയും ചെയ്യുന്നു. ആ അവസരത്തിൽ ജടായുവിനോടു ശ്രീരാമൻ പറയുന്നതായ ഒരു പദ്യമാണു താഴെ ചേർക്കുന്നത്. അതിന്റെ മൂലം ഒരു സംസ്കൃതപദ്യമാണ്. അതും ചമ്പൂകാരൻ ഉദ്ധരിച്ചിട്ടുണ്ട്. അതു രണ്ടും നോക്കിയാൽ ഈ കവിയുടെ പരാവർത്തനപാണ്ഡിത്യം സ്പഷ്ടമാകും.

മൂലം.

താത! ത്വം നിജതേജസൈവ ഗമിതഃ
സ്വർഗ്ഗം വ്രജ സ്വസ്തി തേ

ബ്രൂമസ്താവദിമാം വധൂഹൃതികഥാം
        മാല്യാത്തുരഗ്രേ കൃഥാഃ
രാമോദ്ഗമം യദി കൈശ്ചിദേവ ദിവസൈ —
        ശ്ശ്രീമാനമൽകന്ധരഃ
സാകം ബന്ധുജനൈശ്ച സേന്ദ്രവിജയി
        വക്താസ്വയം രാവണഃ

ഭാഷ

സ്വർല്ലോകത്തിന്നു യാത്രാ സ്വയമുദയവതി
        താത! തേ സ്വസ്തി ഭൂയാൽ.
ചൊല്ലേണ്ടാ നീ വധൂടിഹൃതികഥ ജനക-
        സ്യാന്തികേ ചെന്നിടുന്നാൽ.
ചൊല്ലാം ഞാൻ രാമനെങ്കിൽ കതിപയദിവസൈ-
        രാവണൻ വന്നു താനേ
ചൊല്ലും മന്ദാക്ഷശാലി തലകളെ നമയ-
        ന്നാപ്തിതോ ബന്ധുജാലൈഃ

൯ —അംഗുലിയാങ്കം പ്രബന്ധത്തിന്റെ ആരംഭം:—

സുഗ്രീവാ!കാണിതഗ്രേ ദിശിദിശി വളരു-
        ന്നോരു കാർകാലഘോഷം
മൽകാന്താന്വേഷണത്തിന്നിതു ബത! വിഷമം
        കാലമാലോകയേഥാഃ
കിഷ്കിന്ധായാമിതന്നാവൊളമിതിനവധിം
        പാർക്കനീ ഞാനുമെന്നാ-
ലിക്കാലത്തെക്കഴിച്ചീടുവനിഹ മഹിതേ
        മാല്യവാനന്തപാന്തേ.

എന്നുള്ള നിശ്ചയത്തോടു കൂടിയാണു്. ഇതിൽ,

ഇത്ഥം നാനാപ്രകാരം വനഭുവികളിലുന്മാ-
ദവേഗം പറഞ്ഞും
പ്രത്യക്ഷം കണ്ണുനീർവാർത്തവശധൃതികര-
ഞ്ഞും പിണഞ്ഞും വിഷാദം
മദ്ധ്യേ സൌമിത്രി ചെന്നങ്ങതിഗുരുവചനൈ-
രാശ്വസിപ്പിച്ചു മെല്ലെ-
ന്നുൾത്താപം പൂണ്ടമസ്തോ രഘുവരവിരഹോ-
ത്കമെന്തൊന്നു ചൊല്വൂ.

എന്നും മറ്റുമുള്ള ഭാഗത്തിൽ സീതാ വിരഹാതുരനായ രാമന്റെ അവസ്ഥയെ ശ്ലോകപദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതു ‘വിക്രമോർവ്വശീയം’ നാടകത്തിന്റെ പകർപ്പുപോലെയാണെങ്കിലും സാമാന്യംകൊണ്ടു വളരെ പുകഴിയിരിക്കുന്നു. അതു കഴിഞ്ഞിട്ടു ‘[illegible]’ എന്ന കാവ്യത്തിൽ നിന്നെടുത്തു ചേർത്തിരിക്കുന്ന മൂന്നു പ്രാകൃതപദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടും,

തെളിഞ്ഞു ദിക്പാളി സരസിക-
ളിലംഭോജനികരം
വിരിഞ്ഞു പൂന്തേനിൽ കൊതിയോടു-
മലഞ്ഞു മധുകരം,
കറുത്തു മേഘച്ഛായധിഗഗ-
നമേറ്റം തെളികെകൊ-
ണ്ടണിഞ്ഞു ചന്ദ്രാർക്കൌ ശിവ ശിവ!
ശരൽക്കാലമഹിമാ.

ഹ്നനെ ഒരു ശാർദ്ദൂലശ്ലോകംകൊണ്ടും ശരദാഗമം വർണ്ണിക്കുന്നു. അനന്തരം സുഗ്രീവാജ്ഞാകാരന്മാരായ 'ജാംബവാൻ ഗന്ധമാദനപ്രമുഖന്മാരായ വാനരപുംഗവന്മാർ സീതാന്വേഷണം ചെയ്തു് ദക്ഷിണസമുദ്രതീരത്തിൽ ചെന്നു, സമ്പാതിവാക്യത്താൽ അംഭോധിമദ്ധ്യത്തിലുള്ള ലങ്കാനഗരിയിലാണു സീതാവാസമെന്നറിഞ്ഞു സമുദ്രലംഘനം ചെയ്വാൻ സമുദ്യുക്തന്മാരായ സമയം അവരിൽ ആരും അതിനു ശക്തന്മാരല്ലെന്നു കണ്ടു്, പൂർവ്വകഥാപ്രസംഗമുഖേന—

കൊണ്ടാടിക്കൊണ്ടിവണ്ണം ബുധജനമകുടം
ജാംബവാൻ ചൊന്നവാചാ.
കല്യാണമാത്രം കളഞ്ഞാമ്പിതരുചി ഘനമ-
ദേഹപ്രതാപം ചകോരം
പങ്കത്തിൽ പണ്ടിങ്ങു പൂരിതമൊരുമ്പലാ-
ധിക്യ,മയ്യാ മഴക്കാർ
കൊണ്ടുണ്ടാം കൂടൽ നിത്യം പൊഴിഞ്ഞു പുകൾപെട്ടു
ദാനമാകെ നന്നപോലെ.
ഉത്സാഹം കൺകഴിച്ചു, മുറുവപൊളി ഇട
ന്നു, ഉജ്ജ്വലിപ്പുമനെച്ചു-
ജ്ഞാനം ചെയ്തിതയ്യാ, വിനയമതിർകട-
ന്നാളിമാഘ്യം വളർന്നു
ബുദ്ധ്യുന്മേഷം തഴച്ചു, ചെറുളുകളികളി-
പ്പാനൊരമ്പെട്ടെഴുന്നു,
ചിത്രം ചിത്രം തദാനീം വിജിതഖഗവരം
വേഗസാരം തദീയം.

എന്നുള്ള ഹനുമൽപ്രഭാവവർണ്ണനയും, അതിനെ ഇ
ടന്ന്,

അഥജാംബവതോ വിന്ധ്യപാദമൌ
തദനുജ്ഞാനന്തരംസിതോത്തമാംഗഃ.
സരിതാം കമിതുസ്സ്ഥലംഗതോയ
കപികമനോം മതിമാമയേ ഹനുമാൻ.

കിഷ്കിന്ധായുവരാജനോടൊരു നിയോ-
ഗം പൂണ്ടുടൻ വീരനാ-
ടഗ്രേ യാത്ര പറഞ്ഞു വാനരഗണം
നോക്കിച്ചിരിച്ചങ്ങിനെ.
ഇക്ഷ്വാകുവംശധ്വജനി പിന്നെ ഹനുമാൻ
മഹാ മഹേന്ദ്രാചലേ
ലക്ഷ്മീവാനുദയാദ്രിമേൽ ദിനകരൻ
പോലെ കരേറീടിനാൻ.

ചാരേ കൈതൊഴുതങ്ങുമണ്ടീനോ-
മങ്ങാതെ സഹചാരരെ മഹാരാഃ.
പാരിലുള്ള ജനമാത്ര കേൾക്കുമാ-
റങ്ങുവന്നിതി ജഗാദ മാരുതിഃ.

“ഭക്ഷാ നാഥേന നീതാം ജനകകുലശിഖാ-
മാലികാം കണ്ടുപോർക്കെ ച-
ണ്ഡേ ശ്രീരാമദേവൻതിരുവടിയൊടുണ-
ത്തിടുവാൻ തത്ഭുദേശം
ഉഗ്രാകാരം കടപ്പാനധിചിത ഇട-
ങ്ങിനിതിങ്ങാൻ വിനാശ്രു

സുഗ്രീവാജ്ഞാവതംസപ്പൂത്തുമലർമണവും
ചേർത്തുകൊണ്ടുത്തമാംഗേ.

ഇപ്രകാരം ഉച്ചത്തിൽ പ്രതിജ്ഞയും,

കോസലേന്ദ്രതനയാ സുവർണ്ണലതമേലു-
ലാവിന പയോധര-
സ്ഫീതമഞ്ജരിയിൽനിന്നു പാൽമധുനുകർന്നു
മത്തമധുപായിതം
വാസിതം ജനകനന്ദനാസ്യനവിലേപ
മേളനവശാന്നമ
പ്രാണരക്ഷ മതിപ്പൂണോ മരണരോഗ
ഹാരിപര! മൌഷധം. (ദൈവതം)
കാന്തിടത്ത മിഴിതണലിൽനിന്നു വഴിയുന്ന
സാന്ദ്രകരുണാമൃതാം-
ബോധിതൻ നടുവിൽ വാങ്മയം മധുപമിന്നു-
ഴും തിരുമുഖാംബുജം.
കാതലേറുമമായ ധീരതാമണിനികേത
നാം ഭരതപ്രിയം
പ്രാണരക്ഷ മതിപ്പൂണേ മരണരോഗ-
ഹാരിപരമൌഷധം.

ഇങ്ങനെ ഒരു പ്രാർത്ഥനാസപ്തകവും കഴിച്ചിട്ടു, പ്ലവഗകത്തിൽ ഉത്ഭൂതനായ ഹനുമാന്റെ അവസ്ഥയെ വർണ്ണിക്കുന്നു.

ഇത്ഥം വാദി ഹനുമാൻ മറുകര പിടിപെ-
ട്ടോരു ദൃഷ്ട്വാ നിതാന്തം
പൃഥ്വീമണ്ഡലമധിവേലാം ധൃതിനിധി സഹസാ
നീളെയൊന്നാലുലോകേ

അത്യന്തം നീലമേഘങ്ങളിഴഞ്ഞിഴൽ വരുവാൻ
പാർത്തിരിക്കുന്ന സേതു-
പ്രസ്ഥാനത്തിന്നുമുമ്പേ പൊലിമയൊടൊരന്ത-
ലിട്ടപോലെ ചമഞ്ഞു.

കാണെക്കാണെ വളൎന്നിതു കപിവൃഷാ
വശ്യൻ ഭീമം ഭീഷണനാം
ഭാനുമണ്ഡലമുരുമ്മിവണ്ണമിളകി
തന്ന്യാവലോകങ്ങളും.
മാനാഭ്രൗഘടമുന്നതം ഫണമതോ
വാലാഗ്രലീലായിതം
മാനത്തെവെൺമുമ്പർവാപി തിരത്ത-
ല്ലംവെണ്ണമാനോളിതം.

ഗാഢം മുൻകൈ പതിച്ചുങ്ങുമധി മരുകരെ
ച്ചാട്ടവാൻ മർക്കടാനാം
ഭൂപ്രത്യയൻ താഴേപതിഞ്ഞതിനൊടു ചുവടുമുറ-
ച്ചുന്നിന്നിന്നോരോനേരം
പാദേ താങ്ങീടവല്ലാഞ്ഞുടവുമവനിയും
ദിഗ്ഗജൌഘങ്ങളും പാർ-
ത്തെട്ടും നാഗേന്ദ്രനും നൽക്കമഠപതിവൃഢൻ
താനുമൊന്നങ്ങമൎന്നു.

സമുദ്രലംഘനം ചെയ്ത ഹനുമാൻ ലങ്കാനഗരിയുടെ ഉത്തരഗോപുരത്തിലിറങ്ങി 'തദ്രൂപതനു'വായിട്ട് സൂര്യാസ്തമയവും കാത്തിരിക്കുമ്പോൾ ഉണ്ടായ ആ

ന്ധകാരത്തിൻെറ വ്യാപ്തിയേയും വഴിയേ സംഭവിച്ച ച ന്ദ്രോദയത്തേയും വൎണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതു നോക്കുക.

കാളികായകളായകാളിയകളി-
ന്ദാപത്യകസ്തൂരികാ-
കാന്താകാന്തളകാളികാകലിലടാ
കാലാഗ്നി കണ്ഠോപമൈഃ
സാന്ദ്രൈഃ സന്തമസൈസ്സമം സമുദിതാ
സ്സന്ധ്യാവസാനേ തത
സ്താരാശ്ചാപി സമന്തതഃ സ്ഫുടതരം
പ്രോദ്യോതയാഞ്ചക്രിരേ.

തമസാം മണ്ഡലം വിദാരിതകളിന്ദില-
വായ്യ ഭരലേന്ദുകല
സ്സ്വരം കൈക്കൊണ്ടാരെ മേളിക്കുമാറുതളിക ദിശാ
യോഷിതാമാനനം.
മിന്നും പ്രാചീവധൂടികക്കഴികിലുടനാണി-
ക്കുത്ത പൊന്താലിപോലേ
നന്നായ് മേളം കലൎന്നാവമൃതഗിരൊ
മണ്ഡലം പ്രാഗ്ഭാസിൽ

ഇസ്സമയത്തു ഒരാമാൻ, —

എന്തിവൎണ്ണം നടന്നാലിവിടെയവിടെയാ-
രാത്രിനേരം മേശയാം
മിന്നും പ്രത്യഗ്രരത്നദ്യുതികൾ ചാലിതമി-
ന്മണ്ഡലം കണ്ടകാണ്ഡ

ധന്യശ്രീ വിശേഷകങ്കണമുജ്ജ്വലമതി ല-
    ങ്കേശ്വരൻ താനിരിക്കും
പൊന്നിൻ പ്രാസാദമഗ്രേ തെളിവിനൊടു കട-
    ന്നീടിനാനൂഢധൈര്യം.

ആരാമത്തു മൈഥിലസുതാം ശോകസന്താപമോടേ
ശ്രീരാമദൂതനഥ വസ്യമനോരഥോദ്ദേശേ.
നേരേ നിശാകലമിറങ്ങി ബഹൂദ്ധമാധ്യാ-
മാരാമഭൂമിമതിനെ സൗരഭിന്നിം ഭയാലേ.

രമ്യം കാഞ്ചനകാഞ്ചനീയതുപോ-
    ത്തുംഗാ മനോരമംശോഭാം
തന്ദ്രേ ചഞ്ചൂനാഥമശ്ശ്രുഹിന്നിം
    കണ്ടോനാകണ്ഠത്തിരാ
ജനമാതൃകേശമാർ ചിത്രസകലാം
    നേത്രചക്ഷുഷ്ക്കുത്തില പോരാം
നിർമ്മാലാമൃതതുപിന്നിം ദ്രിവമൻ
    കണ്ടെന്നപോലെ തദാ.

ഇനി അഞ്ചു ശ്ലോകംകൊണ്ടു സീതാദേവിയുടെ തപ്പോലാവസ്ഥയെ വർണ്ണിക്കുന്നതുകൂടി ഇവിടെ പകർത്തേണ്ടതാണെങ്കിലും വിസ്തരഭയത്താൽ അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നില്ല.

൭. ഉദ്യാനപ്രവേശം. ഇതു് 'ആശ്ചര്യചൂഡാമണി' നാടകത്തിൽ 'അശോകവനികാങ്കം' എന്ന അഞ്ചാമങ്ക

ക്കു ചാക്യാന്മാർ അഭിനയിക്കുന്ന രീതിയിൽ വിസ്തരിച്ച് ഒരു പ്രബന്ധമാക്കിയിരിക്കുന്നതാണ്.

വൈദേഹീം വിരഹാന്നശോകവനികാ-
മധ്യേ നിധായസ്മരോ-
ന്മാദീ രാക്ഷസചക്രവർത്തി സഹസാ
സമ്പ്രാപ്യ ശയ്യാഗൃഹം
ജാതാനന്ദമണഞ്ഞു തെളിഞ്ഞു തനുസഖി-
പ്പാനെന്തുപായം നമു-
ക്കേതേനം പുനരെന്നു സന്തതമസൌ
ചിന്തിച്ചിരുന്നീടിനാൻ.

എന്നാരംഭിച്ച്,

ലങ്കാധീശൻ തദാനീം പലപരിചു നിരൂ-
പിച്ചുകണ്ടൊരാത്രൌ
ശൃംഗാരക്കോപ്പു ചാർത്തിച്ചിനിയ ജനകജാ-
സന്നിധൌ ചെന്നശങ്കം
സംഗം ചേർക്കുന്ന നാനാവിധമധുരവചോ-
വൈഭവൈരാശ്വസിപ്പി-
ച്ചംഗീകർത്തവ്യമിന്നോ പുനരിതി സഭയം
കല്പയാമാസ ഗൂഢം.

ഇങ്ങനെ നിശ്ചയിച്ചുറച്ച്, അതിനു വേണ്ടുന്ന ഒരുക്കങ്ങളോടുകൂടി പുറപ്പെട്ട്,

ആലോലാകൃതി രാക്ഷസാധിപതിതാൻ
　　ള്ളുദ്യാനത്തെ ശിംശപാ–
മൂലേ ചെന്നു മനോജ്ഞവന്ന മനസാ
　　നേർന്നാത്രു മഹോത്സവം.
നീലാംഭോദച്ഛായോപമൻ വെണ്ണില–
　　ത്താമ്മാറുനിസ്ത്രകമാ–
യോലക്ഷത്തിൽ വിദേഹരാജതനയാം
　　മുന്നിട്ടിരുന്നീടിനാൻ.

അപ്പോഴം–

സീതാ, നീലപ്പൂനാവ്യക്കലയൊടെതിരിടും
　　കൈകശിമക ഗാത്രവല്ലീ–
മാതാഗ്രാംശൂടി പാടീടിന കരതളിർകൊ–
　　ണ്ടാനനാം മറച്ചയന്തി
നാഥം ചേതസ്സിരാമം ദശരഥതനയം
　　ധ്യായന്തി വിളിനാ–
സ്വേദാർദ്രാകമ്പിതാംഗീ സമയമുടനിത–
　　ന്നീടിനാദ്ദുഃഖഖേദം.
അന്നേരം ചുറ്റുമുറ്റായമരപുരചരികാ–
　　രാക്ഷസിമാരണഞ്ഞിട്ടും
നിന്നു കൺകൊണ്ടു സീതാമിടയിടെ വടിവാ–
　　ടാശ്വസിപ്പിച്ചു ഭ്രേ

പൊന്നുംതളികയിലാമോദാതിസൌരഭിലമാ-
    ളുഞ്ഞ താംബൂലമതെന്ന്യ
പിന്നാദരാ കാൎത്ത്യംവെച്ചസകലപദനി-
    ഷ്വദിനീം വാചമൂചേ.

ത്രൈലോക്യസുന്ദരി! മനോരമവിമലമാലേ!
നീലാരവിന്ദമിഴി! നിർമ്മലഗാത്രവല്ലേ!
ലീലാനിധേ! സുരതൈകരസേ ചന്ദ്രികേ! നി
മാലാന്തു തിങ്കളുടെ പരിശോഭസൂതേ! ശരിയം.

എന്നിത്യാദിയായി,

ദശഗ്രീവൻ ഭ്രാന്ത്യാ പലവഴി പറഞ്ഞോരളവഥാ
വശം കെട്ടുന്നതും തെളിയിൽ നിന്ദ്യമാനസാ
കചാരൈഗ്രൌരാളുർത്ത്യ പ്രകൃതിപൂർവ്വം വക്ത്രകമലം
വചോ മന്ദം മന്ദം ജനകതനയാ വ്യാഹരദിദം.

നിനക്ക ജീവിക്കയിലുള്ളൊരാശ
മനസ്സിലെങ്കിൽ കഴിവുണ്ടിദാനീം
അനാത്മശീലമെന്നെയെടുത്തു നാഥാ
വനത്തിലാക്കി ത്തൊഴുതു രാമചന്ദ്രം

ചൊല്ലേണം നല്ലതെല്ലാമവരൊടു മിനിവിടെവോ-
    ടെന്നെയും കൊണ്ടുമെല്ലെ
ചെല്ലു വല്ലാത്ത ചൊല്ലു ചണങ്ങളിട-
    ത്താംപ്രകാരം വന്നെങ്കിൽ
കല്യാണാവാസമപ്പോളിയി മമ കമിതാ
    രാമഭദ്രാ യോർക്കണേ.

ഇല്ലൊരല്ലെ ദൃഷ്ടിപാതത്തെ ഭയമതല്ലതി-
ല്ലേതുമേ സംശയം മേ

ഇങ്ങനെ സീതാവാക്യം കേട്ടപ്പോൾ രാവണൻ, മൈരേ-
പ്രയം പ്രയോഗിക്കുന്നതു നോക്കുക:—

രാമൻ പാർത്താൽ മനുഷ്യപ്പുഴു, രജനിചരാ-
ധീശ്വരൻ ഞാൻ, കൊടുങ്കാ-
ട്ടാവാസസ്ഥാനമോർത്താലവനഴകിയല-
ങ്കാപുരി മദ്ഗൃഹാന്തം.

സാമാന്യം ത്വദ്വപുസ്സമ്പടകളുടെപുടവ-
ച്ചാർത്ത്, വന്നാലുടപ്പോൾ
പാർമേൽ പാരമ്യമെല്ലാം മറവുരി, ദയിതേ!
ഞങ്ങളിൽ കാണുകമേദം

ശ്രീകൈലാസം, സുമേരു, സുരമിധുനമനോ-
നന്ദനം നന്ദനം, ത്രി-
ലോകേ, പാതാളലോകങ്ങളി, ലുദയഗിരൌ,
ചന്ദ്രനോദ്യാനമാർഗ്ഗേ.

ആകാശേ, ദുഗ്ധസിന്ധൌ, ഹിമശിഖരിതടേ,
ഞാനതാരങ്ങളി ചെയ്യാ-
മേകാന്തേ ഹന്ത കാന്തേ! പ്രേതനായാപിശാ-
ചേനെ മിണ്ടാതെടോ നീ

നിത്യം നിത്യം പ്രഭാതേ സജലജലധര-
ധ്വാനഗംഭീരഘോരോ
പുത്തൻ വാദിത്രഘോഷം രജനിചരവധൂ-
ഗീതിമേളാനുയാതം.

മദ്ധ്യേ മദ്ധ്യേ മുഴങ്ങും ജയധ്വനിതമോടാ-
    ശംഖസംഘോത്ഥമന്ദ്രം

മുഗ്ദ്ധേ! പാർക്കേണമേ നീ മൃദുലപവനവീ-
    സൌരഭം ചാരുശീലേ!

പ്രത്യൂഷേ ഭൂഭൃന്മകൻ പെരിയപാറമേ-
    ലേറി മാത്ത്യഹംസസംഘം

ബദ്ധാമോദം ചിലച്ചും പലതരമെറിവാ
    വായിടും ഘോരഘോരം.

മത്താരം വാലാനരന്മാരും വലിയ ചിലമ്പ-
    മ്പേർപ്പുലിപ്പൂടമയ്യാ

മുഗ്ദ്ധേ! ചീവീടകങ്ങളും ദശരഥതനയ-
    പ്രാഭവം നന്നൊരാതെന്നോ,,

മുങ്ങിപ്പൊങ്ങീടുമൈരാവതമമലിനേ
    ദിവ്യ ഗംഗാപ്രവാഹേ

ജംഗ്ഗ്യാം സീതേ! കളിക്കാ,മമതന്ത തതം
    വാസസീ മാനനീയേ,

ശംഖധ്വാനാഭിരാമം ഗമനം, മതിമനോ
    ഹാരി തേവാരലക്ഷ്മീ-

ഭംഗം മാണിക്യരത്നോപലമയ, മമലേ!
    മാമകീനം പ്രമാവം,,

കാട്ടാനച്ചൂർ കലങ്ങീടിന കലുഷജലേ
    പലാലാലകർത്തമാർദ്രേ

മാട്ടിന്മേൽനിന്നണഞ്ഞിടിനാകരിനകപ്പാ-
　　ലാകലേ സ്നാനകേളി.
വാട്ടം തട്ടാത്തവസ്ത്രം മരവുരി, ഇണങ്ങു-
　　ള്ളീശനം, വൻപിശാചിൻ
കൂട്ടം തേവാരിവൃന്ദം, ദശരഥതനയ-
　　പ്രാഭവം നന്നൊരോന്നേ,

ഉണ്മാൻ കല്യാംഗി! പൊന്നിൻതളികകൾ, ഭൂപമം-
　　ശങ്ങളോരോന്നമന്നാ
ഭക്ഷ്യം നാനം പയോജപ്രതികൃതിവദനേ!
　　പത്തുമുന്നൂറു ഭേദം.
പൊന്മാടത്തിന്നുമേലേ മണിനിലയിലിരി-
　　പ്പാലവട്ടം പിടിപ്പാൻ
പൊന്മാനൽക്കണ്ണിമാരങ്ങനവധി, സുഖമെ-
　　ത്തിട സീതേ! തരാനിം.

കച്ഛം കാട്ടാവണക്കിന്നിലയിലശനം, മ-
　　ട്ടുള്ള കോക്കാനിമാറേ-
ച്ചുട്ടിട്ടുണ്ടായതഷ്ടം കരി, ചെറുതകര-
　　ച്ചാറു പാനിയസാരം,
നഷ്ടാശങ്കം തരുണാം കരലിലൂടനിരി-
　　പ്പുഞ്ഞങ്ങമിങ്ങും നരച്ചിൽ
വട്ടത്തിൽപ്പാറുന്നു വീഴും, തവ സഹചരനോ-
　　ത്തിട സീതേ! വിദേശേ.

ഈ ശ്ലോകങ്ങളിലെ ഭാഷാരീതിയും കവിതാചാതുര്യവും സഹൃദയന്മാൎക്കു ആസ്വാദ്യമായിരിക്കുമെന്നു വിചാരിച്ചു മാത്രമാണ് ഈ ഭാഗം ഇത്രത്തോളം നീട്ടി പിടിച്ചതു്. ഇനി, ഈ പ്രകാരം കാമകിങ്കരനും ചപലനുമായ ആ രാക്ഷസചക്രവൎത്തിയുടെ ഭീഷണികൾക്ക്, ആകുലസ്ത്രീരത്നവും പതിവ്രതയുമായ ദേവി, അൎത്ഥഗംഭീരവും മിതാക്ഷരവുമായിട്ടു പറയുന്ന മറുപടിയും കൂടി ഇവിടെ കാണിച്ച് ഈ ഭാഗം അവസാനിപ്പിക്കാം.

ഇത്ഥം നിശാചരപതേൎവ്വചനം നിശമ്യ
ക്രുദ്ധാ വിദേഹതനയാ വിദധേ സമാക്ഷേ.
"ലോകത്രയാധിപ! ഫലം കിമു വാക്പ്രപഞ്ചൈ-
രെത്തും നിനക്കിതു നിഷ്ഠിതമനൎത്ഥജാലം
ഓൎക്കേണം നീ നടേ നിൻകുലതിലകമയം
താടകാന്തം, പിന്നെയുണ്ടോ-
ണ്ടോൎക്കേണ്ടൂ തത്തദൃഗ്ഘോര മുനിമഖമഥനോ-
ത്ഥം വിരാധം കബന്ധം,
അക്കം കോലും ഖരം, ദൂഷണൻ, ത്രിശിരൊടു മാ-
രീച, നെന്നായിരാനിം
നീക്കം ചെറ്റില്ല നേരെ ദശരഥസുതനോ-
ടാരെതിൎക്കുന്നതോൎത്താൽ?
ഇരുപതു ചെവികൊണ്ടും മദ്ധ്യമാനാൎണ്ണവത്തോ-
ട്ടിടപൊരുതുമൊരു ഘോഷം കേൾക്കുമാറുണ്ടശങ്കം.
തിരവിയ രഘുനാഥജ്യാനിനാദം തദാനീ-
മറിവു മുഴവനാണ്ടാം നല്ലതും തീയതും തേ.

ഇങ്ങനെ പ്രസന്നഗംഭീരങ്ങളും പ്രൌഢോജ്ജ്വലങ്ങളുമായ ഗദ്യപദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു സമ്പൂർണ്ണമായ ഈ ഭാഷാചമ്പൂഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ അപരിചിതന്മാരായ ഭാഷാഭിമാനികളെ ഭാഷാസാഹിത്യവനിതയുടെ സൌന്ദര്യദർശനത്തിൽ അന്ധന്മാരെന്നുതന്നെ പറയേണ്ടതാകുന്നു.

തൃപ്പൂണിത്തുറെ ഈടുവെപ്പു ഗ്രന്ഥശാലയിൽനിന്നു കിട്ടിയതും, ഇരുപതിലധികം ഭാഷാപ്രബന്ധങ്ങൾ അടങ്ങിയതും, വളരെപ്പഴക്കംചെന്നു ദ്രവിച്ചു ഇടഞ്ഞിയതുമായ ഒരു താളിയോലഗ്രന്ഥമാണ് ഇവയുടെ മാതൃക. അതിലെ കയ്യെഴുത്തിന്റെ അവ്യക്തതകൊണ്ടും ഏടുകളുടെ പഴക്കംകൊണ്ടും ലേഖകപ്രമാദംകൊണ്ടും ഇതിൽ അച്ചടിത്തെറ്റുകൊണ്ടും അവിടവിടെച്ചില അബദ്ധങ്ങൾ വന്നിട്ടുള്ളതിനു വായനക്കാരോടു ക്ഷമായാചനം ചെയ്യുകയല്ലാതെ ഗത്യന്തരമില്ല.

സംസ്കൃതപണ്ഡിതന്മാരല്ലാത്ത സാധാരണ വായനക്കാർ ഭാഷാകാഠിന്യം നിമിത്തം അർത്ഥം മനസ്സിലാവാൻ പ്രയാസമുള്ള ഭാഗങ്ങളിൽ ഓരോ ചുരുങ്ങിയ വ്യാഖ്യാനവുംകൂടി പുസ്തകങ്ങളുടെ ചുവട്ടിൽ കൊടുത്തിട്ടുണ്ട്. ആ വ്യാഖ്യാനമെഴുതുന്ന അവസരത്തിൽ പല ശ്ലോകങ്ങളുടെയും അർത്ഥത്തിൽ എനിക്കുണ്ടായ സന്ദേഹങ്ങളെ പരിഹരിച്ചു സഹായിച്ചുതന്ന സംസ്കൃതപണ്ഡിതർ ബ്രഹ്മശ്രീ പി. എസ്സ്. അനന്തനാരായണശാസ്ത്രികൾ അവർകളോടും, വ്യാഖ്യാനം എഴുതുവാൻ സഹകരിച്ച മലയാളപണ്ഡിതർ മ. രാ. രാ. പി. കുഞ്ഞൻ

എളയത്തു് അവർകളോടും, വിദ്വാൻ മ. രാ. രാ. ജി. ശങ്കരക്കുറുപ്പു് അവർകളോടും എനിക്കുള്ള ഋണാനുബന്ധത്തെ കൃതജ്ഞതാപൂർവ്വം ഇവിടെ രേഖപ്പെടുത്തിക്കൊള്ളുന്നു.

ഈ കമ്പനിയിൽനിന്നു് ഇതുവരെ പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിട്ടുള്ള പലപുസ്തകങ്ങളെയും, കമ്പനിയുടെ നിർദ്ദേശമനുസരിച്ചു യഥാവസരം ഭംഗിയായി അച്ചടിച്ചു തന്നിട്ടുള്ള 'മംഗളോദയം' അച്ചുകൂടം, 'രാമാനുജ'മുദ്രാലയം ഇവയുടെ ഭാരവാഹികളോടു് ഈ കമ്പനിക്കുള്ള മൈത്രിയേയും ഈ അവസരത്തിൽ സാദരം പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു.

ഭാഷാപരിഷ്കരണ കമ്മിററി ആപ്പീസ്. ൧൭—വൃ—൧൧൦൯. — കെ. പരമേശ്വരമേനോൻ. പണ്ഡിതർ.

ശുഭം

ശുദ്ധിപത്രം

പുറം	വരി	അശുദ്ധം	ശുദ്ധം
2	24	കൊണക	കോണക
8	8	മതന്ന	മതണം
10	10	കണ്ഠ	കൊണ്ടാ
13	13	മലിഞ്ഞാൻ	റനിഞ്ഞാൻ
16	12	സപ്ലമന്ന	സപ്ലമെന്ന
19	21	പുല്ലുപെപ്പു	പുല്ലമെപെപ്പു
,,	26	വാല്പിണ	വാല്മിണ
21	8	ലക്ഷ്മണസ്യാ	ലക്ഷ്മണാസ്യാ
22	12	നിസ്സമകം	നിസ്സമകൻ
24	14	ബിമ്മ തഥാ	ബിമ്മസ്സഥാ
,,	15	ബിലഗാ	ബിലഗ
,,	21	ധൃധി	ധൃതി
25	5	മന്നപ്ര	മന്നള
26	2	പമ്ലിതം	പമ്ലിതഃ
27	24	പശീലാം	പനശീലാം
28	25	വാത്യമ	വാത്യക
29	15	ഗ്രാന്ധിനാ	ഗ്രന്ഥിനാ
30	9	ഗാരമാ	ഉദാരമാ
,,	26	ധയം	ധ്യായം
32	13	പാച്ചിത്യം	പ്രാച്ചിത്യം
34	7	പാരഥാ	പാളഥാ
37	14	നമ്ലിനാക്ഷി	നമ്ലിനാക്ഷ
42	16	നിഖിദ്യപിത	നിഖിലപത
,,	17	രഥതോഗാ	കഥാഗാ
,,	18-19	മതകരണ്ഡ	മതാരണ്ഡ

രാമായണം പ്രബന്ധം

സുഗ്രീവസഖ്യം.

ശ്രീമദ്ഗുരുഗണപതയേ നമഃ

ശോകാഹീനം ഖരാദിത്രിശിരഃപ്രബലം
കാൽക്ഷണംകൊണ്ടു തന്നേ
സംഗ്രാമേ കൊന്നൊടുക്കിപ്പുരിക്കുതപവന-
സ്സ്വന്താനന്ദിതാത്മാ
അങ്കേ സംരോപ്യ പങ്കജമുഖിയെ മുദാ
മൈഥിലീം തത്ര ദേവീ
മദ്ധ്യേ ശ്രീരാമചന്ദ്രൻ പരിമളബഹളേ
പർണ്ണശാലാന്തരാളേ.
ആസ്ഥാം കൈക്കൊണ്ടു പാർശ്വേ മരുവുമനുജനോ-
ടൊത്തുദാരസ്മിതാർദ്രം
പോറ്റും പെറ്റും ഖരൻതൻ മുഖരണബല-
പ്രൗഢിമാനിച്ചൊരോരോ
പ്രീത്യാ തന്നംഗരാഗേ മരുവിന മിഥിലേ-
ന്ദ്രാത്മജാവക്ത്രബിംബം
പാർത്തും പാർത്തും ത്രിലോകീമണി പരമസുഖോ-
ന്മേഷമുൾക്കൊണ്ടിരുന്നു. 2
വിശ്വാമിത്രാദിവല്ലിത്തിരി ഖനിധനം-
കൊണ്ടു സമ്മോദമുൾച്ചേർ-

അഭ്രോന്മ്ഭ്രാവ പാളിച്ഛിന്നതതിരനംഗ-
ഖ്യാശിഷാമായതാല്ലം
വിശ്വാസം പൂർവ്വ വിശേഷ ജനിതധൃതി ജന-
സ്ഥാനമാജോ മുനീന്ദ്രാഃ
സംഗ്രഹ്യം രാഘവായ പ്രദിശ്യ,തദിദ്ദ്-
ഗള്ഭ്യമാമങ്ങ് ഗ്രഹീയം. 3

സമുക്തിമാർഗ്ഗ് മണ്ഡലപൂർണ്ണപാത്രം
സമസ്തമായാഹരമംഗുലീയം
വിമുക്തരാഖ്യം പ്രതിഗൃഹ്യ മേനേ
വിമുക്തിമീക്ഷൽകരമാശരാണാം. 4

ഗദ്യം— 1. തദനന്തരം ശൂർപ്പണഖാസോദരി ഖരനും ദൂഷണനും ത്രിശിരാവും പട്ടരോടുകൂടെച്ചെന്ന സരോഷം പട്ടതകളെന്നായ രാമശരാഗ്നിജ്വാലാമാലയിലിയാംപോററ പൊരിഞ്ഞ കണക്കെ വെന്തെരിയുന്നതു കണ്ടു ഭയം പൂണ്ടിങ്ങൽതിരണ്ടുടനഞ്ചോപായം ഹാഹാരവംപൂണ്ടു,വീരസഹോദര! തവ ഭഗിനിയം പെരുകിട്ടന്നായമോഗ്യസമേതാ നാരകീടേന വിരൂപിതയായി; പാലയ പാലയ നീയേ ശരണം പാരിൽ പുകഴ്ം പെരുമിന്ദ്രൻ പോലും കിമപി നിനയ്ക്കുന്നതാതൊരുമക്കളും ശൂർപ്പണഖീമൊട്ടുംബാന്ധവം വാങ്മാത്രം പുനരുമായില്ലേ; കഷ്ടപ്രാണികൾ മാനികളേ!മതി പെററു പൊറുപ്പിൻ പകരം വീട്ടം ത്രിഭുവനപോരാളിന്നേ തന്നെ രാക്ഷസരാജൻ ഭഗിനീമന്നെ വിരൂപാം കണ്ടായവനിഹ പെററു മറന്നിട്ടാരോ കൊന്നകു,മൂക്കും,തണ്ടും നാവിന മാണികൾ ചെയ്യാത കസൃതിയിതെല്ലാം നാലുദിനത്തിന

കണ്ണു പിഴം വന്നു, മണ്ണോപ്പാപം കണ്ണുകളെല്ലാം നാശനിരി
ക്ക വല്ലാതെ പുനമന്നകൊണ്ടു ചമച്ചാരല്ലോ; സതത
മിവണ്ണം തന്നത്താനെ താഡിച്ചധികം മുറയും വിട്ടു ജവേന
സമീരണാത്മജന്മാരുടെ ലങ്കാനഗരിയിൽ മണ്ടുന്നേരം മദ്ധ്യമാ
ങ്കം നവനവയൌവനം വഞ്ചിച്ചീടും കാളഘനാഘനമാലയി
തെന്നും, ബാലാതപനിര പൂണ്ടു നടക്കും നീലാഞ്ജനഗിരി
ആനമിതെന്നു, പരിചൊടു ജഗതാമാത്തി ചെയ്യ്പാൻ പൊരു
മാറീടിന കൃത്യയിതെന്നും, നാസികയില്ലതിഘോരതതേടി
ന യാതനതന്നാ പാക്കിലിതെന്നും, ഭീഷണതയ്ക്കാര ഭൂഷ
ണമെന്നും, വൈരൂപ്യത്തിനൊരാസ്പദമെന്നും ഉഗ്രത്വത്തി
ന്റെ സ്മൃതികയെന്നും, ക്ഷേമമൃതമമൊധർമ്മമിതെന്നും, മതിമ
തി കണ്ടളു മണ്ടിക്കളവിൻ മാപാപികളെ ഉരുപ്പിണബാ കി
ല പിഴ പെടുമാന കളിക്കും പോലെ പിമ്പെ ചെന്നു തുട
ന്നാലെന്നും, വിവിധാഭാഷണരാഗാചമയേപലപ്പെങ്ങതിന്നു
ചിലരെ ച്ചെകിട്ട പൊളിച്ചും, ചെവി പിടിപെട്ടു സരോ
ഷമഴിച്ചുമഴിച്ചുപറഞ്ഞും, നാസാഘോഷത്തോടെ ചാടും ചോര
കുടിച്ചു തിളച്ചു പുളച്ചും ചിലരെ നിണംകൊണ്ടുഴറും തെ
ച്ചും ചിലരെ പ്പിരികെ റ്റ്വാ ചെയ്തും പൈതങ്ങളുമിന്നാമട
പൊളിഞ്ഞും പെരുവഴിനീളെ കളകളഘോഷം തെരുതെ
രെ വാഴ്ത്തിച്ചുഴി കടന്നു നിശാചരനഗരീഗോപുരമാർഗ്ഗ
ചൊന്നാനലറി ച്ചെരുവു കിലുകി ത്രിലോകമഹോരിപു നിശി
ചരപെരുമാറാം ശൌര്യക്കട്ടു സുഗ്രീവൻതാൻ തെളിവിലി
രിക്കും മണിമന്ദിരങ്ങടാങ്കണഭൂവി ഗതപാദുകം മൂലയും പ്രാ
ന്തമാക്കി ച്ചെരികെ തട്ടിത്താ സാ മന്ദീചരി രാവണനോ
ട പഴിച്ചു പറഞ്ഞാൾ.

സംഫുല്ലാത്മാവേ! വല്ലേൻ പാവതിന്നിഹ ഞാൻ
പെട്ടു പാടിന്നിന്നിക്കി-
പ്പെൺമണികളാതിയ്യെ പാർക്കംപൊഴുതിലൊരട-
പാലിലില്ലെന്നവന്നു (രോർ
ഡംഭം കാട്ടിബ്ഭവാനോ ശശമുഖ, മണിസിം-
ഹാസനോ ചെൻ മീശ-
ക്കൊമ്പും മെല്ലത്തിരത്തി പ്രള ജളനറിയു-
ന്നീലയാരോടോ വിശേഷാൻ. 5

ഉള്ളിൽ കിഞ്ചന നാണമില്ലയി ഭവാ-
നേതാദൃശം പഥ്യമാം
തള്ളിത്തള്ളി വരുന്ന ശോണിതധമീ-
സമ്പൂർണ്ണനാസാമഹോ
കൊള്ളിക്കാ പുനരിന്നി നിൻപടയുമാ-
ധൈര്യശൌര്യവും ശൌത്ര്യവും
വെള്ളിക്കുന്നു പറിച്ചെടുത്തു പുകൾക്കൊ-
ണ്ടീടും പ്രതാപങ്ങളും. 6

തൊട്ടിക്കൊണ്ടാ നാട മാററലരോട് ബലവാ-
ന്നാരൊട്ടുംപ്പോരിതോനീ-
മൊട്ടപ്പെട്ട ഭവാന്പ്രതിഷ പരിഭവി-
ക്കനാരതാതാസ്സൂലം
കെട്ട നീ കേളി നാനാവിടപിനിബിഡമാം
കാട്ടിലക്കാട്ടതിയും
ക്രുദ്ധം ചെയ്തു താനേ വിവശതരമുറ-
ങ്ങും ഭംജങ്ങൾ ചേപ്പുഴിനാടോ? 7

കൊണ്ടീവ നാന്ധ്യമകന്നാമെന്നജ്ഞാൻ വിരഞ്ഞും
പരഞ്ഞന്മെ വരമതിന്നു ഫലിച്ചുവല്ലോ;
ഉണ്ടോ വിചാരമെ’ന്തവാനമെനോട്ടമിന്നി-
ക്കൊണ്ടിട്ടവാ ചിലചപേടനാമകളാ നീ. 8

ഇന്നീയല്ലോ പൂരാ കൊന്നു മമ ദയിതം
        നിന്നെത്തൊഴിന്നി മാതരോൽ-
മിന്നാ മൽകാന്തനാക്കിപ്പതിമൊാട്ട പുണരു-
        ന്നണ്ഡ പുണ്യാംബുരാശേ!
മുന്നെ തന്നെ കവന്സ്ത്രീകളൂർമ്മുല പുണരും
        ഭാഗ്യവാനിന്നു യോഗ്യം
തന്നെ തേ സോമകീസംഗമ,മതിനിമ-
        ണ്ടെയാമകീസങ്ഗമെത്തും.” 9

എന്നിവണ്ണം മൊതപ്പിറന്നവളുട്ടു-
        ചെന്നു ചെവിയിൽ ചൊന്നാ-
യുന്ന വാർത്ത പറയുന്നതെഴ നിശമയ്യ
        കോപകലുഷേക്ഷണ!
ഒന്നവായ ജനിയമന്നവളോട്ട
        മൂന്നു ഭുവനങ്ങളും
വെന്ന വീരമണിമാലമൊഴിയിലണിതെരു-
        മഞ്ചിതഗീരിമാ. 10

“പോരും പോരേലും വരന്നെന്നോട്ട പരുഷമുന്നു
        ത്തുന്നതാർ ചെയ്തിപ്പാ-
ഴിമൊഴികൾ കലർന്നുമൂവരിലൊരുവനി-
        ല്ലാപകർമ്മം, ദുരാത്മാ

നേരേ ചൊല്ലിന്നു തന്നെ പകരമതിനു വീ-
ണ്ടീടുവാൻ ചന്ദ്രഹാസം
പോരായ്യുന്നല്ലിതെന്താവതു കരടമിദാ
പാടവോന്മേഷശാലി. 11

ദേവേന്ദ്രൻതാനിതെങ്കിൽ കഥയ കഥയ പൌര-
ഷോമിയെച്ചൊന്നടിച്ചു-
ച്ചൂവാർമൽക്കൊങ്കയും നാസികയു,മതിവദനോ-
ന്നേറയും ചെയ്യുന്നിന്നോ
മോഹാലിന്നമ്മാരേററിത്തൊഴിൽ തടവിയതി-
ന്നഗ്നി താനെങ്കിലോ തൽ-
സ്വാഹാദേവീപ്രസംഗം ജഗതി വട്ടവരു-
ത്തീടുവൻ ഗ്രന്ഥഗ്രന്ഥം. 12

കാലനിന്നിതു പിണഞ്ഞതെങ്കിലോ
ഗ്രഹമേററവന്നന്തകാന്തരെ
ബാലനെന്നൊട്ടു പടച്ചൂണഞ്ഞനാരം
ചീളി പെട്ടതു മറന്നു പോയിതോ? 13

നിരൃതിയ്ക്കിതു യോഗ്യമല്ല;ചെയ്കീ-
ട്ടതിന്നാമപി തൽകുലീനരല്ലോ
വരുണോ യദി പാശമുന്നയ്ക്കിലാനീ-
മിയാകീടുവനേഷ നിർവ്വിശങ്കം. 14

ശിവനാണു പരാഭവം മദീയം
പവനൻ ചെയ്യുകയില്ല, തീർത്തു ചൊല്ലാം
ഭുവനേഷു സമാ നടന്നുകൊൾവാ-
നവനസ്തുൽകനിവില്ലയായ്കിലാമോ? 15

വാഴ്കുന്നു പുഷ്പകവിമാനവരം നമുക്കി-
ങ്ങാരെയ്ക്കാണമുഖമിമുകീടിനവൈരശാലി
സൌഖ്യം കെടുത്തതൊരു വൈരപ്രവണനോയമെങ്കിൽ
മൈക്യം പിടിയ്ക്കുമവനിന്നിയമെങ്ങുമോ നാം? 16

ഇനിയു,മതുമിതും പറഞ്ഞു കാലം
ക്ഷണമപി നീക്കരുതാർക്കു ചൊല്ലു നേരം”
അനുമുഹുരിതി വാദിനം സഹാസ്യം
പുനരപി ശുശ്രൂഷണാ ജഗാദ വാചം 17

“കേട്ടാലും പുനരെങ്കിൽ നീ, തവ ഗിരാ
ലോകോക്തി കണ്ടാലുടൻ
കേട്ടാലും തരമായ കാന്തനെ വരി-
പ്പാൻ ഞാൻ നടക്കും വിധൌ
ആരെന്യ്ര ബാണാധനൻമാരെ കൊടുവനേ
കണ്ടീടിനേൻപൂരുഷ-
ശ്രേഷ്ഠർ കൌപാന രാമലക്ഷ്മണതയാ
മേധാ സ്ഥിതന്മാർ ഉന്നമേ. 18

ത്രൈലോക്യത്തിലൊരേതരം തരുണരെ
കണ്ടെന്നൊരാർത്തന്നമേ
മാലാറിപ്പതിനമ്മ ഭംഗി തികയെ-
കണ്ടില്ല കൊണ്ടില്ല ഞാൻ
തൊരു ലോകോത്തരകാന്തികന്നുമില്ലു-
ന്നെത്രോത്സവൌ കണ്ടുടൻ
ചേലേന്തുന്ന നിലാവിലെന്ദ്രശില പോ-
ലേ ചെററലിഞ്ഞീടിനേൻ. 19

ദൃഷ്ട്വാ യത്ര തു പുമാനപി സ്പൃഹയതേ
        സ്ത്രീജന്മനേ സർവ്വദാ
സൌന്ദൎയ്യം കിയദേതദേവമനയോഃ
        പശ്ചാൽ പ്രതാപം ശൃണു
ശക്രോ വാ കപിശി,പ്രതാപി,രഥവാ
        ശൂലീ,മൃകണ്ഡോഽഥവാ
ചക്രീ, താൻ യുധി ജേതുമപ്യലമസൌ
        ജ്യായാൻ കനീയാനിവ. 20

വിഷ്ണുരല്ല,മഹീന്ദ്രരല്ല,മനുജ-
        ന്മാരല്ല,യക്ഷേശ്വരാമ-
ല്ലന്യ കിന്നരനാഗകിമ്പുരുഷസി-
        ദ്ധന്മാരുമല്ലാരുമേ
അന്യായം മയി ചെയ്യതൊട്ടുമനക-
        മ്പാശൂന്യചിത്തസ്ഥയാ-
ണ്ണാളുല്ലതി ലക്ഷ്മണൻ,കരതലേ
        പോർവാളുമാലോലയൻ. 21

മെൽക്കൈക്ക പോവതുമല്ല,പാക്കിലവരാ-
        ടാൎക്കും ഭുജാവിക്രമ-
ശ്രീമെകാമെണ്ണമന്നാളു കണ്ടു,മൊട്ടുനമ്മവി-
        ച്ഛും, ഞാനറിഞ്ഞീടിനേൻ
പോർ കോലും ഖരദൂഷണത്രിശിരസോ
        രാത്രിഞ്ചരാഃ സാനുഗാ
ഹാഹാ!രാഘവസായകാഗ്നിയിലെരി-
        ഞ്ഞേപോയിതെല്ലാരുമേ. 22

ധന്യാ തദോഷ്ഠകികിസലയങ്ങൾകൊണ്ടൽമദ്ധ്യേ
മിന്നുന്ന മിന്നലൊടു നേരിടുമങ്ഗരേഖാ
തന്നങ്ഗി കാമന വിലോചനവിഭ്രമശ്രീ-
സന്നാഹവാഞ്ചിതജഗത്രയധൈര്യസാരാ. 23

സാ രാമണീയകനിധേ, രധിദേവതാ വാ
സൌന്ദര്യസാരസമുദായനികേതനം വാ
തസ്യാ മരന്ദശശിബിന്ദുകലാഗ്ഗണാള-
ജ്യോത്സ്നാദി കാരണമഹോ, നുമനസ്സ വേധാഃ. 24

നീലസ്നിഗ്ദ്ധകചം, നവാംബുജകല-
ശ്രീമന്നിടാലോജ്ജ്വലം
ദീർഘാക്ഷം കുടിലാസിതഭ്രു, വിമല-
പ്രോൽഫുല്ലഗണ്ഡസ്ഥലം
ഋജ്വഗ്രാഗി സ്തനം, മാനതാംസ, മഹിതഃ
സ്ഫായന്നിതംബം സഖേ,
തസ്യാഃ കിം പ്രകിമൈതകഥായതനുഗീ-
ർദ്ദാഷ്ഠുർവപുഃ കഥ്യതേ? 25

പൂവിൽപ്പെണ്ണിനുമില്ല, താദൃശമഹോ
ലാവണ്യമില്ലായ്കിലി-
ദ്ദേവസ്ത്രീകളുമവൾക്ക തുല്യപിഴിവാൻ
പോലും തരം പോരുമോ?
വേർ വാച്ചീടിന വിസ്തൃമങ്ഗജനല്ലോ-
നഞ്ഞുന്നുമായന്തികേ
കാവൽക്കാരനൊരാത്ത തന്റെ ക്രപയാ
വെല്ലുന്നിതുർവ്വീതലം. 26

നിർവ്യാജമെല്ലമാണിക്കൾക്കിതവയമായ്
ചെയ്യുന്നതെല്ലാം പൊറുക്കാം
കർമ്മം,പ്രപാണ്ടിതരേ പൊറാതിന്നു പകരവും
വീണ്ടുകൊള്ളാമെന്നോരം
ധമ്മില്ലംകൊണ്ടു മെല്ലെപ്പിഠിതവനെ,മ-
റ്റോ തദാനീം ചിരിച്ചാ-
ളതെല്ലാർവേണി ചൊല്ലുമിതു മനസി പൊറാ-
യുന്നിതെല്ലായിലും മേ. 27

കള്ളക്കിൻ വായ്പു കണ്ടാകലിതഗിരിവരോ
രാവണോ നാമ ധീമാൻ
പൊള്ളുപല്ലണമേക്കിതിന്നുണ്ടുപെറുമുടയോ-
നെന്നു ഞാൻ ചൊന്നനേരം
‘കയ്യാൻതാൻ വന്നതിക്കിൽ ചെറുമനെ വിരവിൽ
പൂഴികപ്പിപ്പ്’ന്നാനായ്
കള്ളും കൊട്ടിച്ചിരിച്ചന്നതജനനതുപൊറാ-
യുന്നിതെല്ലായിലും മേ. 28

കേറ്റക്കണ്ടാതോ വിനോദാന്തരമൊഴമനോജോ
രാവണൻതൻ ഭഗിന്യാ
മൂക്കും വാർകൊങ്കയും മൂന്നിതു നിശിചരിവാ-
വിട്ടു നീളെ കരഞ്ഞാറേ
ഉരമെല്ലാം നില്ലും നമ്മോടട,നെതിരിയവരാ-
രെങ്കിലാമെന്ന മോദം
വാഴ്ത്തും നാട്ടാർ ചിരിക്കുന്നതു മനസി പൊറാ-
യുന്നിതെല്ലായിലും മേ. 29

ഒപ്പു കൊള്ളുമഭിമാനി,യെങ്കിൽ നീ
തപ്പുകേടതിരികന്നാധമെന്ത
ഇപ്പുഴുയുങ്ങു മമ തിന്മതിന്നിളം-
പപ്പടാംസ,മനയോനോമരം 30

കണ്ടുവെന്നഹോ കേവലം നീ ബലാൽ
കൊണ്ടുപോന്നകളയെന്നമങ്ങു സാ
ഇണ്ടൽ തീരുവതുമല്ല,കണ്ണു നീർ-
കൊണ്ടൊഴിഞ്ഞു മമ താമ്രാംബുജം." 31

ഉഗ്രക്രതാപം കേണു വിണ്ണങ്ങേറി മുറയിട്ട-
ന്നേരമെന്നാം വചോഭിഃ
സ്ഥിരശുഭഗശോഭാസ്യമപ്പൊന്നാൻ വിരവിലനാട്ടുപുറ-
പ്പെട്ടു മാരീചശേഷം
ഭക്ത്യാ സേവിച്ചുപോരുന്ന തൊഴുതവനോടു ചൊ-
ന്നാനനഘോ നിശാചരൻ
പൃഥ്വീൻപൊന്നാൻ കിട്ടാവായ് വിപാര ജനകജാ
രാമയോരഗ്രജാഗേ." 32

ഇത്ഥം നക്തഞ്ചരേന്ദ്രൻ പറയുമളവു കൃ-
ന്തവൃത്തിക്കൊട്ടും തീ
ചിന്തിത വീര്യ ഭയംകൊണ്ടവനു വിവശനാം
താടകേയന്ന,കാണെ
മെത്തും താപേന പിന്നെച്ചുറ്റുമുടനേട്ടവി-
ട്ടീട്ടു നിന്നാനവനാൻ
മർത്ത്യ ശ്രീരാമരോർ വിക്രമവിഭവമെവ-
ന്നോ നടേ സിദ്ധമല്ലോ. 33

ഇത്ഥമതാപരേ രാക്ഷസരാജവാണീ-
നാരാചമേററു വിധുതശ്രുതിരന്ധ്രശാലീ
ശ്രീരാമനാമജപനിസ്പൃഹബുദ്ധിയേനം
മാരീചനജ്ജപലശുവാച വചോ ദശാസ്യം. 34

“ആയി രാക്ഷസസാർവ്വഭൌമ! നിന്നോ-
ടയമുള്ളകതാനിഷ്ടമോതുവാൻ ഞാൻ
പ്രിയമല്ല ഹിതോപദേശമത്രേ
നയമാകുന്നതു നാഥ! മാദൃശാനാം. 35

നല്ലൊന്നല്ലെതുമേ നിൻ്റെ തൊഴിലിതു പരകീ-
യാംഗനാസംഗമത്തി-
ന്നല്ലീ കോപ്പിട്ടിതി, ക്കോപ്പിന്നു നരകമൊഴി-
ഞ്ഞൊന്നു ശേഷിപ്പതുണ്ടോ?
ചില്ലീലാസ്യങ്ങളെക്കാണുക കുസുമവിശിഖശാ-
സ്ത്രത്തിന്നർത്ഥങ്ങളും ചൊല്ലാ,
നല്ലാർ ചേരുംതരത്തിൽ തവ ചപലതയെന്തോ-
ർത്തീടിതെന്തിന്നു വേണ്ടി? 36

പിന്നെച്ചൊല്ലാം വിശേഷിച്ചിതു തവ പരമാ-
ർത്ഥോപദേശം; കളിച്ചി-
ട്ടെന്നപ്പോ! ജാനകീവല്ലഭനെ മറുപുറ-
ത്തങ്ങിനെ താഴ്ത്തു നല്ല
എന്നെക്കൊണ്ടെന്തു ബന്ധിച്ചിതു പുനരവനോ-
ടേററനാളും മുന്നമുള്ളോ!
തന്നന്നാനോർത്തു ബോധനം പ്രബലരൊടു പിണ-
ങ്ങീടുവാൻ മുഗ്ദ്ധരന്മാർ. 37

അച്ഛാ! നേർകൊണ്ടു നേരാംവ്യവഹരനോരോടൊ-
ന്നുന്നമാമല്ല ചൊല്ലാം
വിശ്വാമിത്രോപദേശാൽ അസ്ത്രതതികളുമവൻ
പററില്ലുമററിതെല്ലാം
വല്ലീതിപ്രേമമുദ്രാം മഞ്ജുതനിയെ-
ത്തൊട്ടു നാകാംഗനാനാം
കർച്ചുലും കൊണ്ടു പൂർകിപ്പതിമളവിഭവം
പൂണ്ട പുണ്യാധികോ നീ. 38

രാമാൽ ഭയപ്പെട്ടുകൊണ്ടു ചെവിക്കൊരിക്കൊ
നാമാനി ഘോഷസഹിതാനി പുരം പൊയന്നാ
ശ്രീമൻ! പ്രസീദ തവ രാവണനെന്ന പേർകൊ-
ണ്ടാമല്ല നിൻ തനാരണവാനധിമിഞ്ഞുതാൻ. 39

ഇക്കാണായ രാമനുള്ളെമാരോ
ശൈലാഗ്രകൂടങ്ങളും
പക്ഷിവ്രാതമൃഗങ്ങളുമി
മനുഷ്യരും മറ്റുള്ളതും
ഭക്ഷ്യനാഥ! ഭവാനമ്പിതമിതേ
ഞാൻ താനമെന്നല്ലഹോ!
മക്കെല്ലാം കൺകലകപ്പെട്ടന്തവിലം
ശ്രീരാമചന്ദ്രായതേ.” 40

ചാപല്യമാർമിതിപോരിനുമനമപ്പോൾ
പാപീയസാം പതിവ്വഘാ ഭജനീയരാണം
കോപം കലർന്നിട ചുവന്നു മറിഞ്ഞ നേത്ര-
വ്യാപാരമേ പടിതവാചാമവളക. 41

"എന്നേ ഭോഷാ! മനുഷ്യപ്പുഴുവിനെ നിതരാം
 പേടിയുണ്ടോ ഭവാനോ-
ട്ടിന്നീലജ്ജയും നടിച്ചീടിന നിശിചരവം-
 ശത്തിലല്ലേ പിറന്നു?
വിണ്ണോർനാഥൻ തൊഴുന്നമെയ്യുമഴകിലു നീ
 പിന്നെ നിന്നെക്കണ്ടക്ക-
ത്തന്നേ കല്പിച്ചു ജല്പിച്ചതു ജളജനാ-
 ഗ്രാമണീകതാസി പാർമേൽ. 42

ത്രൈലോക്യസൌഭഗംകൊണ്ടുതെളിയുന്ന പീ-
 നാപദാനക്കലമ്പൻ
മാലാജാലങ്ങൾ തൂകും നിശിചരപ്പതമാർ
 ക്കൊന്നിരിക്ക വിലങ്ങും
നീ മാളിക്കുന്നതെന്തെന്നൊതുമജശീഘ്രം
 വാനരത്തിൻകിശോരം
പോലെ പേടിച്ച രാത്രൗ ഭാപി പിഴകി വന്നാ-
 ന്തരങ്ങ വനാശ്രയന്തം." 43

"പേടിച്ചിട്ടല്ല പോന്നു മനുജപതിവ്യവരാ
 നാട്ടിൽനിന്നാശമന്യേ
പീഡിച്ചിട്ടില്ല, വെണ്ടീ പുനരിതു മഹതാ-
 മാജ്ഞയാ തൽഗുരൂണാം
ക്രമപ്പോന്നാൻ വിനീത്യാ ഭരതനനുസരൻ
 പാദുകാമേതദീയാം
ഭേദിച്ചും കൊണ്ടു വന്നിപ്പവനമുപഗതോ
 വിശപയോഗ്യാമയോദ്ധ്യാം." 44

"കണ്ടുമോഷരിവർ വീണിതഗ്രജൻ
പിണ്ഡമക്കല തൊട്ടും മശാന്തരെ
തണ്ടിവന്ന നിജരാജ്യലക്ഷ്മിയെ
കൊണ്ടുവിററവനഹമത്ര നണ്ണടോ." 45

"മൈവം വാലീന്ദ്രഘാതനൈതൃതവര! പരിഹാ-
സ്യത്വമില്ലാന്തകൊണ്ടും
ദേവന്മാക്കൊന്നുപേന്ദ്രന്നഖിലസുമനസാം
നേതൃപീയൂഷഭാനോഃ
താവീട്ടും ദൈത്യദോർവിക്രമദചമഹനാ-
ച്ചൂഡയാഴിച്ചുമരിക്കും
ദേവേന്ദ്രാദർസിംഹാസനമപി പിമിപ്പെ-
ട്ടൊന്ന വംശം തദീയം." 46

"ദമരെ മാരീച! വൈരാകരങ്ങണനിവഹ-
സ്സ്തോത്രപാരീണ! പൃതൻ-
നാരാചംകൊണ്ടു നിന്ദ്യാതമമൃതകയായ്
കൊന്നതോ തൽപ്രഭാവം
ഭീമശ്രേഷ്ഠാ! ഭവാനെ കഥപന ഉദയിൽ
പൂകൊളിപ്പിച്ചതോ മ-
റ്റാരണ്യം മാനവൻകൽ കഥമിവ ബുദ്ധമാ-
നോദയം മാനസേ തേ." 47

"ഞാനോ ഭീതൻ മദീയാ ജനനിയുമബലാ
സത്യമസ്യാപദാന-
ശ്രേണിം കേൾപ്പീലയോ മററിനിയ മഗിനിമ-
പ്പ്രമുഖം വച്ചുതാർ പോൽ

ഞാനേ യല്ലേ തദീയം പ്രബലതരധനു-
ശ്ചേററു മുന്നാളിലിപ്പാർ-
മാനീ നന്നായറിഞ്ഞാൻ ബഹുമതിപാത്രമെ-
ന്നും വിശേഷ വല്ലവനും." 48

"ഇല്ലെന്നുമേ വിപുലശൌര്യനിധാവമുഷ്മിൻ
പുല്ലോളവും ബഹുമതിക്കു മത്ത്യപേക്ഷാതെ
ഉല്ലോലബാലധരണം പ്രതി പാർക്കിലുണ്ടോ
ചൊല്ലു മൃഗേന്ദ്രനകമേ ബഹുമാനലേശം." 49

"ഇപ്പാരം ചൊല്ലുന്നതുണ്ടപ്രിയമപി ഹിതം,മാ-
കണ്ണ്യതാം സേവകൈകൊ-
ണ്ടല്ലെങ്കിൽ സ്വല്പമെന്നുള്ളരുക്കം പറയു-
ന്നോരു മതിപനോ ഞാൻ
ട്ടപ്പൻ നീ സിംഹമെങ്കിൽ ചെറുകിന നരസിം-
ഹോ രഘുശ്രേഷ്ഠനാണോ
കെല്പുണ്ടായ് വന്നതന്യൂനവനമയിത്തമ-
ക്കാർമ്മുകം ഖണ്ഡമെന്തോ?" 50

"കൊണ്ടാട്ടും നന്നാറംശത്തിനു ശിലചില പൊ-
ട്ടിച്ചതും കൊണ്ടുകാരണേ
പരണ്ടാനും പുരധ്വംസനകരകമല-
സ്പൃഷ്ടമെന്നിട്ടു താനും
കണ്ഠോകാളാധിരൂഢം കലഗിരിയുമെടു-
ത്തന്വിലമ്മാനമാടി-
ക്കൊണ്ടെൻ ഞാൻ മുന്നമെന്നുള്ളതു തവകഴക-
ത്തില്ലതിശ്ലാഘനീയം? 51

"രക്ഷോവംശപ്രദീപ! പ്രതിനവമായി നിൻ
        വിക്രമം വാഴ്ത്തുവൻ ഞാൻ
പക്ഷേ നേർകൊണ്ടു നേരേ വിപിനഭുവി ചതി-
        ച്ചുന്നിയേകൊന്നിടാനീ
ഉഗ്രാത്മാ രാമസൗമിത്രികളെ ഞാനുമേ
        വെന്നു സീതാം ബലാൽ നീ
കൈക്കൊള്ളുന്നാകിലല്ലാതടവുകളിലട-
        ക്കം പ്രധാനം വിചാരേ." 52

"മേവാരിൽ പക്ഷപാതം തവ പെരികെ മുഴു-
        ത്തൊന്നു തന്നാമമല്ലോ
തേവാരിക്കുന്നതും നീ നിശിചരകുലപൂ-
        ജ്യേന്ദ്രേതന്മാർക്കുളതാം
ഏവം നിന്നിഷ്ടമൊപ്പം പറകിലയമെ-
        ന്നാണ ഞാൻ വാൾമുനമ്പിൽ
തേവാരിപ്പിപ്പനാസ്സാം തൊഴിലിതു വചനാം
        കേൾക്ക നല്ലു മദീയം." 53

"ബന്ധുജാതിയ്ക്കമന്നത്തിരിതാമണമെങ്കി-
        ലസ്സു ശ്രീമാകയാ-
ലുണ്ണചോററിന്നുപകാരമെന്നതൽ ജ്ഞാനാമി-
        രാമദേവാപാവകേ
ഉണ്ടാക്കിയെഴുന്നള്ളത്തു വീര യമരാജ-
        ധാനിയിൽ നിനക്കെസൗ-
ഖ്യമിവന്നിത പോലിതൊത്തിപ്പതിന്റെ മുമ്പിലേ
        ബത! ഗതോസ്മി ഞാൻ." 45

വാചേപി ഞ്ഞാററു കോപാൽ നിജഗളരുധിരം വാമം
        വച്ചു രാത്രിഞ്ചരേന്ദ്ര-
ക്ഷോഭം മാററി പ്രകാമം മനസി നവഘന-
        ശ്യാമരാമപ്രഭാവം
ശോഭാസൗഭാഗ്യമേന്തും കനകഹരിണമായ്
        മായയാ താടകേയൻ
പ്രാപാരണ്യം തദാനീം നിഖിലഭുവനവി-
        സ്മാപകാകാരഭോഗശാലീ. 55

സപാപ്ലുത്യം പൂണ്ടു ദൂർവാദളമതിമൃദുലം
        മന്ദമന്ദം മുകർന്നും
പോയ് ചെന്നീടുന്നതും നിന്നതിമഴറി ഭനാ-
        ക്കുന്നതും മുഖമപിലം
വാച്ചീടും വേഗമോടുന്നതു,മുപരി കുതി-
        ക്കുന്നതും കണ്ടുകണ്ട-
ങ്ങാശ്ചര്യപ്പെട്ടു പിന്നെ ദശമുഖനാമമസൗ
        വ്യോമവീഥീം ജഗാമ. 56

ആകാശതാഗ്രഭാഗേ നവകനകരജോ
        രാശി ചുഴെയെറിഞ്ഞി-
ച്ചക്രം പൊങ്ങിയിങ്ങും മഴറിമഴറി നോ-
        ക്കിക്കളിച്ചാശുലാങ്ഗം
ഉത്സംഗത്തിൽ കൗതുകാർദ്രാ കമപി ഹരിണമാ-
        യാന്തരാലോക്യ മായാ-
പ്രക്ഷോഭാൽ മാഞ്ഞു നീതിപ്രസരമഥ വിദേ-
        ഹാത്മജാ രാമമൂചേ. 57

ശ്ലോ:—2 "ലക്ഷ്മണ! കിമപി ധാമ കാൺ മുമ്പിലായോരു കണ്ണിനു മുമ്പെ്യാന്ദസംഭം ചെയ്യുമിക്കിങ്കലും പാർത്തുനിന്നാൽ മിന്നില്ലിതെന്നു ചിന്താമം; നമ്മോമധ്യമാരാഗ കതിച്ചോന്ന പോന്നതും പതിച്ചുന്നപോലെ വന്നു സമീപമിളൽകൗതുകം കാൺ കിഴക്കൊപ്പുറത്തു മിടുക്കന്നു തെല്ല വടക്കേ നടന്നു ചെമ്പിലൊരു തെക്കപ്പുറത്തു വിചിത്രം വിചിത്രം ചത്രപ്പാത്തുമെല്ലാം ഒരേപ്പൂമ്പൊടിതൻ ക്രമാൽ വന്നുദ്ദുത്തു ഇട്ടതൊന്ന പൊന്നോൻ കിടക്കുന്ന തോന്നുന്നിതായുളളതെ. കണ്ണുവെള്ളത്താണ് ഉമ്മാത്താ പോലെ കൊണ്ടു തിരത്താനോങ്കം ലാലേപം വിദ്രുമല്ലാതു, ഒന്നു വിശേഷം! വിശേ! നനശിപ്പ്രേമം റെല്ലാത്ത കാന്തൻ ചെറ കല്ലിലു മാണിക്യതാരമാണ് വിളങ്ങുന്ന കതിയിങ്കൽ ചെല്ലുന്നണ്ടൊന്നെപ്പല്ലവം തെല്ലവെ പൂണ്ടിതല്ലെങ്കിൽകൊണ്ടുന്ന കണ്ണങ്ങളാകില്പുമെല്ലിപ്പിനാൻ മനനാലിപ്പുമെ പതമ്പാരഗോപലോൽഭാസിനാസാപുടം പശ്യ വിശോഭിതാമം; തന്നെന്നോല്ലേലിപ്പുരാരിൽമിതം മന്മര നിർമ്മലം; കണ്ഠമാറേറ്റമസൌഭാഗ്യശൃംഗാരിതം കാമ കണ്ണോളളവും കൺ മൂമഞ്ചിപ്പോലെപോലെ രണ്ടു പ്രഭാമണ്ഡപിച്ചിതലിക്കൂലമൂൽക്രമേണവം വാളൻറാഴ തീകൊളുളി മിന്നുന്നപോലെ കളിക്കന്നിതാകാശമാറ്റ് മുറ്റത്തം മുഖാന്ദന്നു സംപ്രേളളവും പുല്ലേപുനാദുകക്കന്നിതീ പാപമൊരിക്കലത്തു; മറിഞ്ഞുന്ന നോക്കപ്പെട്ടതകമെല്ല തെല്ല വിളിച്ചാലുമെന്താണു നൽകാവതെന്നോമൽ ഞെളിടാമാ വിസ്മയത്തിന്നമോ വിസ്മയം നൽകുവാനന്നുത്തരത്തിനുമൊട്ടുള്ളതാപോൽകൂ; കൌതുകത്തിനുമുൾക്കൌതുകം നൽകുമാറുള്ള ചാരുപ്പിന്നുമാറോരോമ

കീട്ടവോന്നന്തികേ വന്നു നിന്നാവിതിമെന്നെ തലോടിത്തലോ ടി കാമാഗ്രണി ഞാൻതാൻ കിളുന്നാർന്ന ഗുല്മാളംനമ്മി നമ്മിരികൊട്ടുന്നൊരു താംസ്യാന്തരാളേ മുദാ കാന്ത! കാകുൽ സ്ഥ! നിത്യം നമുക്കോമനിപ്പാൻ കളിമൈപ്പൈതലാക്കിക്കളി പ്പിച്ചു വളർത്തുന്നൊരുന്നു നീ താൻ വിളിച്ചീടുമോ മന്നാ! നാല്ലാ വിളിച്ചാവിതന്നം കളിച്ചാൻ പൂക്കണ്ണുകളിലോ കാ ന്ത! നീയതെഴുന്നീറ്റു പിൻചെന്നു മെല്ലപ്പിടിച്ചിട്ടു കൊ ണ്ടന്നു നൽകീടുകെ"ന്നാകവം ചൊല്ലിനാൾ ജാനകീദേ വി തൻകാന്തനോടിങ്ങനെ.

ഉണ്ടാവാമെന്നുതോന്നും മണിമയഹരിണം
  പണ്ടിതാരാനുമുണ്ടോ
കണ്ടു,കേട്ടിട്ടുമില്ലെന്നൊരുസരണി നിരൂ-
  പിച്ചു കണ്ണല്ലകാരുണ്യ
വണ്ടാർപ്പൂഞ്ചായലാളിൻ വചനമിതി സമാ-
  കർണ്ണ്യ മാനിന്നു പിമ്പേ
മണ്ടീടാമോ ധനുഷ്പാണിനാഥനുടനാ-
  പത്സു കണ്ടൻ കണ്ടുതേ. 58

തമെന്ന ജനകപുത്രീ മാച്ചൊടാതം ജിഘൃക്ഷു-
ർഹരിണമനുജഗാമ ചാപമാദായ രാമഃ
സമജനി ച ഖലേജ പാശമാത്യേ മൃത്യുഃ
കശികസുതമഖാരേ ഭ്രഷ്ടമേനാം ജിഘൃക്ഷുഃ. 59

കേൾക്കപ്പെട്ടു തദാനീം "കനകഹരിണമ-
  ല്ലേഷ മായാവരിഷ്ഠാ
ഇക്ഷാത്മാ രാക്ഷസോ മാം ഗ്രസതി വപുരമ രൂപ-
  ത്തം പിളർന്നത്രചാവു

പോകില്ലേ ഹന്ത ഹാ! ജാനകി! സഹചരി! ഹാ
വത്സ! ഹാ ലക്ഷ്മണാസ്മാ-
നേർഷ്യേഹി"തി ത്രിലോകീഹൃദയമലിയിടും
കേഴി ദീനപ്രലാപാഃ 60

കാണാതപ്പോൾ വനാന്തരാളത്തിലു സപദി സമാ-
കർണ്ണ്യതേ പ്രാണനാഥൻ
താനത്രേ പെട്ടതെന്നോർത്തുദലിതമനോ-
വേദനാവ്യാകുലാത്മാ
വേനൽച്ചൂടേറ്റ മന്ദം ലളിതലതികയു-
ന്നോരു പൂവല്ലിപോലെ
ദീനതാപം പൂണ്ട മന്ദാനനയാൾ ജനകസുതാ
ലക്ഷ്മണം നിഷ്ഠുരമാ. 61

“അയ്യോ ലക്ഷ്മണ, വത്സ! കേളിതു തവ-
ഭ്രാതൃവിലാപം ഇതോ
കഷ്ടം കഷ്ടം നിശാചരഖലബലവാൻ
തിന്മാനാണെത്തിറാൻ
പോരല്ലേ പോൻകുഴലായ് മടത്തു മതിയൻ
നന്നായ് പിണഞ്ഞാൻ നിറം—
പെയ്യും വില്ലുമെടുത്തു പോണ പരിപാ-
ലിച്ചീടു ശൗര്യാംബുധേ!” 62

“ദേവ ദേവേന്ദ്രായകല്പശാഖികലിക!
കേട്ടാലുമാത്മൻ ഗതി-
കന്യസ്ഥനോറില്ലു രാക്ഷസൻ കരകയ-
ത്തോ മഹസ്തുതാവ്യാഘാതം

നീ തേടൊല്ല വൃഥാ! മയാങ്കമിതി-
ന്നാകണ്ണു! ധരിച്ചീവളോ
നാളെ മെമ്മതിവ പോഴ് കൃതിപോ–
ലെ ഘോരമുൽഘോഷിതം. 63

ഉൾപ്പെട്ടി നീ കളക സ്വൽക്കവതത്ര വാനോം
സപത്നിപി കിഞ്ചന വരാ വിധുരപ്രലാപാൻ
തൽപ്രാണനാഥനൊട്ടൊത്തന നേക്കനേക
നില്ലാനമില്ല ഭുവനേ യുധി ശൌര്യലേശം." 54

സീതേ കേൾക്കായിതപ്പോൾ പുനരപി ലളിതാ
"കാന്തേ രാത്രിഞ്ചരാണാം
നാഥേ നിഷ്ഠൂരകം മാം തടിതി പിടിപെ-
ട്ടെന്നാൽ ബലാൽ പങ്ക്തികണ്ഠൻ
നാസാഗ്രമേ മശിന്ത്രാനവമെത്തുമൊറാ-
ണ്ണോതത്രമാരോഷമായമൈത്ര്യാ!
സീതേ! നീയും മറന്നോ? വരിക വരിക ഹാ
കഷ്ട"മെന്നിപ്രകാരം. 65

"പോരും ദൈവകിച്ചതീ ലക്ഷ്മണ! കരുണ പൂല-
ബോധത്തിലെന്താനിതല്ലോ
ഘോരം കേൾക്കപ്പെടുന്നൂ മഹ്ഹരപി നിതരാ-
മാശ്രുപൂരപ്രലാപാൻ
പാരാതെ ചെല്ലു ചെല്ലിന്മരണമശയി, ലെ-
ല്ലാക്കിലെന്നീടുമല്ലോ
ഘോരാവും ചെറു നാളെ മധ്യമിച്ചമക-
ളെപ്പെട്ടിരുന്ന തമാനി" 66

“കേളാൎയ്യ! ഞാനറിഞ്ഞതനൊരുരജനിചരൻ
മായയെക്കൈക്കൊണ്ടു പൊന്മാൻ
പോലെ വന്നു നടേ നിൎണ്ണയമിതു ചതികൊ-
ണ്ടാൎയ്യനെ കൊണ്ടുപോവാൻ;
മേലെ മേലെ കരഞ്ഞീടിനതുമിവിടെനി-
ന്നേരന്നേ വേറാക്കുവാനും
ചേലേന്തിട്ടും കചഗ്രഹിതകരിമവനിജയെ-
ക്കൊണ്ടു ഗമിച്ചിടുവാനും”. 67

“പാപി പാണ്ഡിത്യമുദ്രാപ്രകടനപടുവായ്
നിന്നു വാദിച്ചു കാല-
ക്ഷേപം നീ ചെയ്തിതിന്നുണ്ടായപൊഴും തരമ-
ല്ലെന്നുമിക്കോപ്പിന്നു ഞാൻ
ചോദിക്കുന്നില്ല ചെറ്റെന്നെയുമിനി മതിയേ
ജീവനാഥൻ മരിച്ചാൽ
നീ പോൽ നക്തഞ്ചരൻപോലൊരുവനൊടുമിനി-
ക്കിന്നി, വേണ്ടാ വിനോദം” 68

ഈവണ്ണം കണ്ണുനീരോടു കടകനൽ ചൊരിയും
വാചമാകൎണ്ണ്യ ജാത-
പ്രാവണ്യം തൽപദാംബുജം തൊഴുതണിനയനേ
വാരൊല്ലുഴ് ബാഷ്പശാലീ
ദൈവം കല്പിച്ചതെല്ലാം വരിക; വനഗതാ
ദേവതാഃ സാവധാനം
ദേവീം കാത്തീടുകെന്നാകുലവചനമസാ-
വാത്രമാന്നിൎജ്ജഗാമ. 69

ഭൂയഃ സഞ്ചിന്ത്യ രാമാനുജനനന്തരജ-
മോദി തൻവില്ലുകൊണ്ടു-
ണ്ടായത്തവ്യാക്ഷിപന്ത്യാ ഝടിതി വശം വാ-
ല്പ്പക്ഷമൊൾസ്ഥയാമേ
“ആര്യേ! രേഖാം മദീയാമതുപൊഴുതു മിമാം
മേലറു ലംഘിക്കൊലാ നീ കദം
നി”യെന്നാഭാഷ്യ നേരേ കരകലിതധനുഃ
സംപ്രതസ്ഥേ തദാനീം. 70

ന പ്രീതാ പക്ഷമേശോഽപി തിരസാം
മേഷമനു ഫേണമെണ വാ
ജ്യാവല്ലീനാദനാനാപാദമപതത്ര
ഭാരാത്ത്ഗ്ലാസംഗിനി
സംയമത്ത്യുല്ലീബിളെ തഥാ നമ ഹൃദ
വിശേഷാതിഭൂത പുഷ്ഠക
ഉച്ചാവ്യാ ജനകാത്മജാമ്യഥ തഥാ
ലങ്കേശ്വരോ ദ്രാഗതേ. 71

ആർക്കാഖം മന്ദമന്ദം കനകഹരിണവി-
ക്രീഡിതം കണ്ടുകൊണ്ടു-
ണ്ടാമക്കായിൽ കൌതുകം പൂണ്ടളിതഗ്രാധി സേ-
ച്ചും ചിരിച്ചും പ്രസാദാൽ
അഗ്രേ ഭാഗ്യന്തരാ മാനവപതിതിലകം
മോഹമുൾക്കൊണ്ടിടാതെ-
വ്യഗ്രാ രാമേനുമർക്കാപ്പിന ഭക്ഷ്യമാണം
വ്യോമവീഥ്യാ നനാഥ. 72

അന്നേരത്താമ്രലോകേ ജനകനൃപസുതാം
        ഭൂതലേ കാന്താരാക്ഷീ-
മണ്ണാമത്തനാചിതൻകോമളമരുനിഴലായ്
        മിന്നുമുന്നൽപ്പുരശോഭാം
കണ്ണിന്നാനന്ദധാരാം കനിവിനൊടുടജാ-
        ഭ്യന്തരേ തത്ര താദൃശ
തന്നേ ദൃഷ്ട്വാ നിഷണ്ണാം നിജസഖചരവൃ-
        ത്താന്തചിന്താവിഷണ്ണാം. 13

ചക്ഷുഃ സ്മേരമവാരിജം കുവലയം
        വക്ത്രസ്യ ദാസഃ ശശീ
ഭ്രൂലേഖേ സ്മരതോരണം സ്മിതലവോ
        ലീലാലതാപല്ലവഃ
ഉച്ഛിഷ്ടം കളകണ്ഠവാക് ച വചസാം
        ശങ്കേ തദേണീദൃശഃ
സർവാങ്ഗീണമഹോ വിധേഃ പരിണതാ
        വിജ്ഞാനചിത്രം ചിരാൽ. 14

ഇന്ദ്രാണീമഹമസ്പരോമിനയം
        കരാഗ്ര്യേഹ ഗണ്യതാം
സംഹാരേര ജയതാ മിശോ ഭശ മയാ
        സ്ത്രീണാം കൃതഃ പുസ്തകേ
കൈലാരസാരതന്നേപി രോചപദ്മതി
        മല്ലാക്ഷമല്ലേഃ സുതാം
ദൃഷ്ടം താസ്യ ന രൂപമീദൃശമഹോ
        ചക്ഷുശ്ശിരാൽ സ്വാർത്ഥകം. 15

ധമ്മില്ലോ ലളിതം സ്മിതം ശുചി, ദ്വിജശ്രീ
    രീണഷ്ഠ ഭ്രൂവെന്ന മംഗ്ലാര
പാശാങ്കുശ രൂപസീ വിലോക്യ മല്ലികം
    മാണിക്യദീപ്തിസ്താ/യഃ
കണ്ടാത്മപ്രിയപിടി സ്തനെന്ന പ്രഥമലനെന്ന
    കാമ്യം പ കാഞ്ചീപദം
ഉശിച്ചണ്ടാനി മിതം വിജ്ഞ്യ ശോധാ
    തന്മൈഥിലീം പശ്യതഃ. 76

കെല്ലേറ്റം കാമബാണാർദ്ദിതവിവശമനാ
    രാക്ഷസേന്ദ്രസ്തദാനീം
തൽപാതിവ്രത്യധാമ്നാ സ്വയമണവതിന-
    ങ്ങക്ഷമോ നേർക്കുനേരേ
ബിഭ്രൽ കാഷായവസ്ത്രം ഝടിതി കപടസ-
    ന്ന്യാസിവേഷം ദധാനോ
ബിഭ്രൽസച്ഛാന്തോ നിതാന്തം പ്രണവമഥ ജപൻ
    പ്രാപ സീതാശ്രമാന്തം· 77

ഛാരെ ലക്ഷ്മണചാപചപലശയ മിള-
    ദ്ദീപ്തം കടപ്പാനസത
നേരെ മുട്ടി വിനാശശക്തിയവനെ
    വീണാളു നിശ്വാസവാൻ
"ആരാമപ്പിയ സാദ്ധ്വി! വ്യഥെയതര്യ
    ഭിക്ഷാം ബഹിർനിർഗ്ഗതാ
പാതിക്കം ശുദ്ധയായാ ജനായവശേ
    പശ്യേ"തിചൊല്ലീടിനാൻ. 78

ഗദ്യം—ആ തന്വി പതിവ്രത ജാനകി താനങ്ങോട്ടു വരാരാമാശ്രമവാഹ്യാങ്കണത്തിൽ വിട്ടുപോയ് ഉപവനകതകത്ത്യാഴിക്കെ കൊടുങ്കാറ്റിനേരം നേരേ കൈകമേൽ പിടിപെട്ടുടവിലശങ്കിതമമൃതവചനമെന്നേ മുറവിളികൾ കേട്ടകണ്ണുകളിലൂടെ തൊട്ടുപ്പുതളിരോളം മുട്ടവിറച്ചു പതിവ്രതാലിഖരോം ദയമഹനീയനാം പൃശിധിയവ സനാം പ്രിയലക്ഷ്മണാജാം ജനകതനൂജാമസിതഘനാഘനകാന്തി പിണഞ്ഞൊരു വള്ളതൊരത്തിൽ ഓമനവദനം പവിത്രങ്ങളും നിമലങ്ങളും പൂണ്ടാരെ ടടിച്ചു നിശാചരരാജൻ തേർമേൽ വച്ചു നടന്നു ശോയാ "മത്യാപാപം, ശൂർപ്പണഖാരമാതരാക്ഷസനെന്നെ കൊണ്ടിതാ പോകുന്നോൻ; മന്ദഗമനൻ കാന്തനുള്ളിട്ടു വനമേ വന്നാലേന്നെ മറന്നാർ, ഇക്കേ വരുന്നതറിഞ്ഞാൻ ലുബ്ധലക്ഷ്മണനെങ്കിൽ പൊരികെ മനീഷിക്ക ചങ്കനൻ കൈവയിൽ ചിന്നിയപോലെ ചിലകട്ടവാക്കുകൾ വെറുതേ പറഞ്ഞേൻ; ഞാനിന്നീ ചക്രമശേഷമിതാ കാണാം കാണാതതെന്നെ പറഞ്ഞു; പൊരികെ വന്നു രാക്ഷസനെന്നെ തിന്നാനൊള്ളുണ്ടിവൻ മുതൽ ഞാൻ മനുവംശത്തിനു കാരണമേ ജയ! ദിനകരദേവാ പാലയ പാലയ! ദേവവ്രതനിരുപമശൗര്യസാഗര! ജയ രഘുനായക! പാലയ പാലയ സല്പുത്രികുളേ! കാന്തനുള്ളിട്ടുകണ്ടതില്ലേ ചിറ്റമ്മേ നിനയുന്നാ ഹാ ഹലിവല്ലഭ! ഹാഹാ താത! വിദേഹമഹേശ! ഹാഹാ ദശരഥ! ഹാഹാ മാതഃ! ശരണം ശരണം" സതതമിവണ്ണം പലപരികോം വ്യസനവിലോലാം രാഘവപത്നിതി "മകളേ മകനി നിതാന്തമൊളിഞ്ഞു കരഞ്ഞു കണ്ണാളില്ലാതെ ദേവർ ചെറുമിറുക്കത്താൽ മൊഴിക്കുമെന്നൊട്ടുവെച്ചുപോൻ; പെ

ടിക്കേണ്ടാ ഭീഷണനല്ലഹമെങ്ങ് ഗജമനേക്കാറും ഞ്ഞിയെനിക്ക
ണ്ടെങ്കൽപ്പത്തിന്ന വൈശ്രവണൻ ഞാൻ ഭാഗ്യം പാർക്കി
ൽ നിനക്കിതു വന്നതു കാട്ടകം തോറും കായും കനിയും
തിന്നുനടവെയിലം കാററും വെയിലും കൊണ്ടുഴലേണ്ടാ നീയി
നിന്നെന്നോടു കൂടിയിരിപ്പൂ, മനസിജമണിമയസൌധങ്ങളിലിപ്പൂ, മ
ണിശയനങ്ങളിൽ മെല്ലെ നടപ്പൂ, മധുരത പൂണ്ടു മെല്ലെ ചി
രിപ്പൂ. മാനിനി! മെയ്യിൽ പൂൺപുകളണിപ്പൂ, മാം പുനരേ
നം മുകപ്പാനണവൂ, വേണ്ടതു വേണ്ടതു നമ്മോടു ചൊല്ലൂ,
വേദനയൊട്ടു ചുമക്കുക നല്ല. തലമുടി മെല്ലെ തിരുകുകി
ലോഞാൻ. തവ കച്ചകളുകപ്പട്ടുമഴിഞ്ഞു നീവികിഴിഞ്ഞു
ഗാഢം ഗാഢം പുൽക മനോജ്ഞേ!" സ്വാന്തപവമ ചൊല്ലിയി
ട്ടുള്ളമണഞ്ഞവനണിമുലതലമേൽ തൊട്ടുവാനാഞ്ഞുളവാ
ക്കലയെന്നും മുറവിളികൊണ്ടു ജഗത്തു മുഴങ്ങും ചൊല്ലതിലകാ
ണ്ടു; മധ്യമാർഗ്ഗം, "ക്ഷോണീശരാമർ തിരുമുറ്റത്തും വാസ
നനായകവംശവരേണ്യവിതംസകമാലാം മാ മാ സ്പൃക്ഷീ
റിയാതാൾ ഇതേൻപരമ്യം മനസി സമേതെ ഞാൻ വി
സ്രൂജ പതിവ്രതയെന്നറിയാനീമാറ്റു മലിമ്ലുച! ഞെളിച്ചപ്പാ
കില്ലമെത്തുവനീഞാൻ പത്തുശിരസ്സും പത്തുമിഗമെന
കൊത്തിയരിഞ്ഞിഹ്രാപാപിയെ ഞാൻ കൊന്നിടുവൻ വ
ത്സേ, ജാനകി, നിന്നെക്കൊണ്ടുപ്പൊണ്ടാപ്പാദരം രാഘവ
സവിധേ വച്ചിനിടുന്നേൻ" എന്നു പറഞ്ഞു നിശാചരന
ടന്ന ശതധാരത്തിന്ന സമചാരമോരാതൊട്ടപ്പാദൊപയോധ
ഘടിതംകൊണ്ടുമെഴിവനം പ്രളയസമീരണചണ്ഡിമ പൂ
ണ്ട ഗരുൽപുടവാത്യകളേററു കലുങ്ങാ കലഗിരിനികരം മൂ
ഢ്ഢമൊടൊരു പക്ഷിപ്രവരൻ മുമ്പിൽ ചെന്നു തടുത്തു ത
ടർന്നു.

തേർമേലേ തത്ര ദേവ്യാ സഹ നൃപസുതയാ
        രക്ഷസാം ചക്രവർത്തി
താൻ പോകുന്നേരമഗ്രേ ഝടിതി വഴി തട-
        ഞ്ഞോരു ഗൃധ്രം മഹാന്തം
സോന്മാദം കണ്ടനേരം മദമകലുഷാ-
        ത്മാ മുഖം പത്തുകൊണ്ടും
ഒരുമ്മേൽ വെട്ടിച്ചിരിച്ചാൻ പുനരധികമധി-
        ക്ഷിപ്യ സൂതം ബഭാഷേ. 79

“നന്നോ സൂതാ വിനോദം! മമ പുനരപരാ-
        ധം ക്ഷമിക്കുന്ന വീരൻ
മന്ദാത്മാ പക്ഷി പോലിക്ഷണമഴകിതഹോ!
        രക്ഷിതാ പക്ഷ്മളാക്ഷ്യാഃ
എന്നാലേവം സമുത്സാരയ ഝടിതി കരാ-
        ഗ്രസ്ഥിനാ യാനമാർഗ്ഗാ-
ലെന്നെ ത്രൈലോക്യനാഥം നഹി നഹി പരമാ-
        ർത്ഥേന ജാനാതി സോയം.” 80

“അറിവനറിവനിത്താൻ നിന്നെ രേ, രേ, ദുരാത്മൻ
ഗിരിശഗിരിയിളക്കും ഭഗ്നമാനോച്ചശൃംഗം
ചിരനിയമിതമസ്ഥാ ഹൈഹയേന്ദ്രേണ പശ്ചാൽ
പരമഥ കപിരാജാ ബാലമധ്യേ ബദ്ധബന്ധായം.” 81

“രേ, രേ, വാചാല, ഗൃധ്രാധമ! കഥയ ഭവാ-
        നാരെടോ വന്നിതാനീം
നേരേ നിൽക്കുന്നതെന്തിന്നിവിടെ വഴിതട-
        ഞ്ഞു പടുത്വാധികോ നീ

വീരാണാം വീരമെന്നെ പ്പരിചിനൊടു മൃഷാ
        ഭർത്സയൻ കണ്ഠിതാത്മാ
പാരാതേ നീ പരേതേശ്വരപുരമചിരാൽ
        പ്രാപ്തുമെന്നസ്യകൃശാലി.” 82

“കേട്ടാലും ദുഷ്ടരക്ഷോധമ! ദശരഥ-
        പന്മ മാർത്താണ്ഡവംശ-
ശ്രേഷ്ഠന്നാപ്തഃ സഖാ ഞാൻ ഖഗകുലപതി നാ-
        മ്നാ ജടായുർദൃഢാത്മാ
ആഢ്യാം തൽപുത്രഭാര്യാം ചതിയൊടു നിഭൃതം
        കട്ട നിന്നെ ക്ഷമച്ചെൻ-
ക്രുട്ടതിർന്നാണമ്മട്ടി ക്ഷമയണികലികാം
        കൊണ്ടുപോവാൻ തുടർന്നു.” 83

“സഖ്യം നന്നാമനശ്യപ്പുഴ്ചിനൊത്ത ഖഗ-
        പ്രാണി ഖേചരം, വിചാരേ
ശക്യം കല്പിച്ചു തന്ത്രീനിധന,മയി കടി-
        ച്ചോ ദേഹം കൊത്തിയോ നീ?
ഭക്ഷാരിപ്രീതിസാരം കരളുചി വിലസ്യം
        ചന്ദ്രഹാസാസി നിത്യം
തൽഗാത്രം തീണ്ടുകെന്നില്ലൊരുപൊഴുതുമകാ-
        ണ്ടുമാതാം കഥതേസ നീ.” 84

“ഖഡ്ഗം നിൻ ചന്ദ്രഹാസം ചപലജനതാരം
        തീണ്ടുമാറില്ല നൂനം
മുഞ്ഞൂടെ വാൽതലപ്പാൽ പ്ലവഗപതിപിണ-
        ച്ചുണ്ടമിട്ടഗപിടയം

ഉഗ്രാത്മാ രാക്ഷസേന്ദ്രൻ കരുതുകിലൊരുവൻ
മാനുഷന്മാരിലിന്നും
തൽകാര്യത്തിൻപ്രഭാവം മനസി തവ മറ-
ന്നീടുവാനില്ല ന്യായം.” 85

“ദോഷാന്നാലോക്യ നാഥ കുടിലമതി ഭവാൻ
ക്ഷത്രിയാണീ സമക്ഷം
ദ്വേഷാൽ നിന്ദിക്കമിക്കൊപ്പിതു കിമപി പൊറു-
ത്തീടുകെന്നിന്നി വാരാ
ദോഷാ കേൾ പാപഫലത്തിൻ ഫലമിതെങ്കിലോ വി-
ച്ചീട വാ നിമന്നയിന്നേ
രോഷാവേശാൽ കിമകീടര സപലി ശലമൊ-
ക്കീടുവൻ ഗ്രുഢഗ്രുഢം.” 86

“ശ്രേഷ്ഠാത്മൻ! തീഷ്ണ തീഷ്ണ ക്ഷണമരുളമരേ,
വക്ത്രഗത്തങ്ങൾ പത്തും
മുട്ടെ കൊണ്ടി തകർത്തൽ ദശമുഖമുടിതം
ചമ്മൃകൊണ്ടങ്ങൊഹോ ഞാൻ
ജുഷ്ട്യാ കേൾ പത്തുമിക്കിങ്കലുമഴകിലറി-
ഞ്ഞതക്ക് പംശപ്രസൂതിം
പെട്ടന്നൊന്നാം കരാരിം വലു പതിസവിധേ
കാഴ്ചയായ് വച്ചുനിന്നേ.”

“ഒക്ക ക്രുദ്ധിടിലും മാനവസുരസമസാം
ചെറ്റൊഴിനീത്യം ത്രിലോക്യാ-
മിക്കമ്മം പക്ഷികീടത്തിന സുകരമഹോ
ധൃഷ്ടതകൊണ്ടു ചൊല്ലു

നിർല്ലജ്ജം ചന്ദ്രഹാസാഭഗവമണിരയാത് -
ക്കൊളുത്ത മൽക്കണനാംകെകാ-
ണ്ടിക്കാലം നിഹിതന്നിശിചരചേതമാം
കോപമുൾക്കൊണ്ടണഞ്ഞു. 88

അത്തനേരം പക്ഷിരാജൻ നിജചിറക് കട-
ഞ്ഞുജ്ജ്വലം ചണ്ഡവാതം
ഏവന്നീട്ടം ചമൂദ്ധാതരുദ്ധസന്ധിത-
ധ്വാന്തജാലാവിലാശം
ഉന്നിദ്രീഭൂയ ഗർജ്ജദ്ഭ്യാം മണിപ്രേമമ ത
ല്ലിതകത്തുണ്ഡചഞ്ചാഗ്രം
ഖണ്ഡിച്ചും തന്നഖാഗ്രാൽ ചതിരകെളുടലിൽ
പാച്ചിയും പ്രോജ്ജ്വലാരം. 89

ഭേരീമുഖരഥമാല്ല്യ ധ്വജസ്ഥേഭ്യ വിസ്തൃതം
ശിഥിലതരചമൂഥം ശീർണ്ണചക്രാസ ചക്രം
ഗതമിളിതശകലപ്രാസബാണാസബാധഗ-
ത്രിശിഖവിശിഖമൂന്നി പാശശക്തി ശകാരം. 90

ജാന്യ ശക്ത്യാ ഖഗാനാം പതി കഴിവുകെട്ട-
ക്കും വിരവൊ രാക്ഷസേന്ദ്രൻ
ഭേരാക്ഷക്രൂരധാരാധി കൃപാണവിധാ-
നേന താനേ തമാണി
മനാം വെട്ടിത്തമീയം ചിറക് ബത! മുറി-
ച്ചൂനനം പത്തുകൊണ്ടും
ചിന്നം നിധ്യായ സീതാമുഖമഴകൊട്ട വെ-
ട്ടിച്ചിരിച്ചാൻ ദശാസ്യഃ. 91

രാക്ഷസാസിക്ഷതഃ ക്ഷിപ്രം
പപാത പതതാം വരഃ
മൈഥിലീപക്ഷപാതേന
പക്ഷപാതമവാപ്യ സഃ. 92

“പതഗകുലപതേ! ഹാ വീര! കേറം വ്യാപരിച്ചായ്
സദൃശമിതു ഭവ്യാണാം വംശസംബന്ധയോഗ്യം
യുധി മമ വിധിമോക്ഷാലോപ്തിതോ നീ മരിച്ചല്ലോ
പതിയോടു പറയോളം പ്രാണിമീ”ത്യനാഗ്രഹിണാൽ.

‘‘കേളി, കൊല്ലപ്പു നിവേദ്യ തം നരപുംഗം
പോരിനു യാത്രാക്ഷ നീ
കാലത്തെ”ന്ന ജടായുഷം പരിഗതസൻ
ഗതപാ നരരാവർത്തന
ത്രിപുരാപുരി ചെന്നശോകവനികാ-
രാമാങ്കണേ ശിംശപാ-
മൂല കൊണ്ടയിരുത്തിനാൻ നിജകുല-
പ്രാണാധിനാം മൈഥിലീം. 94

തത്ര രാഘവേവ തത്ര തദാ വിമുക്തേന
മാരീചമായാശകടാന്തബന്ധാൽ
അനുദ്ധതാരൈര പുനരുദ്ധപാരൈര
വീരേര നിജം പ്രാപയതാത്മാനം. 95

പശ്ചാദ്രാമാത്രിക്കാരണേഷു
പശ്യൻ ഗന്ധകാലാന്തമഃ
ജടാവലീത്യാ മൈവർമേധ്യാ
ന്യായൽ കോണമദൈവഃക്ഷത. 96

വിലോക്യ താം കേവലപർണ്ണശാലാം
വിമൂഢചേതാഃ പതിതോ ധരണ്യാം
വിബോധിതോ/സാവനുജേന കൃച്ഛ്രാ-
ദുന്മുക്തകണ്ഠം വിലലാപ രാമഃ. 97

-ഹാ കഷ്ടമത്ര നഹി സാ കിമിദം പ്രവൃത്ത
മാലോകയാമി ചടുലാമിഹ പാദമുദ്രാം
മാം വീക്ഷ്യ നൂനമഗൃഹീതമൃഗം രുഷാർത്താ-
മന്തർഹിതാ തരുഷു രോഷവതീവ സീതാ. 98

ത്വയ്യസ്തി കൌതുകമപൂർവ്വമതോ മൃഗാക്ഷി!
ചാരും ഹരാമി ഹരിണം മമ സന്നിധേഹി
യാവന്ന മുഞ്ചസി മയാ ധൃതമേണമേനം
താവദ്ദധാതു തവ വക്ത്രതുലാം മൃഗാങ്കഃ. 99

ആമയേഷു സിദ്ധൌഷധിരിവ ഹന്ത കേളീകാലേ വയസ്യാ
പത്നീ ശ്രോതാ ഭജനസമയേ ക്ഷത്രിയാണ്യേവ യുദ്ധേ
ശിഷ്യാ ദേവദ്വിജപിതൃസമാരാധനേ ബന്ധുരത്ര
സീതാ സാ മേ ശിവശിവ!! മഹാകാനനേ കാ ന ജാതാ.

സപ്രാണാ ചേജ്ജനകതനയാ
കിം ന തിഷ്ഠേത മഹ്യം
ഹിംസ്രൈഃ സത്വൈര്യദി കില നിഹതാ-
രക്തസിക്താ ന പൃഥ്വീ
ഗോമാവല്യാം പൃഥിനവിഗതിം
രാമശ്രുത്യാ ന കസ്യാ-
ദൃത്യക്താം നക്തഞ്ചരകബളനാൽ
സർവ്വഥാ സംസ്ഥിതാ സാ. 101

ലോകാന്തരപ്രണയിനാം ശോച്യതാം പ്രപന്നാ
മജ്ജന്മകാലമതിലംഘ്യ യദി പ്രയാസി?
വിജ്ഞാപ്യമാമപി സമാധായ സാധ്വി! തമസ്സു
സൌമിത്രിരേവ ഭരത നിദധാതു രാജ്യം. 102

ഇത്ഥം വിലപ്യ ദയിതാം വിപിനേ വിചിന്വൻ
രാമോ ന തത്ര ധൃതിമാൻ സഹ ലക്ഷ്മണശ്ച
താദൃഗ്വിധാമപി ദശാം കഥയൻ സ്വവാചാ
വല്മീകജന്മമുനിരേവ കഠോരചിത്താൻ. 103

"ഹേ ഗോദാവരി തീരവാസിലതേ!
പൃച്ഛാമി കച്ചിൽ സഖീ
സീതാ മേ ജലകേളിസംഭ്രമരസാ
ലീനാത്ര കുത്രാപി വാ
മാ ഗ്രഹസ്യ തയാ വിനാ ദയിതയാ
കഞ്ചിൽ ക്ഷണം ജീവിതം
നേദം തിഷ്ഠതി യത്ര സാമിതമതേ
തത്രൈവ രാമോഽപ്യയം. 104

സാരംഗി! ശംസ സഹസാ സഖി! ജീവനാഥാ
സാ മേ വിഭൂഷയതി സമ്പ്രതി കം പ്രദേശം
യാവൽ സ്വയം ദധിത കാതരകാതരാണാ-
മാചാര്യകം നയനചങ്ക്രമചാതുരീണാം 105

നീലകണ്ഠ! മയോൽകണ്ഠാ
വനേഽസ്മിൻ വനിതാ ത്വയാ
ദീർഘാപാംഗാ സിതാപാംഗ!
ദൃഷ്ടാ ദൃഷ്ടിക്ഷമാ ഭവേൽ. 106

ഹാഹാ കോക! ചകോരികേ! മധുകര-
    പ്പേട! കിളിപ്പൈതലേ!
ത്വം കോകിലബാലികേ! പറകെടോ
    നിങ്ങൾക്കു കൈക്കൂപ്പിനേൻ
ശോകാംഭോധിയിലാക്കി മാമശരണം
    മാപാപി വൈദേഹി മ-
ജ്ജീവാലംബന, മെങ്ങുപോയിതിവിടെ
    കുത്രാപി കണ്ടിലയോ? 107

നീയുണ്ടോ ഹന്ത! കണ്ടു സഖി! കുസുമലതേ!
    മല്ലികേ! ജാതി! മുല്ലേ!
നീയുണ്ടോ ചൂതമേ! കണ്ടിതു കുരവക! പു-
    ന്നാഗ! കിന്നാഗയാനാം
നീയുണ്ടോ നക്തമാലദ്രുമ! ബകുള! ഹേ അ-
    ശോകമേ! കണ്ടിതല്ലോ!
ജായാം മേ ജാതു യുഷ്മജ്ജനനിയെ വിപിനേ
    ജാനകീം ദീനദീനാം." 108

എന്നീവണ്ണം തരുണീം ജനകനൃപസുതാ-
    വസ്ഥ ചോദിച്ചുമെങ്ങും
കണ്ണിൽ കാണാഞ്ഞു നാനാമൃഗഖഗനഗവ-
    ല്ലീമില്ലാലയെയ്യും
സന്താപവ്യാകുലേതരേതര വനഗിരികളില-
    ന്വേഷമാണേറ സമന്താൽ
ചെന്നാറെ ദൈവഗത്യാ ദ്ദേശമുരവനി
    ഉൽക്കം ഗൃധ്രരാജം. 109

പദേ പദേ വീക്ഷ്യ വിളംബമാനേ
തദാരിയാനേന ഘനാന്തരാകതാനേന
വിദേഹകന്യാം വിതതേ വനാന്തേ
ഗതായുരൂചേ വചനം ജടായുഃ. 110

ദണ്ഡകം:—“ശ്രീരാമഭദ്ര! ജയ നാഥ പിതൃസ്സുവ വിഹാരേഷു നിന്ദ തവ ദാരാനപൃപൃദൈദാരാൻ; വിരവിനോടടുത്തേൻ; ബത വഴി തടുത്തേൻ; നഖമുഖപരിപാടപൊരുതു കപടരണമധിതവപുരുപകരണമഹമിവിദേവീരണൻ; പുന തദാപഗതവീരാ ഭവാൻ ഝടിതിതേരാശ്ശു ജീവിതവിയോഗം; പുരുഷമണിതന്നോടഖിലമുമധന്യം ചരിതമിദു പാരവാളുവുമിതി മിഥിലനൃപതനയ വരമെതളി മതുമൊഴി പറഞ്ഞാൽ; നാരായണായ നമ നാരായണായ നമ വേരുന്നിവേദനേ വരുന്നു; നളിനമുഖി നീണാൾ മിളിതഭൂതി വാണീടിഹ ഭവതു ശുഭവിഭവമിനി വിബുധവരപുരിയിൽ മവസതി ദശരഥസമീപേ.”

വാണീമേവം ബ്രുവാണേ പതഗപരിവൃഢേ
സാർവ്വഭൗമേ മരാനീം
വാനോർനാട്ടിന്നു താണീടിന കനകവിമാ-
നം കരേറ്റും ദശായാം
താനേ ഇക്കൈത്തലംകൊണ്ടണിചിറകു തലോ-
ടിത്തലോടി ത്രിലോകീ-
പുണ്ണാരം കോസലാധീശനവനൊട്ടു പു-
ണ്യാബ്ധിയായേവമൂചേ. 111

“സ്വർല്ലോകത്തിന്നു യാത്രാ സ്വയമുദയവതീ
താത! തേ സ്വസ്തി ബ്രൂയാൽ
ചൊല്ലുണ്ടോ നീ വധൂടീഹൃതികഥ ജനക-
സ്യാന്തികേ ചെന്നിരുന്നാൽ
ചൊല്ലാം ഞാൻ രാമനെങ്കിൽ കതിപയദിവസൈ
രാവണൻ വന്നു താനേ
ചൊല്ലും മന്ദാക്ഷശാലീ തലകളെ നമയന്നാ-
ന്വിതോ ബന്ധുജാലൈഃ. 112

താത! ത്വം നിജതേജസൈവ ഗമിതഃ
സ്വർഗ്ഗം നനു സ്വസ്തി തേ
ബ്രൂമസ്താവദിദം വധൂഹൃതികഥാം
മാ ഭ്രാതുരഗ്രേ കൃഥാഃ
രാമോഽഹം യദി കൈശ്ചിദേവ ദിവസൈസ്സ-
വ്രീളാനമൽകന്ധരഃ
സാർദ്ധം ബന്ധുജനൈശ്ച നേന്ദ്രവിജയീ
വക്താ സ്വയം രാവണഃ

കുലേ വാ ശൌര്യേ വാ ഭുജസമുദയേ
വാ തപസി വാ
ബ്രുവന്ന പ്രാബല്യം സ്വമിവ വിദിതാ-
രോ ന പരമേ
അഹോ ധിക്, മോഹസ്തേ കഥമതിചി-
രാദേഷ ന ലഘു
പ്രവീരാണാം പന്ഥാ ദശവദനേ! ഭ-
വാനസി ചലിതഃ. 113

ജാതന്നേവ മശോനന്നോപഹരതേ
　　നഃ പ്രേയസീമസ്സി വാ
ചന്ദ്രാപീഡമുപാസിതും സഹി ശിരോ-
　　ദേശേ സ്വയം കൃതവാൻ
മന്ദാക്ഷം രജനീചരസ്യ ന പുനഃ
　　കണ്ഠാഭോഗികത്തനാൽ
ധിഗ്ബാലേണ്മമ ചന്ദ്രഹാസഹത ക-
　　ക്ഷുണ്ണോദ്ഗമധൃതാ വൃതഃ." 115

ഇത്ഥം വാലി പറയുന്നാം പരിദേവനകളോടൽ
　　കണ്ഠ ശേഷം ഭഗവാനാം
ഉത്തുംഗാതസ്യ നാകം ശൌര്യമാസ്ഥരം-
　　സ്യാസ്യ ബാഷ്പാംബുവർഷീ
ചിത്തം കാന്താവിയോഗാൽ കനമവനു തദാ
　　കഷ്ടമല്ലോ കനകക-
ക്കത്തിക്കാളുന്ന ചെന്തീക്കനൽനിരയിലെട്ടു-
　　ത്തിട്ടപോലെ ചമഞ്ഞു. 116

ഗദ്യം—ര്. ശിവശിവ ഹരഹര കഷ്ടംകഷ്ടം!! ജനകതനുജാവിരഹമശോയാം വിലപനാശിഷ്ടാ ഹാഹാ പ്രേയസി! ഹാഹാ കാന്തേ! കാസി കാസി കളാന മഞ്ജുമ്പാഷിണി കാണ്മീല്ലു കാന്തേ വന്നീടരികെ വത്സ! സൗമിത്രാതനയ! നിതാന്തം ചതിപെട്ടു നാമെന്തിഹ ചെയ്യുന്നു ചെന്താർശര മാൽകൊണ്ടു മനം മെ വെന്തുരുകുന്നു; തീരാതാതു സുഖ കേളിതു വന്നാരുദ്ധം മമ ചാരോളംനാം; മങ്ങീടാത്ത മറിമാൻപേടേ! നില്ല സമീപേ നീയല്ലേ ചില മല്ലവിലോചനലീലകളെല്ലാം മല്ലമൽക്കഴിചാളമാട കേട്ടു? ചൊല്ല

വല്ലയോ? കഥയ സഖേ, മദ കരിണീഗമനാം കരി
പോതകമേ! കണ്ടീലല്ലീ! മത്തമൊഴിയാളുമവളുമിവിടെ മറ
ഞ്ഞാൾ; മധുകരമേ! നീ കണ്ടീലല്ലീ? ബാലമൃഗാക്ഷികൾ
മൗലിവിളങ്ങുമാൾ; ബർഹിണമേ! നീ കണ്ടീലല്ലീ! ശോകമ
ഹോദധിവീചിമാലാം; കോകിലമേ! നീ കണ്ടീലല്ലീ? പറ
യാരാഞ്ഞു പരമാർത്ഥം മേ പാർത്തുമൊഴിയാൾ കത്തു നില്ലി
നാ? ലക്ഷ്മണ! സവിധതലക്കാണായ മലർക്കാവിങ്കൽ കേൾ
ക്കാകുന്നിതു തസ്യാ നാദം നോക്കിക്കാൺ നീ വിരവൊടു
ഗത്വാ, നിശ്ചയമായ്! നലിച്ചീട്ടും നവകോകിലനാദം തന്നെ
മന്യേ, ഹാഹാ പൊയ്കയിൽ മുങ്ങിപ്പോയി കൈകാൽ
കാട്ടിനതല്ലോ പാപം, ഉപേന്ദ്ര കമലറീമ്പെഴുമരനത്താൾ,
കൈതളിരല്ലതു കമലതസ്തമം, മുല്ലയിൽ മെല്ലെ നോക്കി
ക്കാണ്മോരു മുകുളങ്ങളിൽ കാണപ്പെട്ടു; മുഖവുമല്ലതു മ
ലർനിരയത്രേ; ചാരുചിലമ്പിൻ കളകളമുണ്ടിക്കമലവന
ത്തിൽ കേൾക്കാകുന്നു; അപ്പുനരവളുമല്ലതു ചൊല്ലാം; കള
ഹംസത്തിൻ കൊഞ്ചലറിഞ്ഞേൻ; എന്നേ സുഖമേ ബത
കാണായി വലമഥനാശയിൽ വദനം തസ്യാഃ; ഗുരുവതു മ
ന്യേ കാണാവുന്നതു, താകാ പലനമിച്ചു വരുന്നു; സൌമിത്രേ!
യിന്നിഴലിൽ പോരെ, കൊടുമവഴിലത്ത നാമണീടാതു;
കൊടുംവഴിയല്ലൂ നിലാവിതു കഷ്ടം! വിസ്മൃതിപോലെ വി
രഹദേശം, ഭേദിച്ചീടാല്ലോ! നിതാന്തം പാപി നിശാചര
നീമഴചകിലകരാ ജാനകിയെക്കാനാകിൽ ക്രൂരമിനി ക
ളിക്ക കൊടുപ്പൻ; പവനമിതാ വാനകളുനപമവരജ
നോടു പറഞ്ഞു, മതന്ത്രവൻ ചൊല്ലുന്നതു കേട്ടു, മഹന്തു ശേ
ഷമുറക്കവുമൊക്കെ മറന്നു വനാന്തേ നടന്നു ബഹുസ്ഥലതാ

സ്ഥലീഷു സ്ഥലീഷു നദീഷു നദീഷു നഗേഷു നഗേഷു നടന്നും ശോകിച്ചുമാർത്തി പിണഞ്ഞു കരഞ്ഞും മെലിഞ്ഞും, കണ്ട ചരാചരജാതികളോടു വിളിച്ചു വിളിച്ചുത്തരം ചോദ്യം ചെയ്തും, പരിദേവമേററം ചിന്തിച്ചിടയിൽ ദേശം പൂണ്ടു കരഞ്ഞർദ്ധനാശമുപവാസമറിഞ്ഞും, ചാപമുഴിഞ്ഞു കുലച്ചു വലിച്ചും, ത്രിഭുവനമൊക്കെ പേടിപ്പിച്ചും, കമലപ്പൂക്കളെ കാണുന്നേരം കണ്ണും പൊത്തി നടന്നുകൊണ്ട്, മലയസമീരണനേല്ക്കുന്നേരം മരണത്തിനു നിനച്ചു കിടന്നും, മന്ദമനോട്ടുവഴിക്ക പറഞ്ഞും, ചെമ്പകമലർ കണ്ടേറ്റവും വീണും, മല്ലിക കണ്ടേറ്റവൻ പിണഞ്ഞും, ശോകം പൂണ്ടമരശാഖയിലോകേ, പിച്ചകമലർ കണ്ടുകണ്ടുള്ള വാളും വാളും, മാലതികളെണ്ണാത മാലയും പൂണ്ടും, ജനകതനൂജാമനോഹരിച്ചു നടക്കുന്നതിനിടെ മദ്ധ്യേ കണ്ടെത്തുന്ന നിശാമധിനെ വാക്കുമൂലംകൊണ്ടു ദേവസ്വരൂപനെ പ്രകാശിപ്പിച്ചും, പമ്പ കടന്ന ഋഷ്യമൂകാചലം പോയി തങ്കൊണ്ടു ജ്ഞാതിജനങ്ങളോടിന്നുകൂടി ആശ്രയിച്ചുവരുന്ന സങ്കേതത്തിൽ പക്ക വസിക്കും വാനരാധിപതി സുഗ്രീവൻ കണ്ടുഗ്രഭാവസാനുമതക്കൊൽവാൻ വന്നിട്ടും മല താഴെത്തന്നെ ഇരുപ്പുട്ടാമെന്ന പുനരപി സ്വഭാവം സൂക്ഷിച്ചുപ്പോളത്തമപൂർവലക്ഷണങ്ങളെ കണ്ടതെളിഞ്ഞിട്ടഗ്രേ നിന്നു പവനതനൂജനോടരുൾചെയ്തു വാലിൽ:—

"ഏതൊരു കേരളനാം വാനരാപമണി
പരമാത്മനാം അവം
തന്നാരതെ സുകേനാപ്തിഭൂം
ഖേദ്ഭാരഭോഗ്യാമ്മയോ

അസ്മച്ഛോകമഹാർണ്ണവസ്യ തരണേ
പോൽ കർണ്ണധാരാവിമാ-
വാനീയാദരപൂർവ്വമത്ര സുമതേ!
സംബന്ധമാപാദയ." 117

ഗദ്യം:—ഇ. അഥ ഹനുമാൻ ഹരിവരവദനസരസിജവിസരദുചിതവചനമകരന്ദധയനപാത്രീകൃതശ്രോത്രപുടഃ സുനിമിത്തൈഃ സ്വാമിനസ്സൽഫലോൽപത്തിരുപാപന്നായം കാല ഇതി നിശ്ചിത്യ നിരസ്തമപ്രമോദപ്രസൂതാഭ്യാം നയനാഭ്യാം തൌ മഹാപുരുഷൌ വിചാരവിസ്മയബഹുമാനപ്രീതിവിസ്രംഭഗർഭമീക്ഷമാണഃ പുരുഷവിശേഷാനിമിഷേണ സമുത്ഥിതൈരിവോദ്ധൂതൈരാമപാടലൈരലംകൃതസ്സവിതൃവചന മനസ്സന്നേഹപ്രഥമികയാവതരിതുമത്യുത്സുകാനാം ചിരദ്ധ്യമാനൈരിജകരചരണാനാം മാഞ്ജ്വതോവതീർയ്യ പമ്പാതടവനവിടപിനിബിഡിതയാ സഹസാതാവപശ്യന്താശ്ശാഖാസാരേണ സസംഭ്രമം പര്യടൻ ശംഖിതശ്ച കേള്ളാ ലഘ്വാ ഖാഞ്ജമിതാം പദേപദേ കരിമാലോക്യ ലോകാന്തരേതാമന്യോന്യം നിശ്ചിത്യ തതോതാസമുൽപ്ലുതമണ്ഡതീഭാഗണമലയസ്ഥിത ചണ്ഡകരമണ്ഡലം ശണ്ഡഖണ്ഡമാത്രമനോനിരീക്ഷ്യ തതസ്തതഃ സമവധാരിതതദാദേശോ മഹാപുരുഷസംവ്യവഹാരയോഗ്യം ഭിക്ഷുവേഷമവലംബ്യ പുരതഃ സ്ഥിതഃ സവിനയമാചചക്ഷ്യേ.

"കിഷ്കിന്ധായുവരാജസ്യ സചിവ-
ദാര്യാൽ സമാസാദിതാഃ
സുഗ്രീവോ നിജപൂർവ്വജേന ഭുജഗ-
ർവ്വോല്ലാസിനാ ബാലിനാ

ആസ്തേ മാല്യവദദ്രിമൂർദ്ധ്നി തദ-
    പ്യാർദ്രശ്ച മുനേഃ ശാപതോ
ഭ്രഷ്ടം വാം വചസാസ്യ മത്തിരഹം
    പ്രാപ്തോ ഹനൂമാൻ കപിഃ". 118

ഇത്ഥം ശ്രുത്വാ ഹനൂമത്യഥ വദതി തദാ
    മത്യമാന്ദ്രുതത്തി
മെത്തീടും സൽഗ്ഗുണാനാം നികരമരികിൽ വ-
    ന്നരികിലെന്നപോലെ
ഭൂത്യസ്നേഹം വളർന്നു ദശരഥസുതനാ-
    കസ്സികം തോഴ! തസ്മിൻ
മിത്രസ്നേഹം ച സുഗ്രീവനിലിഹ പറവാ-
    നാവതോ ദൈവയോഗം. 119

ധന്യാത്മാ മനുവംശകേതു ഹനൂമൽ
    സ്കന്ധേ കരേറിത്തദാ
ചെന്നമ്മാല്യവദദ്രിസീമ്നി വിവശം
    കണ്ടിട്ടിനേശാത്മജം
ഉന്നിദ്രാമോദിതഃ പ്രീതി ത-
    ഴച്ചുതെണ്ണം ചോദിച്ചറി-
ഞ്ഞന്നു ചിത്രമിതാത്മവൃത്തമഴി-
    ഞ്ഞാരകൈ പ്പറഞ്ഞീടിനാൻ. 120

അക്കാര്യത്താവാസിനാ തൽക്ഷണസമുപഹൃതം
    ദീപ്താഗ്നിമപ്പോ-
ളഗ്രേ സാക്ഷീകരിച്ചുമ്മനുകുലപതിമാ-
    ദൃശ്യമൂകാദ്രിശൃംഗേ

മുഖ്യാമാരാഞ്ഞു സീതാം തദവധിനടനോ-
ത്തീടമത്രാദയാസ്ത്രാ
സുഗ്രീവേണാത്ര ബാലിപ്രമഥനവിധയേ
സഖ്യമഗ്ര്യം വിതേനേ. 121

"രസാതലേ വാ സാ ദേവീ
വസന്തീ വാ നഭഃസ്ഥലേ
അഹമാനീയ ദാസ്യാമി
സത്യമേതദരിന്ദമ!" 122

"ഏതദാരഭ്യ മേ വാണീ
നൈവാനൃതപദം ഗതാ
നിഷ്ക്കണ്ടകം തഥാപി ത്വം
സാമ്രാജ്യമധ്യുപാസ്യസി." 123

സീതാകപീന്ദ്രക്ഷണദാചരാണാം
രാജീവഹേമജ്വലനോപമാനി
സുഗ്രീവരാമപ്രണയപ്രസംഗേ
വാമാനി നേത്രാണി സമം വിചേലുഃ. 124

മുഖ്യാത്മാ വായുജന്മാ പരമസുഖമിയ-
റ്റീടിനാനന്നു ചൊല്ലു
സുഗ്രീവോ/പി സ്വരാജ്യം കരതലഗതമെ-
ന്നേഷ മേനേ മഹാത്മാ
രക്ഷോനാഥോഗ്രതാപപ്ലുതജഗദഖിലാ-
പ്ലാവനാം കേവലമേതൽ-
സഖ്യേനാനന്ദിതോ/ഭൂന്മനസി രഘുപതിഃ
പൂർണ്ണമൈത്ര്യാത്മകീർത്തിഃ. 125

എന്നപ്പാ! ഞങ്ങളിപ്പോഴം വിരവിനൊടധിക കാ-
ണായതെൻ ഭാഗധേയ-
സ്യന്ദനാം വല്ലഭനേ വരിക തവ കരേ
കൈകത്തലം വച്ചിട്ടോ ഞാൻ
സന്തോഷം ചൊല്ലുവതല്ലേൻ മമ സപദി ഭവാ-
നോടു സഖ്യം ഉളവാം പാർ
പിന്നങ്ങു പറഞ്ഞു സുഗ്രീവനോടു ഉന്നതിയെ
രാഘവനെന്നപോലെ. 126

രാമായണം പ്രബന്ധം

സുഗ്രീവസഖ്യം

സമാപ്തം.

ടിപ്പണം.

"ആശീർന്നമസ്ക്രിയാ വസ്തുനിർദ്ദേശോ വാപി തന്മുഖം" എന്ന ശാസ്ത്രവചനം അനുസരിച്ചു കവി ഗ്രന്ഥാരംഭത്തിൽ വസ്തുനിർദ്ദേശരൂപമായ മംഗളത്തെ ചെയ്യുന്നു:—

൧. ശ്രീരാമചന്ദ്രൻ; ശങ്കാഹീനം=സംശയം കൂടാതെ; ഖര...ബലം=ഖരദൂഷണാദിരാക്ഷസരുടെ സൈന്യത്തെ; സംഗ്രാമേ=യുദ്ധത്തിൽ; ഹതി...ശ്രുതാത്മാ=ഇളകാതെ വിളങ്ങുന്നതായ സന്തുഷ്ടചിത്തനായിട്ട്; വരോ...മുഖിയെ-മൈഥിലീം=സുന്ദരിയായ സീതയെ; അങ്കേ-സംഭാവ്യ=മടിയിൽ ഇരുത്തി ലാളിച്ച്; മുദാ=സന്തോഷത്തോടുകൂടി; തത്ര=അവിടെ (പഞ്ചവടിയിൽ) ഭംഗ്യാ=അഴകോടുകൂടി; പരിഫുല്ലബഹുഫലേ-പർണ്ണ...അന്തരാളേ=വളരെ സൌന്ദര്യമുള്ള പർണ്ണശാലയിൽ; ഉവാസ=വസിച്ചു.

൨. ത്രിലോകീമണി=ത്രൈലോക്യരത്നം; (മഹാവീരൻ) ആദ്ധാം-ഒരുകൈക്കൊണ്ട്=തന്റെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടവളെ ധ്യാനം ചെയ്തുകൊണ്ട്; പാർശ്വേ=സമീപത്തിൽ; അന്ത്യരേ...ശ്രീ ഭൂഃ=(ത്രി. വി.) ചലിത്ത ലോകത്തെയെല്ലാം പുളകിതമാക്കിക്കൊണ്ട്; ഖരൻ...പ്രൌഢി-മാനിച്ച്=ഖരന്റെ കൈക്കരുത്തിന്റെ ആധിക്യത്തെ പ്രശംസിച്ചു പറഞ്ഞുകൊണ്ട്; പ്രീത്യാ=സന്തോഷത്തോടുകൂടി; തന്നികടാഗ്രേ=തന്റെ സമീപത്തിൽ; മിഥി...ബിംബം=സീതയുടെ മുഖത്തെ; പശ്യൻ=നോക്കിക്കൊണ്ട്; പര...ഉന്മേഷം ഉൾക്കൊണ്ട്=വലുതായ സുഖവും ഉത്സാഹവും ഉള്ളവനായിട്ട്.

൩. വിശ്വാപ്രിയം=ലോകോപദ്രവം; ഖരനിധനം=ഖരവധം; സമ്മോദം=സന്തോഷം; ഉച്ചൈഃ=അധികമായിട്ട്;

ഇച്ഛാവശേഷാരി:-ആശിഷാം-വിതതിഭി:=പലപ്രകാരത്തിലുള്ള വലിയ അനുഗ്രഹങ്ങളെക്കൊണ്ട്; ആയതെല്ലാം-അനുഗ്രഹ്യ=കഴിയുന്നപ്രകാരത്തിലെല്ലാം അനുഗ്രഹിച്ചിട്ട്; ജനസ്ഥാനഭാജഃ വിശദ-മുനീന്ദ്രാഃ=ജനസ്ഥാനവാസികളായ സകല മഹർഷിശ്രേഷ്ഠന്മാരും; വിശ്വാസം-പൂണ്ട്=ശ്രീരാമൻ രാക്ഷസന്മാരെ നിഗ്രഹിപ്പാൻ ശക്തനാണെന്നോർത്ത്; ഭാവിതധൃതി=(ക്രി. വി.) ധൈര്യത്തോടുകൂടി; സന്തോഷം=(ക്രി. വി.) ബഹുമാനപൂർവ്വം; രാഘവായ=ശ്രീരാമന്നായിക്കൊണ്ട്; മാനിതമംഗല്യമാം-അമഖീയം=വലുതായ ശുഭകരമായ ഒരു അംഗുലീയ(മോതിര)ത്തെ; പ്രദിദിശുഃ=കല്പിച്ചുകൊടുത്തു.

൪. സഃ=അവൻ (രാമൻ) മുക്തി...പാത്രം=ജീവന്മുക്തന്മാരായ മഹർഷിസംഘത്തിന്റെ സർവ്വമംഗലനിധിയായി; സമസ്ത...ഹരം=രാക്ഷസരുടെ സകല മായകളെയും നശിപ്പിക്കുന്നതായ; അംഗുലീയമോതിരത്തെ; വിമുക്തഭാരം=(ക്രി. വി.) ദുഃഖങ്ങളെല്ലാമകന്നവനായിട്ട്; പ്രതിഗൃഹ്യ=സ്വീകരിച്ചിട്ട്; ആശരാണാം-വിമർദ്ദം=രാക്ഷസന്മാരുടെ സംഹാരം (രാക്ഷസവധം) ഈഷൽകരം-മേനേ=അയത്നസാധ്യമാണെന്നു നിശ്ചയിച്ചു.

ഗദ്യം— ൫. തദനു-തദനന്തരം=പിന്നെ അപ്പോൾ; ദശ...സോദരീ=രാവണന്റെ സഹോദരി (ശൂർപ്പണഖ) സരോഷം=(ക്രി. വി.) കോപത്തോടുകൂടി; പടുത=സാമർത്ഥ്യം; രാമ...മായയിൽ=രാമലക്ഷ്മണന്മാരാകുന്ന ആട്ടുന ടിയിൽ; തവ-ഭഗിനീ-ഇയം=നിന്റെ സോദരിയായ ഇവൾ-(ഞാൻ) ഭാഗ്യസമതാ=ഭാഗ്യമുള്ളവൾ; നരകീടൻ=നിസ്സാരനായ മനുഷ്യനാൽ; പരിഭവ പാലന=(എന്നെ) രക്ഷിക്കണേ! രക്ഷിക്കണേ!; കിമപി=ഒട്ടും; ദശ...ശ്രോഹം=വീരനായ രാവണന്റെ കൈബലത്തെ ദൂഷിപ്പിക്കുക; വാങ്മാത്രം=പേരിനെങ്കിലും; മാണികൾ=ശ്രീ

കാപാലികരും. (ചൊവ്വക്കാർ) ഭഗിനീം=എന്നെ=സോദരിയായ എന്നെ; വിരൂപാം=കണ്ടാൽ=വിരൂപയായിട്ടു കണ്ടാൽ; ഉദ= ഉടനാണ്. (അതെതൊട്ടോ) ദണ്ഡ്=ദണ്ഡ്. (ബ്രഹ്മചാരികളും സന്യാസികളും കയ്യിൽ ധരിക്കുന്ന ആശ്രമചിഹ്നമായ ഒരു വടി) ഭവനേ=ഭവനത്തിൽ; സമീരണമാർഗ്ഗേണ=വായുമണ്ഡലം വഴിയായിട്ട്; മദ്ധ്യമാർഗ്ഗേ=വഴിയിൽ; നവനവഭയധിയം=പുതിയ ഭയാ; കാള...മാലാ=കാർമേഘനിര; ബാലാതപനികരപ്പൂണ്ട്=ഇളവെയിലിൽതട്ടി; നീലാ...ഗിരി=കറുത്ത അഞ്ജനപർവ്വതം; ജഗതാം=ലോകങ്ങൾക്ക്; അതിതിമിരഗ്ലാൻ = നാശമുണ്ടാക്കുവാൻ; കൃത്യാ=ആഭിചാരദേവതാ; നാസികാ=മൂക്ക്; യാതനാ=കഠിനവേദനാ; ഭീഷണതയ്ക്ക്=ഭയങ്കരത്വത്തിന്; ശ്രവണം=ചെവികാ; അസൃഗ്=ഉതിർപ്പി; സൃതികാ=ഉത്ഭവസ്ഥാനം (അമ്മ); മൂർത്തം--അധർമ്മത്തിന്റെ ഉത്ഭവമായ അധർമ്മം; ത്രപ്പ്ണയാ-കില=ലജ്ജകൊണ്ടാണല്ലോ; അതു കളിക്കുംപോലെ പിന്നെ ചൊന്ന തുടർന്നാൽ-പാഴ്പൊട്ടു=കണ്ടവരെ കലശൽ കൂട്ടുന്നതുപോലെ പിന്നാലെ ചെന്ന വല്ലും കലശൽ കൂട്ടിയാൽ ഒരുവും വരും; വിവിധ...പരത്തിപ്പ്=ഇതിനെ പലവിധം പറയുന്ന ആകാശസഞ്ചാരികളുടെ കൂട്ടത്തിൽ; കൊക്കു പൊളിച്ചും=അടിച്ചും; സന്തോഷപരവശത്തോടുകൂടി; ഇഴച്ചു പറഞ്ഞും=മൂക്കില്ലാത്തതിനാൽ അക്ഷരവ്യക്തിയില്ലാതെ പറഞ്ഞും; നാസാകുഹരത്തു=മൂക്കിന്റെ സ്ഥാനത്തു ഉണ്ടായപോടയിലെ ദ്വാരത്തിൽകൂടി; നിനാദം=ഒച്ച; ഉദ്ഭടകോലാഹലമായിട്ടും; ഉച്ചാ=ചീത്ത വാക്ക്; പ്രേതപതീനാം=മഹാഭാഗ്യരായ മഹർഷിമാരുടെ; കളകളഘോഷം=ഏറ്റവും; ഉദധി=സമുദ്രം; നിശാ...ചരം=രാക്ഷസനഗരമായ ലങ്കയുടെ ഗോപുരമാളികയിൽ; ത്രിദശ...വിപ്രം=ദേവകളെയും; നിശി...ചരാധിപം=രാക്ഷസരാജാവ്; മണി...ഭൂമി=വിശേഷമായ സഭാംഗണത്തിൽ;

ഗത്വാ=ചെന്നിട്ട്; പ്രാഞ്ജലം=തിരുമുൽക്കാഴ്ച; ഭണിത്വാ=നിലവിളിച്ചിട്ട്; സാ-രജനീചരീ=ആ രാക്ഷസി. (ശൂർപ്പണഖ) പഴിച്ച്=നിന്ദിച്ച്.

൬. സംഫുല്ലാരിലോക!=അല്ലയോ വലിയ പെരുമ്പറയുള്ളവനേ!; ദശമുഖ!=പത്തു തലയുള്ളവനേ! (രാവണ). മണിസിംഹാസനേ = രത്നസിംഹാസനത്തിൽ; വിശേഷാൻ= വിശേഷങ്ങളെ.

൩. കിമ്പുന=കാച്ചുപോലും; ഏതാദൃശീം=ഇപ്രകാരമുള്ള; മാം=എന്നെ; പശ്യ=കണ്ടാലും (നീ) ശോണിത...ശരീരം=ചോരപ്രവാഹം നിറഞ്ഞ മൂക്കാകുന്ന ഇടയോടുകൂടിയവളാം (ശൂർപ്പണഖാവിശേഷണം) കൊള്ളുമോ?=ചുട്ടവാനുള്ളതാണോ? (ഇത്ര വലിയ പ്രതാപശാലിയായ നിന്റെ സോദരിയായ എനിക്കിങ്ങനെ ശത്രുക്കളിൽനിന്നു സംഭവിച്ച അപമാനത്തിനു പ്രതികാരം ചെയ്വാൻ നിന്റെ പ്രതാപപ്രാഭവങ്ങളൊന്നും പ്രയോഗിക്കാവല്ലെങ്കിൽ പിന്നെ അതൊക്കെ ചുട്ടവാനുള്ളതാണോ? എന്ന സാരം)

൧. നാനാ...നിബിഡമാം=പലവിധമുള്ള വൃക്ഷങ്ങളാൽ തിങ്ങിയ (ഈ ശ്ലോകാർത്ഥം നല്ലവണ്ണം മനസ്സിലായില്ല.)

൮. മനുജാൻ- വിജേതും = മനുഷ്യരെ ജയിപ്പാൻ; നാൽമുഖനോട്=ബ്രഹ്മാവിനോട്; (നീ) വരം=അനുഗ്രഹം; കൊണ്ടീല=വാങ്ങിയില്ല; അത്=വരം വാങ്ങാതിരുന്നത്; ഏകദാ=ഒരിക്കൽ; ചപേടനം=ഉള്ളങ്കൈകൊണ്ടുള്ള താഡനം. (അടി എന്ന സാരം)

൯. പുരാ=പണ്ട്; മമ=എന്റെ; ദയിതം=ഭർത്താവിനെ മാരോൽഭിന്നാ=കാമാർത്താ; തേ=നിനക്ക്.

൰. പൊറാഞ്ഞുന്നാ=പൊറുക്കാഞ്ഞ; ഏഷഃ=ഇവൻ (രാവണൻ) നിശമ്യ=കേട്ടിട്ട്; കോപ...ഈക്ഷണഃ=കോപം

കൊണ്ടു കലങ്ങിയ കണ്ണുകളോടുകൂടിയവനായിട്ട്; ഭുവനങ്ങൾ=ലോകങ്ങളും; വീരമണിമാല=മഹാവീരന്മാർ കൂട്ടുന്ന രത്നമാല; മൌലിയിൽ=കിരീടത്തിൽ; ഉദഞ്ചിതഗരിമാ=സർവ്വപൂജിതമായ ഗാംഭീര്യത്തോടുകൂടിയവൻ; ഏഷഃ-ജഗതീപതീന്ദ്രൻ=ഈ രാക്ഷസരാജാവ്; (രാവണൻ) ഇതു്-ഉവാച=പറഞ്ഞു.

൧൪. പതിഷ്ഠ=(ക്രി. വി.) കൂരമാകുംവണ്ണം; ഉദാത്താ=ധൃഷ്ടനായ; ഐരാവത...ശാലീ=ഐരാവതത്തിന്റെ കൊമ്പുപിളക്കുവാൻ മിടുക്കു കൂടിയതായ ചന്ദ്രഹാസം; പൊറായുന്നല്ലില്ല്=പോരാത്തതല്ല.

൧൫. കഥയ-കഥയ=പറക പറക; തത്സഹോദരീപ്രസംഗം=അവന്റെ (അഗ്നിയുടെ) സഹോദരിയുടെ കഥയെ; ജഗതി=ലോകത്തിൽ; വദ്ധ്വമതീദ്വൻ=വാരമാരാച്ചുക്കാം. (തീരെ) ഇല്ലാതെയാക്കാം; ഗൂഢഗൂഢം=വളരെ ഗൂഢമായിട്ടുള്ള. (സഹോദരീപ്രസംഗവിശേഷണം)

൧൬. ഉത്സഖലാനതകം=മാറ്റുള്ള്; ചീളിപ്പെട്ടത്=അടളിപിണഞ്ഞത്.

൧൭. തത്കുലീനർ=അവന്റെ (നിരൃതിയുടെ) കുലത്തിൽ ജനിച്ചവർ; വരുണ ഭ-വഭ=വരുണൻ ഒടുകന്ന എങ്കിൽ; ഏഷഃ=ഈ ഞാൻ; നിർവ്വിശങ്കം=സംശയം കൂടാതെ.

൧൮. ശരീയം-പരാഭവം=എനിക്കു വിധേയമായിട്ടുള്ളത്; പവനൻ=വായു; ഭുവനേഷു=ലോകങ്ങളിൽ; അന്യൽ കന്ദ്യ്=എന്റെ ദയ.

൧൯. പുഷ്പക...വരം=ഉത്തമമായ പുഷ്പകവിമാനം; വൈരശാലീ=ദ്വേഷമുള്ളവൻ; വൈശ്രവണഃ-അയം=ഈ വൈശ്രവണൻ; അവൻ; ഇനി; ഭൈക്ഷ്യം-പിടിക്കം=ഭിക്ഷയെടുകയെന്ന തൊഴിലെടുക്കേണ്ടിവരും. (അയാളുടെ ധനശേഷം ഞാൻ നശിപ്പിക്കുമെന്നു സാരം)

൫൬. അനവദ്യാംഗീം=വിശദം വിശേഷ; ഇതി-വാദിനം=ഇങ്ങനെ പറയുന്ന; ഭഗാനന്യം=രാവണനോട്; പുനഃ-അപി=പിന്നെയും; ദുഷ്പ്രണയം-വാക്യം-ജഗാദ=ദുഷ്പ്രണയ വാക്കിനെ പറഞ്ഞു.

൫൭. തവ-ഗിരാ=നിന്റെ പൊൽപ്പടിക്ക്; ആ ദൈത്യ=ശ്രേഷ്ഠന്മാരായ്; ബാണധനാധിപ=ബാണനും വിത്തേശിച്ചവരായ്; പൂർവ്വശത്രുക്കൾ=പുരുഷന്മാരിൽവച്ച് ഉത്തമന്മാരായി; താമരാക്ഷന്മാർ-ദേവാ-ദധിതം-ഉരു-കൗര-കവചനിരായുധനും ചിഹ്നമാണ് നേര കാവലായിരിക്കുന്ന ദിക്പാലർ; കൊല്ലുവതിനു=കാലനാട്ടി; കണ്ടിടുന്നു.

൫൮. തന്നെനിരഞ്ജമായാൾ; മൊഴികോണ്ട... ഇതസ്മൃത=ലോകത്തിൽ അസാമാന്യമായ സൌന്ദര്യങ്ങളുള്ളവരായി കണ്ണിന് മനോഹരന്മാരായിരിക്കുന്ന; അതു=അവർ; ഇന്ദ്ര-ചന്ദ്ര-കാന്തരല്ല്;

൬൦. തത-ഉപാദേവാൻ കണ്ടാൽ; പൂർവ്വൻ-അപി=പുരുഷൻ (മാനിയിൽ നിൽക്കുവാനുള്ള പുരുഷന്മാർ)പോലും; സ്ത്രീലോക=ഉൾപ്പൂവ്; സ്ത്രീജനം-സ്പർശന=സ്ത്രീകളായിട്ടു ജനിപ്പാൻ കൊതിക്കുന്നതാണ്; അവരുടെയും കിമക്ഷ=സൌന്ദര്യം എന്തുമാത്രമാണ്; (സൌന്ദര്യത്തിന് അവധിയില്ല-എന്നു സിദ്ധാന്തം) ന്റെ ൻ-സ്തു=ഇത് ഇങ്ങനെയായി; പശ്ചാത്=പിന്നെ; നാരായണ-പ്രതാപം-ഗ്രന്ഥ=ഇവരുടെ ശൌര്യത്തെ (നി) കേൾക്കുക; കപാലി-ശക്തി-=വജ്രായുധത്തോടു കൂടിയ ദേവേന്ദ്രൻ; ത്രിശൂലി-പുരാരി-നടേശൻ-ശൂലത്തോടു കൂടിയ ശിവൻ; ...ാ-ചക്രി-മുകുന്ദ-ദേവ=സുദർശനചക്രത്തോടു കൂടിയ വിഷ്ണുദേവൻ തന്നിലും; യുധി-താന-ജേതും-യുദ്ധത്തിൽ അവരെ ജയിക്കുവാൻ; അശക്യത-ന്യായാന-ഇവ=ഈ ...

ഷ്ടമനാട്ട്പ്രാമെ; കനീയാൻ-അപി- അല്പ=അനുജനും കൂടി യാകുന്നതാണ്;

വ. ൧൭. മനുജന്മാർ=മനുഷ്യന്മാർ; യക്ഷരക്ഷോഗണങ്ങൾ=യക്ഷ രാക്ഷസരുടെ കൂട്ടം; അന്യോന്യമൈത്രീയുക്താ=അന്യോന്യം ഗാഢമൈത്രിയുള്ളവരായ; കിന്നര... സിദ്ധന്മാർ=കിന്നരന്മാർ, നാഗങ്ങൾ, കിമ്പുരുഷന്മാർ, സിദ്ധന്മാർ എന്നിവർ; മദ്ധ്യേ=ഏന്നിൽ; തേഷാം=അവരിൽവച്ച്; ആന... ചിത്ത:=ഉള്ളിൽ മയമില്ലാത്തവനായ്; ഉന്നമ്രമൂർത്തി=കൂടി യുന്നതനായ; ലക്ഷ്മണൻ=ലക്ഷ്മണൻ ആകുന്നു; കരതലേ=കയ്യിൽ; ആലോലയൻ=ഇളക്കിക്കൊണ്ട്;

വ. ൧൮. ജ്യാ... ഘോഷേണ=ഞാണൊലികൊണ്ട്=കയ്യുകളിന്റെ ഉത്തമൻ കൊണ്ട്; സംഗ്രാമ മധ്യേ... ശിരസ്സ്-യുദ്ധഭൂമിയിൽ=അന്തകന്മാരോടുകൂടിയവരായ (ദൈന്യത്തോടുകൂടിയവരാ) ഖഡ്ഗവ്യാപൃതശിരസ്സുകളായ രാക്ഷസന്മാർ; എല്ലാവരും=ഭയപ്പെട്ടവരായ കാണിക്കുന്ന=രാമന്റെ അമ്പുകളാകുന്ന അഗ്നിയിൽ; എരിഞ്ഞു പോയില്ല് എരിഞ്ഞുതന്നെ പോയി;

വ. ൧൯. ഇന്ദ്രിയകൊണ്ട് മധ്യേ=മഴക്കാറിന്റെ നടുവിൽ; അംഗലേഖാ=ദേഹകാന്തിയോടുകൂടിയവളായ്; വിലോചന... സാരം=കടാക്ഷശോഭാസാരം കൊണ്ട് ലോകത്തിലുള്ളവരുടെ ധൈര്യസാരം കവർന്നവളായ്; ധന്യാ=ഭാഗ്യവതിയായ; കാമിനി-അനാലംഗീ=ഒരു സ്ത്രീ; തദാ=അവരുടെ; അരികിൽ ഉണ്ട്;

വ. ൨൦. സാ=അവൾ; രാമണീയകനിധി- അധിദേവതാ-വാ=സൌന്ദര്യസമ്പത്തിന്റെ പരദേവതയോ; സൌന്ദര്യ... നികേതനം-വാ=സൌന്ദര്യത്തിന്റെ സത്തെല്ലാംകൂടി മയി വസിക്കുന്ന ഒരു സ്ഥലമോ (എന്നു ഞാൻ സന്ദേഹിക്കുന്ന എന്ന സിദ്ധാന്തം) തസ്യാ=അവളുടെ (സ്ത്രീക്ക്) മദന... ആലി-കാരണം-അന്ത്=പൂർണൻ, ശരൽക്കാലത്തിലെ ചന്ദ്രകല,

താമരവല്ലിയും, നിലാവു മുതലായവ കാരണം ആയി ഭവിക്കണം- (പഞ്ചഭൂതങ്ങളുടെ സ്ഥാനത്തു് ഇവയായിരിക്കണം. അല്ലെങ്കിൽ ഇങ്ങനെ ലോകോത്തരമായ സൌന്ദര്യം ഉണ്ടാവാനവകാശമില്ല) വേധാഃ-മദനഃ-വാ-(ഭവാൻ)=ബ്രഹ്മാവു് (സൃഷ്ടികർത്താവു്) കാമദേവനും ആയിരിക്കണം.- ബ്രഹ്മസൃഷ്ടിവിലക്ഷണമായ സൌന്ദര്യം അവളിൽ കാണുന്നതു്- എന്ന കാര്യത്തിൽനിന്നു കർത്തൃകരണങ്ങളെ അനുമാനിക്കുന്നു. “അസ്യാഃസർഗ്ഗവിധൌ പ്രജാപതിരഭൂച്ചന്ദ്രോനുകാന്തിപ്രദഃ! ശൃംഗാരൈകരസഃസ്വയംനുമദനോ മാസോനുപുഷ്പാകരഃ! വേദാഭ്യാസജഡഃ കഥം നു വിഷയവ്യാവൃത്തകൌതൂഹലോ! നിർമ്മാതും പ്രഭവേന്മനോഹരമിദം രൂപം പുരാണോമുനിഃ” (വിക്രമോർവ്വശീയം) ഇത്യാദികളുടെ അനുകരണം.

൨൩. നീല...കചം=കറുത്തു മിനുത്ത തലമുടിയുള്ളവളും; നവ...ഇന്ദുഫാലം=പുതിയ ചന്ദ്രക്കലപോലെ ശോഭയുള്ള നെറ്റിത്തടംകൊണ്ടു ശോഭിച്ചവളും; ദീർഘായതേക്ഷണാ=നീണ്ട കണ്ണുകളുള്ളവളും; കുടില...ഭ്രൂ=അല്പം വളഞ്ഞു കറുത്ത പുരികക്കൊടികളോടുകൂടിയവളും; വിമല...സ്ഥലം=നിർമ്മലവും വികസിതവുമായ കവിൾത്തടങ്ങളുള്ളവളും; ആഭോഗിസ്തനഭരവക്ത്രന്നു് ഇടതിങ്ങിയ സ്തനങ്ങളോടുകൂടിയവളും; ജഘനാഭോഗം=ചുവന്ന ഭാഗവും, വിസ്തീർണ്ണമായ നിതംബപ്രദേശത്തോടുകൂടിയവളും, ആയിരിക്കുന്ന; ചകിതമൃഗ...ഉള്ളിൽപേടിച്ചു നോക്കുന്ന പേടമാൻ കിടാവിനെപ്പോലെയുള്ള നോട്ടത്തോടുകൂടിയവളുമായ; തന്വ്യാഃ=അവളുടെ; വപുഃ=ശരീരത്തെ, കിം=കഥ്യതേ=എങ്ങനെ വർണ്ണിക്കുന്നു? (അവർണ്ണനീയംതന്നെ.)

൨൪. പൂവിൽപ്പെണ്ണിന്=ശ്രീഭഗവതിക്ക്; താരുണ്യ-ലാവണ്യം=അവരുടേതുപോലെ സൌന്ദര്യം; ഉള്ളോൻ=ഉള്ളവൻ; അംഗജൻ=കാമദേവൻ; അന്തികേ=അവളുടെ അടുക്കൽ; അസൌ=ഇവൻ (കാമദേവൻ) തദീയകൃപയാ=അവളുടെ ദയകൊണ്ടു്;

൨൭. കൎമ്മം ചെയ്യാനിടയിൽ=സംഗതിവന്നാൽ; ധന്വി ശ്രീകാരണത്ത്=തലമുടികൊണ്ട്; പിഴിഞ്ഞതമർന്ന=മുഖം മാച്ച്; മേ=എനിക്ക്; പൊറായ്കുന്നില്ല്=സഹിച്ചുകൂടാത്തത്;

൨൮. ആകപിതശിരിവർ=പറ്റുമെന്നുള്ള് ഞാനാണ മാറിയവൻ; രാവണഃ-നാമ=രാവണൻ എന്ന; ധീമാൻ=ബുദ്ധിയുള്ളവൻ; ഉരു=പെരും=പ്രസിദ്ധനായ; കറ്റ്രാർ=കരവണ്ണയ്യൻ, ചപ്പണ്ണയ്യൻ ഇത്യാദിപോലെ നിന്ദാസൂചകനാമം; എല്ലായിലും=എല്ലാറ്റിലും; മേ=എനിക്ക്;

൨൯. വിശന്നാമാനന്തം=ഭയമെ ഒരു ഭോഗംചോരക്; കണ്ടു=മനുഷ്യൻ; ഭഗിന്യാഃ=സോദരിയുടെ;

൩൦. ചെയ്യുകൊള്ളില്ല=കീർത്തിയുടെ; നാനാരഃ ധനത്=ആ നിസ്സാരന്മാരായ മനുഷ്യരെ; ജനനേ=ജനങ്ങളേ; ജനന മേ=(ശ്രീ. വി.) കൂസൽകൂടാതെ;

൩൧. അരണ്യസാ=വനത്തിൽ; മമ=എന്റെ; അവ്യ ബാന്ധവാജ്ഞ=അവരുടെ കയ്യിൽ;

൩൨. ഏതു മ=ഇങ്ങനെ; ഉദ്ധത=ചാടി; എന്നും ഉണ്ട്; എന്നാ=ഇവരെ; സ്ത്രീകളെ=പറഞ്ഞാൽ=നല്ല വാക്കുകളെക്കൊണ്ട്; ആശയാന്യ=സമാധാനിപ്പിച്ച്; മാതിവേശരോ=മതിവരുത്തിയിട്ട്; ഭക്ത്യ=ഭക്തിയോടുകൂടി; ഉപാന്തേ=സമീപത്തിൽ; ഇമാനി=ഇവറ്റ; ജനകജാതയാ=സീതയാൽ; അദ്യ=ഇന്ന്, വിധേ=കിട്ടണം.

൩൩. ഇതി=ഇങ്ങനെ; ചിന്ത=മനസ്സിൽ; താടകേയൻ-അവൻ=താടകയുടെ പുത്രനായ മാരീചൻ; അകാ ണ്ഡ=പെട്ടെന്ന്; മമ=എനിക്ക്; ശ്രീരാമ... വിക്രമ ക്രീഡ മേൽ കയ്യൂക്ക്; സിദ്ധം=അനുഭവപ്പെട്ടത്.

൩൪. അഥ=അനന്തരം; അത്യുഗ്രതാപം=(ക്രി. വി.) ഉണ്ടായ വ്യസനത്തോടുകൂടി; രാക്ഷസ...നാരാചം=രാവണന്റെ വാക്കാകുന്ന എഴുത്താണിയമ്പ്; വിദ്ധ...ശാലി=ചെവിട്ടു തുളഞ്ഞവൻ; ശ്രീരാമ...ബുദ്ധിഃ=ശ്രീരാമനാമം ജപിക്കുന്നതുകൊണ്ടു ശുദ്ധമായ മനസ്സോടുകൂടിയവൻ; ആയ-മാരീചൻ. ദശാസ്യം=രാവണനോട്; ഉജ്ജ്വലം=വളരെ തെളിവായിട്ടുള്ള വാക്കിനെ; ഉവാച=പറഞ്ഞു.

൩൫. അയി-രാക്ഷസസാർവ്വഭൗമ!=അല്ലയോ രാക്ഷസചക്രവർത്തിയായുള്ളോവേ!; അയം-ഞാൻ=ഈ ഞാൻ, അനിഷ്ടം=അപ്രിയത്തെ; ഉദ്യുക്തൻ=ഒരുങ്ങിയവനായിട്ടു ഭവിക്കുന്നു; നാഥ!=അല്ലയോ സ്വാമിൻ! മാദൃശാനാം=എന്നെപ്പോലെയുള്ളവർക്ക്; പ്രിയം=ഇഷ്ടമായിട്ടുള്ളത് (മുഖസ്തുതി) ഹിതോപദേശം=നല്ലതു പറയുക; നയം=നീതി.

൩൬. നല്ലൂരാന്=നല്ലത്; (നീ) പരകീയ...സംഗമത്തിന്=അന്യന്റെ ഭാര്യയെ പ്രാപിക്കുന്നതിന്; ചില്ലീലാസ്യങ്ങൾ=പുരികം ഇളകൽ; കന്ദർപ്പ...ശാസ്ത്രത്തിന്=കാമശാസ്ത്രത്തിന്; (കാമശാസ്ത്രകാരന്മാരായ സംപ്രദായങ്ങളെ വ്യാഖ്യാനിക്കുക) നല്ലാർ=സ്ത്രീകൾ; ഉളർ=ഉണ്ടല്ലോ.

൩൭. ഭവാൻ=നിനക്ക്; പരമ...ഭേദം=സൂക്ഷ്മതരമായ പരഭേദം; എന്നപ്പോ=(വാത്സല്യസൂചകവചനം) ജാനകീവല്ലഭനെ=രാമനെ; മറുപാത്ത്=എതിർക്കാതെ; (ശത്രുതയിൽ) എന്നെ-കൊണ്ട്=എന്നെ പിടിച്ചു; ബോധിപ്പിച്ചിട്ട്=കല്പിക്കരി.

൩൮. അത്തോ!=ശ്രേഷ്ഠം; വിശ്വാമിത്രാപമേ

ശാത്=വിശ്വാമിത്രന്റെ അടുക്കൽനിന്നു പഠിച്ചുകൊണ്ട്; കസ്യതികരം=വ്യാജമാം; അവൻപററില്ലമററിട്ട്=അവന്റെ അരുകൽ പാറാതെയായി; മനുജതരുണിയെ-തൊട്ട്=മനുഷ്യസ്ത്രീയെകുറിച്ച്; ഇപ്രേമമുദ്രാം=ഈ അനുരാഗചിഹ്നത്തെ; വച്ചിട്ട്=മതിയാക്കുക; നാകാംഗനാനാം=സ്വർഗ്ഗസ്ത്രീകളുടെ; പരിമളവിഭവം=സുഗന്ധധോരണി; നീ പുണ്യാധികൃ=വളരെ സുകൃതമുള്ളവനാണല്ലോ; (ദേവസ്ത്രീസംഭോഗയോഗ്യനായ നീ എന്തിന മനുഷ്യസ്ത്രീയെ കാമിക്കുന്നു?)

൧൯. രാമാൽ=രാമനിൽനിന്ന്; മേഘാസഹിതനോനാമാനാ=(ആദ്യത്തിൽ) നാഥനോടുകൂടിയ പേരുകാരാ; പൊങ്ങ.ാ=എന്നെന്നാണല്ല; (സഹിക്കുന്നതല്ല. ആദ്യത്തിൽ 'ര' എന്ന കൊംക്ഷരമോരെക്ക 'രാമൻ' എന്നൊന്ന് സഹിക്കവാൻപാടില്ലാത്ത ഭയം ഉണ്ടാകുന്നു എന്ന സാരം) ശ്രീമൻ!=ഐശ്വര്യമോ മഹാത്മാവേ!; (ത്വം) പ്രസീദ=അങ്ങുന്ന പ്രസാദിക്കേണമേ!; തവ=നിന്റെ; രാവണൻ എന്ന പേർകൊണ്ട്=രാമശബ്ദത്തിന്റെയും; രാവണശബ്ദത്തിന്റെയും ആദ്യവർണ്ണം ഒന്നാകകൊണ്ട്- എന്നു സാരം. അധീരൻ=ധൈര്യമില്ലാത്തവനായ; ഇന്ദ്രോൻ-ഞാനല്ല=ശഠനല്ല.

൨൦. കൈശേവ... കൂടങ്ങളും=പർവതവും പാറക്കൂട്ടങ്ങളും; പക്ഷിവ്രാതവും=പക്ഷിക്കൂട്ടങ്ങളും; അമീ-ജന്തുക്കൾ=ഈ ജന്തുക്കളും; ഭയാവിതമായ=പേടിയോടുകൂടിയവനായ; മൽകൈക്കണ്ണർക്കൽ-തോന്നപ്പെടുന്നത്=എന്റെ കണ്ണിലും കണ്ണിലും എത്തുന്നത്; അഖിലം=എല്ലാ വസ്തുക്കളും; ശ്രീരാമചന്ദ്രായതേ=ശ്രീരാമനായിട്ട് തോന്നുന്നു.

൨൧. ആഃ അല്പ്പാരം-ഇതി-വാദിനം=ഇങ്ങനെ പറയുന്ന

ഖനായി; ഖരപരുഷാജം=ഖരനെ(പ്പോടികൊണ്ട്) ഖിറക്കുന്നവ നായ ഇവനോട്; പാപീയസാം-രജനീചരണാം-പരിവൃഢഃ=മഹാപാപികളായ രാക്ഷസന്മാരുടെ രാജാവ്; കോപ കച്ചന്ത്-ഉദ്വൃത്യ നേത്രെ=മറിഞ്ഞ നേത്ര... ഖരഃ=കോപംകൊണ്ടു ഉരുണ്ടുവന്ന ഉരിച്ചുമിഴിച്ച കണ്ണുകളുടെ പ്രവൃത്തികൊണ്ടു സർവ്വ ചരാചരങ്ങളെയും ദഹിപ്പിക്കുമാറ്; ഏവം=ഉത്തമം=ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

൪൨. നിതരാം=അധികം; ജല്പിതമൊട്ട്=വിസ്തീർണം പുലമ്പിയതു്; ജാഴികിട്ട്=നന്നായി. (വിപരീതലക്ഷണയാ-ഒട്ടും നന്നായില്ല എന്നു സാരം) (തപം)=നീ; ജല... അഭിഷേചിതഃ-അഡിവിസ്തുകളുടെ അഗ്രഗണ്യനാകണം.

൪൩. ത്രൈലോക്യമുഖ്യലോകത്തിലും; ബന്ധുതയും കൊണ്ട്=പാതിമുതൽ തൊട്ട്; പീന...ജാലജാലഃ=വലുതായിട്ടുള്ള ആണ്ടുതകകൾക്കുള്ള പരിത്രാണമാകുന്ന പൂമാലകളും; നിശിചരപേതമാമ്=രാക്ഷസരാജാവു്; വിശങ്കം=സംശയംകൂടാതെ; വാനരത്തിൻകിശോരം=കുട്ടിക്കുരങ്ങിനെപ്പോലെ; രണ്ട്‌ാൽ-ഭാപി=രാജ്യത്തിൽനിന്നുകൂടി; പിഴകി=വിട്ടുപോന്ന്; വനാന്തരെ=വനമധ്യത്തെ; ആശ്രയണം=ശരണം പ്രാപിച്ചുവനായ; മനുജശിശും=മനുഷ്യക്കുട്ടിയെ; നീ പാലിക്കുന്നതെന്ത്? ഇതിനു മാരീചന്റെ ഉത്തരം താഴെ പറയുന്നു.

൪൪. മനുജപരിവൃഢഃ=രാജാവായ (ദശരഥൻ) അപത്യ-അത്യം=മകനുള്ളവൻ ആണു; ഉദാത്തം - തൽഗുണാം-അതുതന്നെ=മഹാനായ അവന്റെ അച്ഛന്റെ കല്പനനിമിത്തമായിട്ട്; വേണം=വേണ്ടിവന്നതാകണം; വിനീന്ദ്യാ=വിനയത്തോടുകൂടി, അനുസരന്=അനുസരിച്ച് (ആയിട്ട്)

ഭരതൻ-കൂടെപ്പോന്ന, ഏതദീയാം-പാദുകാം=ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ മെതിയടിയെ, അവനം=ഭരതനം, വിശാലയോഗ്യാം-അയോദ്ധ്യാം-ഉപാഗതഃ=ലോകത്തിൽവെച്ച വിശേഷമായ അയോദ്ധ്യയെ പ്രാപിച്ചു. ഇതിന രാവണന്റെ മറുപടി:—

൪൭. ഞങ്ങളൊക്ഷമിവർ=ഇവർ ഞങ്ങൾപോലം കൊള്ളുമതാനവർതന്നെ. അവരിൽവച്ച്, പിണ്ഡം=നിസ്സാരനായ, അഗ്രജൻ=ജ്യേഷ്ഠനായ രാമനോ-വീണിട്ട്=ഫലം കയ്യിൽ കിട്ടാറായപ്പോൾ വീണുപോയി; തെണ്ടിവന്ന=നിജരാജ്യലക്ഷ്മിയെ=ഇരന്നോട്ട് അനുഭവിച്ചുവന്ന തന്റെ രാജ്യശ്രീയെ, കൈവിട്ടുപോയി വിററവൻ—(അതായതു ഭരതൻ) ഇതിന മാരീചന്റെ പ്രത്യുത്തരം:—

൪൮. ഹേ മഹാനൈരൃതവര!=രാക്ഷസരാജാവേ!, ഏവം-മാ-പാദീഃ=ഇങ്ങനെ പറയരുത്, അഖിലസുമനസാം=സകല സജ്ജനങ്ങളുടെയും, ശിരഃപീയൂഷമണേഃ=കണ്ണുകൾക്ക ചന്ദ്രനായ; ദേവൗകഃ-ആഖണ്ഡലേന്ദ്രന്=ദേവലോകത്തിലെ രാജാവായ ഇന്ദ്രന്, ഖരകോദണ്ഡം-പാദിഹാസ്യതാപഥിലില്ല; താവിട്ടുവെച്ചിട്ടുതായ; ദൈത്യ...ചൂട്=അസുരന്മാരുടെ കയ്യൂക്കാകുന്ന കാട്ടുതീയിന്റെ ചൂട്; ഒഴിച്ച്=തീർത്തു; അളികശം=ബഹുമാനിക്കുന്ന; ദേവേന്ദ്രാത്=ദേവേന്ദ്രനിൽനിന്ന്; അർദ്ധസിംഹാസനം-അപി=സിംഹാസനത്തിന്റെ പകുതിഭാഗത്തോട്; പിടിപ്പെട്ടോന്ന്=വാങ്ങിയത്; തദീയം-വംശം=ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ വംശം. (ആ ശ്രീരാമന്റെ വംശത്തിലുണ്ടായിട്ടുള്ള പല പൂർവ്വരാജാക്കന്മാരും ദേവാസുരയുദ്ധത്തിൽ ഇന്ദ്രനസഹായിച്ചിട്ടുള്ളതിനാൽ ഇന്ദ്രൻ അവർക്ക് അർദ്ധാസനം കൊടുക്കാറുണ്ടെന്ന സാരം)

൪൭. ഭവത...പാരിണ!=ഗുരുവിന്റെ ഗുണഗണങ്ങളെ പ്രശംസിക്കുന്നതിനു സമർത്ഥനായുള്ളോവേ!, ഭോ ഭോ മാരീച!=ഹേ മാരീച!, പുത്തൻനാരാചംകൊണ്ടു്=പുതിയ അസ്ത്രംകൊണ്ടു്, നിൻമാതരം=നിന്റെ അമ്മയെ, ഞെറുകിലയായ് കൊന്നതോ=കൊന്നവനും വധിച്ചതാരാണോ; തൽപ്രഭാവം=അവന്റെ (രാമന്റെ) മഹത്വം ഭവാൻ മീശയേറ്റു! ഭവാനെ-ഹാരമന-ഇഹയിൽ=എവിടെയോ ഒരു ഇടയിൽ; മാനവകൻ=മനുഷ്യനിൽ; കഥം-ഇവ=എങ്ങനെയോ; ഭവ=നിന്റെ; മാനസേ=മനസ്സിൽ, ബഹുമാനോദയം-ആഭവേത്=ബഹുമാനത്തിന്റെ ഉദയം ഉണ്ടായതു്, അതിനു മാരീചന്റെ മറുപടി:—

൪൮. ഞാനൊരീതൻ=ഞെട്ടുവൻ, മദീയാ-ജനനിയും-അംബയാ=എന്റെ അമ്മയും അശ്ശയായ ഒരു സ്ത്രീയാകൊ, സത്യം=അതു പരമാർത്ഥംതന്നെ; അസ്യ=ഇവന്റെ; മറവു്=വേറെയുള്ള, താടകാമാരുതനി=മൌഢ്യകങ്ങളെ, കേൾക്കുമോ?=അറിഞ്ഞുകൂടാനില്ലേ? ഇനിയ=അതെല്ലം, അതിരസ്സമായുള്ള; ഭഗിനിതെ=സോദരിയെ, പോതുമോവോളു്-അർ-പോൽ=കാതും മൂക്കും മുറിച്ചു മുഖത്തിന്നു വൈരൂപ്യം വരുത്തിയതു ആരാണ്? തദീയം-പ്രബലത=അവന്റെ ശക്തി, ഞാനേയല്ല=ഞാൻ മാത്രമല്ല; ഇപ്പാർമാനി=ഈ ഭൂമിയിൽ വെച്ചു മാനനീയനായ; ഖരനും--മുൻനാളിൽ=ഈ കഴിഞ്ഞ ദിവസത്തിൽ; ചെറുറു=കുറച്ചു; നന്നായ്-അറിഞ്ഞതാൻ-എന്നും-ചിരയെത്ര=അനേകവം വരുമ്പോൾ; വല്ലവനും=ഏതൊരുവനും; ബഹുമതിവന്നു=ബഹുമാനമുണ്ടാകും; ഭാവനയാൽ അറിവാനിടവരുമ്പോൾ എല്ലാവർക്കും ബഹുമാനമുണ്ടാകുമെന്ന സാമാന്യം പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു് പരിചയസംസ്കാരത്തെ അനേകം അനുഭവം വരികയും അപ്പോൾ ബഹുമാനമുണ്ടാവുകയും ചെയ്യുമെന്നുള്ള വിശേഷം സിദ്ധിക്കുന്നു.

൪൯. വിപുല...നിയതം=വളരെ ഐശ്വര്യമുള്ളവനാണെങ്കിലും; മർത്ത്യപോതേ=മനുഷ്യക്കുട്ടിയായ; അമുഷ്മിൻ=ഇവനിൽ; മമ=എനിക്ക്; പൂർല്ലാഭ്രമവും- ബുദ്ധമതിഃ=ബുദ്ധിമാൻ; ഇല്ല; ഉൾപ്ലാല...ഹരണപ്രീതി=ഇളകിവിളങ്ങുന്ന തന്റെ വാലിൽനിന്ന് ഒരു രോമം പറിക്കുന്നതിനെക്കുറിച്ച്; മൃഗേന്ദ്രന്=സിംഹത്തിന്; അകമേ=ഉള്ളിൽ; ബുദ്ധമതാലേശം=അല്പം പോലും ബുദ്ധിമാനു; ഉണ്ടോ? മാരീചന്റെ മറുപടി:—

൫൦. അപ്രിയം–അപി=അപ്രിയമാണെങ്കിലും; ഹിതം=ഗുണകരമായിട്ടുള്ളതിനെ; (ഞാൻ) ഇപ്പൊഴാം-ചൊല്ലുന്നുണ്ട്; അനുകമ്പ്രതാം=ഭക്താഭിരുപ്പായും; (നീ കേൾക്ക) സേവകരെകൊണ്ട്=സേവിക്കുന്നവൻ; ഇരുപ്പെങ്കിൽ-സപ്ലൂ=തനിക്ക ഇഷ്ടമില്ലാത്തതാണെങ്കിലും, സ്വാമിയുടെ സേവകന്റെ വഴി അല്പം ആയാലെന്ത്, ഭേദകം പറയുന്ന ഒരുത്താനല്ല ഈ മാരീചൻ; ത്രൈപുരൻ-ഹീ=ഗർജ്ജിക്കുന്ന ന്-സിംഹം എങ്കിൽ; ഭൈരവ്യൻ=ഭീമൻ; പൈതൃകനിനാദംഭേദേ=വലിയ നാസിംഹം-ആകുന്നു; പുരമഥനേ=ശിവന്റെ; ആ കാർമുകം=പ്രസിദ്ധമായ ആ വില്ലിനെ; അവനമയിതും=വളയ്ക്കുവാൻ; അന്യന്=മറ്റൊരാൾക്ക്; കെൽപ്പുണ്ടാകുമോ? (അതുകൊണ്ടും രാമൻ അസാധാരണ ബലമുള്ളവനാണെന്ന് വ്യക്തമാകുന്നു എന്ന ഭാവം) രാവണൻ പറയുന്നു:—

൫൧. കൊണ്ടാട്ടം-നന്ദ്=നിന്റെ രാമനെക്കുറിച്ചുള്ള പ്രശംസ നന്ന്; വിപരീതലക്ഷണയാ ഇതു സാരമില്ല എന്ന് പറയുന്നു; അകാണ്ഡേ=അനവസരത്തിൽ; ഉറക്കത്തിൽ=പഴങ്കൊണ്ട് കണ്ണുപിടിച്ചുകിടന്നിരുന്ന; കലമില=വില്ല്. പൊട്ടിച്ചതു-ഇതുകൊണ്ട്=മുറിച്ചു വിചാരിച്ച്; ഉള്ള കൊണ്ടാട്ടം നന്ന്-എന്ന് അന്വയം. ആ വില്ലിനെ ശിവന്റെ വില്ലെന്ന പ

യുന്നതുതന്നെ ശരിയല്ലാ. എന്തെന്നാൽ—പഴഞ്ഞജ്ഞാനം= വളരെ പുരാതനകാലത്തെപ്പറ്റി ഒരിക്കൽ. അപ്പു...സ്പൃ ഷ്ടം-എന്നിട്ട്=ആപ്പുരമശിവന്റെ തൃക്കൈകൊണ്ടു സ്പർശിക്ക പ്പെട്ടതാണെന്നു വിചാരിച്ചിട്ട്. (അതുമാത്രമല്ലാതെ ത്രിപുരമഥ നത്തിൽ ഈ വില്ലുകൊണ്ടു ശിവൻ യുദ്ധം ചെയ്തിട്ടില്ലെന്ന് അഭി പ്രായം). കണ്ഠേകാളമായിത്രുഷം=ശിവൻ വസിക്കുന്ന; ശൈല ഗിരിയും=കൈലാസപർവ്വതത്തെ. ഞാൻ-മുന്നം-എടുത്തു-അ മ്മാനം ആടിക്കൊണ്ടേൻ-എന്നുള്ളത്=ഏറ്റവും കഥ. ത വ=നിന്റെ; കഴുകരുത്=കരളിയിൽ. (അറിവിൽ) ഇല്ല; അന്തി ശ്ലാഘനീയം=(അത്) ആശ്ചര്യം തന്നെ. മാരീചവാക്യം:—

൭൨. രക്ഷോ...പ്രദീപ!=ഹേ രാക്ഷസരാജാവേ!, അയി-നിൻ-പ്രതിഭാവം-വിക്രമം=പുതിയ പരാക്രമത്തെ-ഞാൻ-വാഴ്ത്തുവൻ=പ്രശംസിക്കാം. എങ്ങിനെ ആയാൽ എന്നു പറയുന്നു. ചാപിനള്ളവി=ഗണത്തിൽ; നേർക്കുകൊണ്ടു-നേരെ-ചതിച്ചെന്നിയെ ചെന്ന്-ഇരാറി-ഇല്ലപ്പാം; ഉഗ്രതമാ-നീ=ക്രൂരനായ നീ, രാമസൌമിത്രികളെ=രാമലക്ഷ്മണന്മാരെ, രണമുഖേ=യുദ്ധത്തിൽ; വെന്ന്; സീതാം=സീതയെ; ബലാൽ= ബലത്താലെ; അല്ലാതെ=അല്ലെങ്കിൽ; വിചാരേ=ആലോചി ക്കുമ്പോൾ; അടവുകളിൽ=അഭ്യാസങ്ങളിൽവെച്ച്. അടക്കം-പ്ര ധാനം-ആകുന്നു. (തനിക്ക കഴിയാത്തതായ കാര്യത്തിനു ചാടിപ്പുറ പ്പെട്ട് അബദ്ധമാകുന്നതിൽ നല്ലൂ; കണ്ടില്ല; കേട്ടില്ല; എന്നു നടി ച്ച് അടങ്ങിയിരിക്കുന്നതാണ് എന്നു സാരം) രാവണവചനം:—

൭൩. തവ=നിന്റെ; വൈരിഷു=ശത്രുക്കളുടെ നേരെ യുള്ള; പക്ഷപാതം=ആനുകൂല്യം; ചെരികെ-കൂടുതലാണ് ആകു ന്നു; നിശി...കളങ്കം=രാക്ഷസവംശമാകുന്ന പൂർണ്ണചന്ദ്രന്റെ ഉ ള്ളിലുള്ള ഒരു കളങ്കമായ; നീ=സേവിക്കുന്നാളും=ഭജിക്കുന്ന

ഇക്കൂട്ട്; തന്നാമം=അവന്റെ (ശത്രുവിന്റെ-രാമന്റെ) പേര് ആകുന്നുവല്ലോ; ഏവം=ഇങ്ങനെ; നിന്ന്-ഇന്നും=ഇനിയും; ഒപ്പം-അളവും=(ക്രി. വി.) ഒപ്പംകൂടാതെ-പറകില്ല; എന്നാണ്=എന്റെ ഈ ആത്മാവിനെ സാക്ഷിയാക്കി എന്ന സത്യവാചകം; ഞാൻ-(നിന്നെ) വാക്കുമനസ്സുകൾ=എന്റെ വാക്കിന്റെ ദുർമ്മാർഗ്ഗം പോലുള്ള; ദേവാരിപ്പിപ്പൻ=ദേവാരം ചെയ്യിക്കുന്നോൻ. (ദേവാരം='ദേവകാര്യം' എന്ന സംസ്കൃതത്തിന്റെ തത്ഭവം) 'ഒന്നിനിമറ്റുള്ളിയൊച്ചെയ്യുന്നതാകിൽ എന്നുടെ വാക്കുകൊണ്ടാണിട്ടുന്നുണ്ടിനിതന്നെ' എന്ന് അദ്ധ്യാത്മരാമായണം കിളിപ്പാട്ട്. തൊഴിൽ-ഇന്ന്=ഇത്തൊഴിൽ; ആസ്യം=നിൽക്കട്ടെ. (മതിയാക്കു) മരീതം-വചനം=എന്റെ വാക്കിനെ. കേൾക്ക-നല്ലം-കേൾക്കുന്നതാണ് നിനക്ക് നല്ലത്. മാരീചൻ:—

൫൪. ഒണ്ടുജാതിയും=അനേകപ്രകാരത്തിലായാലും; എന്റെ രണം-അണഞ്ഞിട്ടു=എന്റെ മരണം അടുത്തു; (രാവണൻ പറഞ്ഞതു കേൾക്കാഞ്ഞാൽ അയാളുടെ കൈകൊണ്ട്; രാമനു വിരോധം ചെയ്താൽ രാമന്റെ കൈകൊണ്ട് എന്നൊരുവിധത്തെല്ലാം.) എങ്കിൽ-ഗുണം-അത്=എന്നാൽ നല്ലതു വരട്ടെ. ഏകയാൽ-ഉള്ള-പോരിന്-ഉപകാരം (വേറെ.) എന്ന്=എന്ന നിശ്ചയിച്ചു. രാമശരചാപനികേ= രാമബാണമാകുന്ന അഗ്നിയിൽ, ഉടൻ-ഇന്നേരം=(ഞാൻ) ദേഹത്തെ ഹോമിക്കുന്നത്; ഹേ വിഭോ! നിനക്ക്. അടങ്ങ്=താമസിയാതെ; യമരാജധാനിയിൽ-എത്തുന്നുണ്ട്-ഉടൻ; (അന്ന്) അതെന്തു. ഞാൻ=ഈ ഞാൻ; മണ്ടിവന്ന്-പൊരികെപ്പതിപ്പതിൽ=ഓടിവന്ന് കാളപ്പെട്ട് എതിർക്കുന്നതിന്; ഹന്ത-കുമ്പിള-ഗതി-അസ്സി=ഇതാ കുമ്പിതന്നെ പുറപ്പെട്ടുപോകണ; ബത!=(ഹർഷസൂചകനിപാതം) എന്റെ മഹാത്മാവിനെ എതിർക്കുന്നത് എനിക്ക സന്തോഷമാണന്നു സാരം. ഇനി കവിവാക്യം.

൪൭. താടകേയൻ=മാരീചൻ; (താടകയുടെ പുത്രൻ) വാദ-ചെയ്തി-തോററ്=വാഗ്വാദം ചെയ്തു തോററ്; നിജഗളമേവി=തന്റെ കഴുത്തിൽ; വാൾവച്ചു-രാത്രിഞ്ചരേന്ദ്രക്ഷോഭം-മാററി=തന്റെ കഴുത്തു വെട്ടുവാൻ ഭാവിച്ച രാവണന്റെ കോപം ശമിപ്പിച്ച്; പ്രകാമം=യഥേഷ്ടം; നവഘനശ്യാമം-രാമം-മനസി-ആനമ്യ=കാർമേഘത്തെപ്പോലെ നിറമുള്ളവനായ രാമനെ മനസ്സിൽ ധ്യാനിച്ചു വന്ദിച്ച്; മായയാ=മായകൊണ്ട്; ശോഭാസൗഭാഗ്യം-ഏറ്റം-കനകഹരിണമായ്=നല്ല നിറപ്പകിട്ടും അഴകുമുള്ള ഒരു പൊന്മാനായിട്ട്; നിഖില...ശാലീ=സകലലോകത്തെയും വിസ്മയിപ്പിക്കുന്ന ആകാരഭംഗിയോടുകൂടിയവനായിട്ട്; തദാനീം=അപ്പോൾതന്നെ; ആരണ്യം-പ്രാപ=രാമന്റെ ആശ്രമസമീപത്തിലുള്ള വനത്തിൽ ചെന്നുചേർന്നു.

൪൮. സപാദമന്ദ്യംപൂണ്ട്=തന്റെ ഇഷ്ടത്തെ അനുസരിച്ച്; അതിമൃദുലം-മൃദ്വാമം=മന്ദമന്ദം-മുകർന്നു=വളരെ മാർദ്ദവമുള്ള കറുകപ്പുല്ലിനെ പതുക്കെ പതുക്കെ ചുംബിച്ചും; ചേരക്ക് കൊണ്ടീടുന്നതും=സഞ്ചരിക്കുന്നതും; ഭയരഹിതം=ആരും തുണയില്ലാത്തതു തോന്നുംവണ്ണം; നിന്ന്-മുദാചിലം=(ക്രി. വി.) മനോഹരമായ കളിയോടുകൂടി; മഴറി-നോക്കുന്നതും=മനോഹരമായി നോക്കുന്നതും; വാച്ചീടും-വേഗം=(ക്രി. വി.) അതിവേഗത്തിൽ; ഉപരി=മേല്പോട്ട്; അനവര-ശേഷുബന്ധം=ഈ രാവണനം; വ്യോമവീഥീം=ആകാശമാർഗ്ഗത്തെ; ജഗാമ=പ്രാപിച്ചു.

൪൯. അഥ-അക്കാലത്ത്=അനന്തരം ആസ്സമയത്ത്; വിദേഹാത്മജാ=സീതാദേവി; അഗ്രഭാഗേ=മുൻപിൽ; ധരിത്രീചക്രേ=ഭൂചക്രത്തിൽ; ചരൻ=ചുറ്റും; നവകനകമയമാം ശി-ചെപ്പ്=പുത്തൻകനകപ്പൊടി വഹിച്ചുകൊണ്ട്; അങ്ങുമിങ്ങും-മഴറി, മഴറി, നോക്കി=മനോഹരമായി നോക്കിക്കൊണ്ട്;

ആഖേലാംഗനേ=(സ്ത്രീ. വി.) മേഘം ഉള്ളതായവളേ; കളിച്ച്; ആയാന്തം=വരുന്നതായ; കം-അപിഹരിണം-ആലോക്യ=ഒരു മാനിനെ കണ്ടിട്ട്; ഉൽക്കണ്ഠാബിൽ-കൌതുകാർദ്രാ=കൌതുകംകൊണ്ടു മനസ്സലിഞ്ഞവളായിട്ട്; മായാപ്രകർഷാൽ=ഉൽക്കൃഷ്ടമായ മായാശക്തിയാൽ; നീതിപ്രസരം-മുക്ത്വാ=ഔചിത്യം വിട്ട്; രാമം-ഊചേ=രാമനോടു പറഞ്ഞു.

പറഞ്ഞപ്രകാരത്തെ താഴെ വരുന്ന ഗദ്യംകൊണ്ടു വിവരിക്കുന്നു:—

ഗദ്യം ച: ദയിത!=ഹേ ഭർത്താവേ; മുമ്പിൽ-കിമപി-ധാമ=ഒരു ശോഭയെ; കാൺക=കാണുക; ഇദ്-എന്നേ-ചിത്രമേ=ഇതു വളരെ രസകരംതന്നെ; നഭോമധ്യഭാഗേ=ആകാശമദ്ധ്യത്തിൽ. (ഭൂമി തൊടുന്നില്ലെന്ന താൽപര്യം എന്ന സാരം) കിളർക്കൌതുകം=(സ്ത്രീ. വി.) കൌതുകത്തോടുകൂടിയവളേ; ദിക്കണ്ട്; അതിവേഗത്തിൽ നാലുഭാഗത്തും ഓടി എത്തുന്ന എന്ന സാരം; ചതുസ്സ്രോതസ്സാ-ഏവം=നാലുഭാഗമായി; മഹാപുഞ്ജം=ഒരു തേജോരാശിയായ; ഏതൽ=ഇത്; ഇന്ദു...ഉപലംകൊണ്ട്=ചന്ദ്രകാന്തക്കല്ലുകൊണ്ട്; ജംഘാലപാദം=ഓടുന്നു; വിദ്രുമപ്രായം=പവിഴത്തിന്റെ നിറമുള്ള; എന്തൊരുവിശേഷമാ! വിധേ! നാനാശില്പജ്ഞാ എന്ന നവീനവും അപൂർവ്വവുമായ സൃഷ്ടിചാതുര്യംകൊണ്ടു ബ്രഹ്മാവിനെ പ്രശംസിക്കുന്നു. ഇതുകൊണ്ടു വസ്തുപ്രശംസ സിദ്ധമാകുന്നു. മാണിക്യതോരാഢ്യമാം-വിളക്ക്=മാണിക്യക്കല്ല് എന്ന പേരായ വിളക്ക്; അങ്കരിച്ച്=മുളച്ച്; ഒന്നരണ്ടാമനാപ്പല്ലവം=ഒന്നാമതു മനോഹരമായ ഇളംതളിര്; ഉദയൽ=ഉദിക്കുന്ന; ഛദനം=കളവു്; പത്മ...പുടം=പദ്മരാഗക്കല്ലുപോലെ ശോഭിച്ച മുഖത്തിന്റെ അഗ്രത്തോടുകൂടിയ

തു്; വിഷ്ടപാഭിരാമം=ലോകത്തിൽവച്ചു സുന്ദരമായിട്ടുള്ളതു്; പശ്യ=കണ്ടാലും; മന്ദമന്ദ്രാശ്മ...നിർമ്മിതം=ഇന്ദ്രനീലക്കല്ലിന്റെ കാന്തിപ്രവാഹംകൊണ്ടു നിർമ്മിക്കപ്പെട്ടതു്; നിർമ്മലം=തെളിവുള്ളതു്; കണ്ടമററു്=കടാക്ഷം; സൌഭാഗ്യശ്രീമനോഹരം=സൌന്ദര്യംകൊണ്ടു മനോഹരമായിട്ടുള്ളതു്; മഞ്ജു...വിഭ്രമം=മനോഹരമായ പ്രഭാപടലംകൊണ്ടു സഞ്ജാതവിഭ്രമമായ ദിഗ്ഭാഗങ്ങളോടുകൂടിയതു്; ഉല്ഫുല്ലവദനം=(ക്രി. വി.) വളരെ കളിയോടുകൂടി; മന്ദസ്മിതം=അല്പഹസനം; മുഖാഗ്രേണ=വായ്കൊണ്ടു്; സംഫുല്ലകപോലപുല്ലു്=മുളച്ചുവരുന്ന ഇളംപുല്ലു്; മുകുളന്നിത്തു്=പ്രാണികളെ; ഇത പാപം=അത്യോ പാപം; (ഓരോ വാക്യങ്ങളെല്ലാം അതിനെക്കുറിച്ചുള്ള ഹർഷവാത്സല്യകൌതുകാദിവികാരസൂചകം) അത്യത്ഭുതകം=അത്ഭുതമുണ്ടാക്കുന്നതു്; ആമോദം=സന്തോഷം; അന്തികേ=സമീപത്തിൽ; നിന്നാവൂ=നിന്നാൽ നന്നായിരുന്നു; കരാഗ്രേണ=കൈവിരലുകളെക്കൊണ്ടു്; ധൃത്വാ=കരുതുന്നു; കൊണ്ടുവരിക=കൊണ്ടുവരായിരുന്നു; ഏതാന്യാന്തരാത്മ=വായിൽ; മോദം=സന്തോഷത്തോടുകൂടി; നാഥ്യാ=ഭർത്താവോടു് (...പറഞ്ഞു്); അതിലോലം=പരവശതയോടുകൂടി; ജാനകീദേവി-തൻകാന്തനോടു് ഇങ്ങനെ-ചൊല്ലിനാൾ.

അടുത്ത ശ്ലോകം കവിവാക്യം.

൧൭. മണിമയഹരിണം=രത്നമയമായ മാൻ; സമണി=മാറ്റും; ആകാരണായ=ചെടുന്നു; ഇതി=ഇപ്രകാരമുള്ള; വചനം=വാക്കിനെ; സമാകർണ്യ=കേട്ടിട്ടു്; രാമ:- ധന്യാത്മാ=രാമൻ വിശ്വസ്തനായിട്ടു്; ആപത്സു=ആപത്തുകളിൽ; ദൈവതം-കണ്ടു-കണ്ടുകൂടാ=കാണാൻ കഴികയില്ല.

ഇവിടെ കാൎയ്യാകാൎയ്യവിചാരകുശലനും ധീരോദാത്തനുമായ രാമൻ, ഇതിനുമുമ്പിൽ ഒരേടത്തും കണ്ടിട്ടും കേട്ടിട്ടുമില്ലാത്ത ഒരു അപൂൎവ്വമൃഗത്തെക്കണ്ടു ഭ്രമിച്ചു, വിചാരശൂന്യയായ ഭാൎയ്യയുടെ വാക്കുകേട്ട് അതിനെ പിടിപ്പാൻ പുറപ്പെട്ടതു തന്റെ സ്ഥിതിക്ക് അനുചിതമല്ലേ? എന്നുള്ള ആക്ഷേപത്തെ പരിഹരിപ്പാനായിട്ടു കവി, ആപൽക്കാലത്ത് ഏതു പണ്ഡിതനും കണ്ണുകാണുന്നതല്ല (ബുദ്ധി പിഴച്ചുപോകും) എന്ന് ഒരു അൎത്ഥാന്തരന്യാസത്തെ ചെയ്തിരിക്കുന്നു. "മതിമതോഽപിദോഷില്ലോനൎത്ഥമാൎഗ്ഗമുപാകരോ?" എന്ന് 'ആശ്ചൎയ്യചൂഡാമണി' നാടകത്തിലും ഇതുപോലെതന്നെയുള്ള പ്രയോഗം നോക്കുക.

൩൯. രാമഃ=രാമൻ. തതഃ=പിന്നെ. ജനക...യാച്ഞയാ=സീതയുടെ അപേക്ഷയാൽ; തം-മൃഗം=ആ മാനിനെ; ജിഘൃക്ഷുഃ=പിടിപ്പാൻ ഇച്ഛയോടുകൂടിയവനായിട്ട്; ചാപം-ആദായ=വില്ലെടുത്ത്; അനുജഗാമ=പിന്നാലെ പോയി; തൂൎണ്ണം-ച=അനന്തരം; കൗശിക...മഖാജൗ=വിശ്വാമിത്രന്റെ യാഗത്തിൽ ഉണ്ടായ യുദ്ധത്തിൽ; ഭ്രഷ്ടം ഏനഃ=തെറ്റിപ്പിഴച്ചുപോയ ഇവനെ; ജിഘൃക്ഷുഃ=പിടിപ്പാൻ ഇച്ഛയോടുകൂടിയവനായിട്ട്; പാശം-ആതത്യ=പാശത്തെ നീട്ടിക്കൊണ്ട്; സമയഃ-ഇതി=അവസരമായി എന്നു കരുതി; ജജ്ഞേ=ചെന്നുകൂടി.

൪൰. തദാനീം=അപ്പോൾ; ത്രിലോകീഹൃദയമൎമ്മഭിദഃ=മൂന്നുലോകത്തിന്റെയും ഹൃദയമദ്ധ്യത്തെ പിളൎക്കുന്നതായ; കേചിത്-വിപ്രലാപാഃ=ചില കരച്ചിലുകൾ, കേൾക്കപ്പെട്ടു, എങ്ങനെയെന്നുപറയുന്നു; ഏഷഃ=ഇവൻ; കനകഹരിണഃ=പൊന്മാൻ; അല്ല-മായാവരിഷ്ഠഃ-ക്ഷണദാചര-രാക്ഷസഃ=വലി

യ മായാവിയായി ക്രൂരനായ ഒരു രാക്ഷസനാകുന്നു. ഗ്രസിഷ്ണു ഇവൻ=വലിയ വായും പിളർന്ന്; മാം-ഗ്രസതി=എന്നെ വിഴുങ്ങുന്നു. (ഞാൻ) എന്തുചെയ്യും; ശോകമില്ലേ=എനിക്കൊരു ഗതിയില്ല; ഹന്ത!=കഷ്ടം; ഹാ! സഹചരി!- ജാനകി! ഹാ! വത്സ! ലക്ഷ്മണ!=അയ്യോ വല്ലഭേ! സീതേ! അയ്യോ ഉണ്ണി! ലക്ഷ്മണ! അസ്മാൻ-ഏഹി-ഏഹി=എന്റെ അടുക്കൽ ഓടിവരണേ! ഓടിവരണേ! ഇതി=ഇപ്രകാരമുള്ള കരച്ചിലാണ കേൾക്കപ്പെടുന്നു്.

നൃപ. അഹഹ=അയ്യോ! സപദി=ഇപ്പോൾ; സമാകർണ്ണ്യതേ=കേൾക്കപ്പെടുന്നു; പ്രാണനാഥൻ=ഭർത്താവ്; പെട്ടു്=ആപത്തിലകപ്പെട്ടു്; ഉദിത...ആർത്താ=ഉണ്ടായ മർന്നാവ്യസനംകൊണ്ടു പരവശചിത്തയായവൾ; ലക്ഷ്മണം=ലക്ഷ്മണനോട്; നിഷ്കളങ്കം=വ്യാജമില്ലാതെ (ഇതു ലക്ഷ്മണവിശേഷണമോ, ചൊന്നാൾ എന്ന ക്രിയയുടെ വിശേഷണമോ ആകാം.)

നൃപ. തവ=നിന്റെ; ഭ്രാതുഃ=സഹോദരന്റെ; വിലാപം=കരച്ചിൽ; ഇതു-കേൾ-നിശാചരപ്പുലി=രാക്ഷസനാകുന്ന പുലി; കപടമായ്=കളവായിട്ട്; പരിപാലിച്ചീട്ട്=സഹോദരനെ രക്ഷിക്കുക.

നൃപ. ദൈവമേ...കലികേ!= വിധിവംശമാകുന്ന കല്പവൃക്ഷത്തിന്റെ പൂമൊട്ടായിട്ടുള്ളോവേ! ഏറവ്-ഇയ്-അവ്യാഹതം=തടവില്ലാതെ; ഭയാങ്കരം=ഭയലേശം; നാദേ=ശബ്ദത്തിൽ; അതീവ=അധികം; ഘോരം=ഭയങ്കരമാകുംവണ്ണം; ഉൽഘോഷിതാ=ഉച്ചത്തിൽ മുഴക്കപ്പെട്ടു്; (ഭർത്താവിന്റെ ശബ്ദം എത്ര സ്നിഗ്ദ്ധമധുരമാണ്? ഇതോ പാഴ്കഴുതയുടെ ശബ്ദം പോലെ ഘോരവും പരുഷവുമാണല്ലോ എന്നു സാരം.)

൯൪. സൂൎയ്യകുലോത്ഭവാനാം=സൂൎയ്യവംശത്തിൽ പിറന്നവൎക്ക്; വിധുരപ്രലാപാഃ=ദീനപ്രലാപങ്ങൾ; സ്വപ്നേ-അപി=ഉറക്കത്തിലുംകൂടി; കിഞ്ചന=അല്പംപോലും; യുധി=യുദ്ധത്തിൽ.

൯൫. പുനഃ-അപി=പിന്നെയും; ഗളിതം=കരച്ചൽ; രാത്രിഞ്ചരാണാം-നാഥഃ=രാക്ഷസരുടെ രാജാവു്; നിഷ്കരുണകൻ=ക്രൂരൻ; മാം=എന്നെ; ഭഗിന്യാഃ=സോദരിയുടെ; നവരം=കഷ്ടമായ; നാസാച്ഛേദം=മൂക്കു മുറിച്ചതു്; ആത്തരോഷഃ=കോപത്തോടുകൂടിയവനായിട്ടു്; മറന്നായ്=(മധ്യമപുരുഷൈകവചനരൂപം) മറന്നുവോ?

൯൬. ഇത (വൈരസ്യസൂചകനിപാതം) ദഹ്യാഃ=ധൈര്യമാകുംവണ്ണം, കേൾക്കപ്പെടുന്ന. ആൎയ്യപുത്രപ്രലാപാഃ=ഭൎത്താവിന്റെ കരച്ചലുകൾ.

“ലക്ഷ്മണന്റെ ശബ്ദമല്ല” എന്നുള്ള ലക്ഷ്മണന്റെ അഭിപ്രായത്തെ സീത ഖണ്ഡിക്കുന്നു:—ഹാരാവംകൊണ്ടുള്ളോ എന്ന ശബ്ദം കണ്ഠസ്വരമുള്ളതു് എല്ലാവൎക്കും ഉണ്ടാകുമല്ലോ; നാദേ=ശബ്ദത്തിൽ; ചെറിയ ഭേദഗതിയും അകപ്പെട്ടിരുന്ന=മാധുൎയ്യവും ഉണ്ടാവാനവകാശമില്ല, ഒരൊറ്റത്തിൽ സൂൎയ്യവംശ്യന്മാൎക്കു വിശേഷമുണ്ടാവുന്നതല്ല എന്ന് അഭിപ്രായം.

൯൭. കുലസ്ത്രീമൌലി=പതിവ്രതാരത്നം, ശേഷം സ്പഷ്ടം.

൯൮. പാപീ-നീ=പാപിയായ നീ; പാണ്ഡിത്യ... പടുവായ്=പഠിപ്പിന്റെ വിരുതു കാണിപ്പാൻ സമൎത്ഥനായിട്ടു്; വാദിച്ചു്=തൎക്കിച്ചു്; കാലക്ഷേപം=കാലവിളംബം; ലോഭിക്കുന്നീല=തട്ടിയെടുക്കുവാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ലയോ? എന്നു കാകു. ഇദ ഞാൻ തരമില്ലെന്നുമിദക്കോപ്പിന്=ഈ സൂത്രം എന്റെ നേരെ തരമാകയില്ല. നക്തഞ്ചരൻപോലെയുള്ളവൻ=രാക്ഷസനെപ്പോലെയുള്ള ഒരുവനാണ് നീ.

൯. ഇതിവർണ്ണം-കർണ്ണരന്ധ്രേ=ചെവികളിൽ; കടുകനൽ-ജ്വാലീയം-വാചം=വാക്കിനെ. ആകർണ്ണ്യ=കേട്ടിട്ട്; ജാതപ്രാവണ്യം=വണക്കത്തോടുകൂടി; തൽപരാബ്ജം=അവളുടെ (സീതയുടെ) പാദത്തെ; ആനിനായനെ=ഭംഗിയുള്ള കണ്ണുകളിൽ. ബാഷ്പാശായീ=കണ്ണുനീരോടുകൂടിയവനായിട്ട്; ദൈവം കല്പിച്ചതെല്ലാം വരിക=വരട്ടെ. വനഗതാഃ!-ദേവതാഃ!=അല്ലയോ വനദേവതമാരേ! (നിങ്ങൾ) സാവധാനം=മനസ്സുവച്ച്; ദേവീം=ദേവിയെ; കാത്തീടുക=രക്ഷിക്കേണേ! എന്ന്; ആകുലവചനം=സങ്കടം പറഞ്ഞുകൊണ്ട്; അസൗ=ലക്ഷ്മണൻ; ആശ്രമാൽ=പർണ്ണശാലയിൽനിന്ന്; നിർജ്ജഗാമ=പുറപ്പെട്ടുപോയി.

൧൦. രാമാനുജൻ=ലക്ഷ്മണൻ; ഉടജദ്വാരി=പർണ്ണശാലയുടെ പടിയ്ക്കൽ; ആയത്തവ്യാകുലാത്മാ=പാരവശ്യത്തിന് അധീനമായ മനസ്സോടുകൂടിയവൻ; ദുർധർഷധാമാ=ആർക്കും അതിക്രമിക്കാൻ പാടില്ലാത്ത മാഹാത്മ്യത്തോടുകൂടിയവൻ, (രണ്ടും രാമാനുജവിശേഷണം); ഝടിതി=വേഗത്തിൽ; ആര്യേ!=ശ്രേഷ്ഠേ!. ഇമാം-മദീയാം-രേഖാം=ഈ എന്റെ വരയെ; [illegible]=ഒരിക്കലും; നീ-മനാക്=അല്പംപോലും; ലംഘിക്കൊലാ=അതിക്രമിക്കരുത്; അങ്ങനെ ഈ രേഖ വിട്ട പുറത്തേക്ക് കടക്കരുത്. ആഭാഷ്യ=പറഞ്ഞിട്ട്; കരകലിതധനുഃ=കയ്യിൽ വില്ലെടുത്ത്; തദാനീം=അപ്പോൾ; സംപ്രതസ്ഥേ=പുറപ്പെട്ടു.

൧൧. ശിരസാം-ഛേദന-ഹോമേന=തന്റെ തലകളെ അറുത്തു ഹോമിച്ചതുകൊണ്ട്; പരമേശ്വരേ-പ്രീതേ-അപി-വാ=സാക്ഷാൽ പരമശിവൻ സന്തുഷ്ടനായ സമയത്തിലും; അമരപതേ-ജ്യാവല്ലീനാദനാൽ-ഭോരാന്ത്രൗസംഗി

ന്നി- ബാ=ദേവേന്ദ്രൻ വില്ലിന്റെ ഞാണുകൊണ്ടു ഗോപുരവാതിലി ന്റെ തഴുതിൽ ചേൎത്തു ബന്ധിക്കപ്പെട്ടവനായ സമയത്തിങ്കലും; സംയതി-ഐളബിലേ:-വിശാലാതിവേഗ-പുഷ്പക-ഹൃതേ- (സതി) ബാ=യുദ്ധത്തിൽ വൈശ്രവണന്റെ ലോകോത്തരമായ (ലോകത്തിൽവെച്ചു വിശേഷമായ) പുഷ്പകവിമാനം അപഹരിക്ക പ്പെട്ട സമയത്തിങ്കലും; ലങ്കേശ്വരഃ-യഥാ-ന-മോദതേ=ലങ്കേ ശ്വരൻ (രാവണൻ) യാതൊരുപ്രകാരം സന്തോഷിക്കുന്നില്ല; അഥ-സീതാ-ദ്രഷ്ടവ്യാ-ഇതി=ഇനി സീതയെ കാണാമല്ലൊ എന്നു വിചാരിച്ചു; (ലങ്കേശ്വരഃ)തഥാ-മോദതേ=രാവണൻ അപ്രകാരം സന്തോഷിക്കുന്നു.

൧൭. കനകഹരിണവിക്രീഡിതം=പൊന്മാനിന്റെ കളി. ഉദിതധൃതി=(ക്രി. വി.) ധൈൎയ്യത്തോടുകൂടി; പ്രസാദാത്= സന്തോഷം ഹേതുവായിട്ടു; മാനവകുലതിലകം=മനുവംശ്യനായ കനെ (രാമനെ); അഗ്രേകൃത്യ=മുമ്പിൽ കണ്ടു; അനന്തരം=ഉടനെ; മോഹം ഉൾക്കൊണ്ടു=പരവശനായിട്ടു; അജാതവ്യഗ്രഃ=പിന്നെ ആ പരവശത തീൎന്നവനായിട്ടു; രാമനെയും-അക്ഷോപ്പിന്=രാമനെ എതിൎക്കുന്നതിനില്ല; ദശമുഖഃ-വ്യോമവീഥ്യാ-ഗതഃ=രാവണൻ ആകാശമാൎഗ്ഗത്തിൽകൂടി പുറപ്പെട്ടു.

൧൮. അനേനതു (രാവണൻ) ഭൂതലേ=ഭൂമിയിൽ; ജനകനൃപസുതാം=സീതയെ; ആലുലോകേ=കണ്ടു; എങ്ങനെ യിരിക്കുന്ന സീതയെ കണ്ടു എന്നു താഴെയുള്ള വിശേഷണങ്ങളെ ക്കൊണ്ടു പറയുന്നു. കാന്താക്ഷീം=ഇളകുന്ന കണ്ണുകളോടുകൂടിയ വളായി; അസ്ത്രാജ...മരുനിഴലായ് മിന്നും=ലക്ഷ്മീദേവിയു ടെ മനോഹരമായ നിഴലായിട്ടു ശോഭിക്കുന്നവളായി; ഉന്നദ്ധശോകാം=അധികം ശോകമുള്ളവളായി; കണ്ണിണ-ആനന്ദ ധാരാം=സന്തോഷവൎഷമായി; ഉടജാഭ്യന്തരേ=പൎണ്ണശാലയിൽ; തത്ര=അവിടെ; തൂഷ്ണീം-നിഷണ്ണാം=ഒന്നുംചെയ്യാതെ വെറുതെ

ഇരിയ്ക്കുന്നവളുമായി; നിജ...വിഷണ്ണാം=തന്റെ ഭൎത്താവിന്റെ കഥ വിചാരിച്ച് വിഷാദിക്കുന്നവളുമായി; ഇങ്ങനെയുള്ള സീതയെ കണ്ടു എന്ന് വാക്യയോജന.

മേൽപറഞ്ഞ പ്രകാരം സീതയെ കണ്ടപ്പോൾ രാവണന്ന് ഉണ്ടായ വിചാരത്തെ താഴെ മൂന്ന പദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു വിവരിക്കുന്നു.

൨൭. ഏണീദൃശഃ=ഈ മാൻകണ്ണിയുടെ (സുന്ദരിയുടെ); ചക്ഷുഃ=ചക്ഷുസ്സ് (കണ്ണ്); അവാരിജം-ദസ്ഫുരം-കുവലയം (ഭവതി)=വെള്ളത്തിൽനിന്നുണ്ടാകാത്തതായി അല്പം വിടൎന്നതായ കരിങ്കുവളപ്പൂവാകുന്നു; ശശീ-വക്ത്രസ്യ-ദാസഃ=ചന്ദ്രൻ മുഖത്തിന്റെ ദാസനാകുന്നു; ഭ്രൂലേഖാ-സ്മരതോരണം=പുരികക്കൊടി കാമദേവന്റെ (എഴുന്നള്ളത്തിന്ന കെട്ടിയ) തോരണമാകുന്നു; സ്മിതലവഃ-ലീലാലതാപല്ലവഃ= മന്ദഹാസം ലീലാലതയുടെ തളിരാകുന്നു; കളകണ്ഠവാക്-വചസാം-ഉച്ഛിഷ്ടം=കുയിലിന്റെ ശബ്ദം (ഇവളുടെ) വാക്കുകളുടെ ഉച്ഛിഷ്ടം (എച്ചിൽ)ആകുന്നു; തൽ വിധേഃ-വിജ്ഞാനചിത്രാ-ചിരാൽ സൎവ്വാംഗീണം- പരിണതം-(ഇതി) ശങ്കേ-അഹോ=അത്ഭുതമായിട്ട് ബ്രഹ്മാവിന്റെ സൃഷ്ടിസാമൎത്ഥ്യം വളരെക്കാലമായിട്ടു മുഴുവനും ഫലിച്ചുവെന്ന ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നു. സ്രഗ്ദ്ധരാ.

൨൮. അഹം-ഇന്ദ്രാണീഃ- അപ്സരോഭിഃ- കാരാഗൃഹേ-ഗണ്യതാം-അനായം=ഞാൻ ഇന്ദ്രാണിയെ അപ്സരസ്ത്രീകളോടുകൂടി കാരാഗൃഹത്തിലിട്ടു ഉണങ്ങളെ പരിഗണിച്ചിട്ടുണ്ട്; ദശ-ദിശഃ-ജിതാഃ-മയാ- പുഷ്പകേ-സ്ത്രീണാം-സമൂഹഃ- കൃതഃ=പത്തു ദിക്കുകളെയും ജയിച്ചുവന്നായ എന്നാൽ പുഷ്പകവിമാനത്തിൽ സ്ത്രീകളുടെ കൂട്ടം അപഹരിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്; (ഞാൻ ദിഗ്വിജയം ചെയ്തു സ്ത്രീകളെ കൂട്ടംകൂട്ടമായി പിടിച്ചു പുഷ്പകവിമാനത്തിൽ കയററി കൊണ്ടുവന്നിട്ടുണ്ട്); കൈലാസോദ്ധാരണേ- വേപഥുമതീ- അദ്രേഃ- സുതാ- അപി (അഹം) അദ്രാ

ക്ഷം=കൈകലാരസോത്സവം ചെയ്യുമ്പോൾ പേടിച്ചു വിറച്ചുകൊണ്ടിരുന്ന ശ്രീപാർവ്വതിയേയും ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ട്; താദൃഗ്-ഈദൃശം-രൂപം-ന-ദൃഷ്ടം-അഹോ!=അവരിൽ ആരിലും ഈ മാതിരിയിലുള്ള സൌന്ദര്യം ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല, ആശ്ചര്യം; ചിരാൽ ചക്ഷുഃ-സാഫല്യകം=വളരെ കാലമായിട്ട് (എന്റെ) കണ്ണ് സഫലമായിത്തീർന്നു; (ഈ പദ്യം ആശ്ചര്യചൂഡാമണി മൂന്നാമങ്കത്തിലുള്ളതാണ്).

൬൩. ദൃശാപാന്ത-ശയാ-വിജൃം-താം-മൈഥിലീം-മിത്രം-പശ്യതഃ-മേ-(പ്രതിഭാതി)=ഈരണ്ടായിട്ട് (കണ്ണുകളെ) പറഞ്ഞപ്രകാരം പകുത്ത് ആ സീതയെ വളരെനേരം കണ്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന എനിക്ക് (ഇപ്രകാരം) തോന്നുന്നു. എങ്ങനെയെന്നാൽ:— ധമ്മില്ലഃ-മല്ലിതഃ=തലമുടി വളരെ ഭംഗിയുള്ളതാകുന്നു; സ്മിതം ശുചി=മന്ദഹാസം നിർമ്മലമാകുന്നു; ദൃശൌ-മീനശ്രീ=കണ്ണുകൾ മീനഭംഗിയുള്ളവയാകുന്നു; ഭ്രുവൌ ഭംഗുരേ=പുരികക്കൊടികൾ വളഞ്ഞവയാകുന്നു; ശ്രവസീ പാശാഭേ=കാതിന്റെ ഇഴകൾ പാശതുല്യങ്ങളാകുന്നു; അളികം വിലോക്യം=നെറ്റിത്തടം കാണാൻ ഭംഗിയുള്ളത് (മനോഹരം) ആകുന്നു; അധരഃ-മാണിക്യപിഷ്ടഃ=ചുണ്ട് മാണിക്യം (ഒരു ചുവന്ന രത്നം) അരച്ച് ഉരുട്ടിയതാകുന്നു; കണ്ഠഃ-തല്പ്യരുചി=കഴുത്ത് മനോഹരമായ കാന്തിയോടുകൂടിയതാകുന്നു; സ്തനൌ-പ്രഘനൌ=സ്തനങ്ങൾ തടിച്ചുരുണ്ടവയാകുന്നു; കരഭീപദം-കാന്ത്യുത്തരം=ഊരുക്കൾ കമനീയമാകുന്നു; എന്ന് എനിക്ക് തോന്നുന്നു എന്ന് പൂർവ്വവാക്യത്തോട് അന്വയിച്ചുകൊൾക.

൬൪. കാമ...മനാഃ=കാമന്റെ അമ്പുകൊണ്ട് മുറിഞ്ഞു വേദനപ്പെട്ട മനസ്സോടുകൂടിയവനായ; രാക്ഷസേന്ദ്രഃ=രാവണൻ; തരുണീം=തരുണിയെ; തൽ...ധാമ്നഃ=അവളുടെ (സീതയുടെ)

പാതിവ്രത്യത്തിന്റെ തേജസ്സുകൊണ്ട്; സ്വയം=തന്നെത്താനെ നേരിടാനൊ, അതു്, അണവതിനു്; അക്ഷമഃ=അശക്തനായിട്ട്; കാഷായവസ്ത്രഃ=കാവിവസ്ത്രത്തെ; ബിഭ്രത്=ധരിച്ചവനായ്; കപട...വേഷം ദധാനഃ=കള്ളസ്സന്യാസിവേഷംകെട്ടി; ഝടിതി=വേഗത്തിൽ; നിതാന്തം-ബിഭ്യത് സ്വാന്തഃ=മനസ്സിൽ അധികം ഭയത്തോടുകൂടിയവനായിട്ട്; അഥ=പിന്നെ; പ്രണവം-ജപൻ=ഓങ്കാരമന്ത്രത്തെ ജപിച്ചുകൊണ്ട്; സീതാശ്രമാന്തം-പ്രാപ=സീതയുടെ ആശ്രമത്തിന്റെ സമീപത്തെ പ്രാപിച്ചു.

൯വ്യ. അഥ സഃ=ഇവൻ (രാവണൻ); ഉപാന്തേ=ആശ്രമ പാന്തത്തിൽ; ലക്ഷ്മണ...രേഖയെ=ലക്ഷ്മണൻ വില്ലുകൊണ്ടു വരച്ചിട്ടുള്ള വരയെ; ഉല്ലംഘിതും=ലംഘിച്ചുകൂടി നേരെ കടപ്പാൻ; വിനഷ്ടശക്തിഃ=ശക്തിയില്ലാത്തവനായി; ഭൂത്വാ-അവനൌ-വീണ്=നിലത്തുവീണ്; ത്വരം=വേഗത്തിൽ; നിശ്വാസവാൻ=ദീർഘശ്വാസത്തോടുകൂടി— ഹേ സാധ്വി!=അല്ലയോ പതിവ്രതാരത്നമേ!; ബഹിഃ-ആഗത്യ-നിർഗ്ഗത്യ=(നീ) പുറത്തു് ഇറങ്ങിവന്ന്; വ്രതയതയേ-ഭിക്ഷാം-അർപ്പയ=വ്രതസന്യാസിക്ക് ഭിക്ഷ തരിക; അയം-ജനഃ=ഞാൻ, പാരിക്കം-ക്ഷുധയാ=വലുതായ വിശപ്പുകൊണ്ട്; അവശഃ=പരവശനായിരിക്കുന്നു; പശ്യ=കണ്ടാലും; ഇതി-ചൊല്ലീടിനാൻ=എന്നു പറഞ്ഞു.

ഗദ്യം ൩. തദനു=അപ്പോൾ, പതിവ്രത, ജാനകി താൻ, അതു്; ആർദ്രവശാൽ=അധികമായ ദയകൊണ്ട്; ആശ്രമ...ഉവി=പർണ്ണശാലയുടെ പുറത്തു് ഇറങ്ങി; അക്ഷതഭക്ത്യാ=അതിഭക്തിയോടുകൂടി; അശങ്കിതം- പിടിപെട്ടളവിൽ=ശങ്കകൂടാതെ പിടിച്ചപ്പോൾ; അറുകിലയെന്നേ=അയ്യോ അയ്യോ എന്ന്; പരിശ്ലഥചികുരാ=തലമുടിയഴിഞ്ഞവളായി;

ഭയചലനയനാം=പേടികൊണ്ട് ഇളകുന്ന കണ്ണോടുകൂടിയവളായി; പ്രശിഥിലവസനാം=വസ്ത്രം അഴിഞ്ഞവളായി; പ്രചലദുരോജാം=സ്തനങ്ങളും ഇളകുന്നവളായിരിക്കുന്ന; ജനകതനൂജാം=സീതയെ; അസിത...കാന്തി പിണ്ഡത്തെ=കാർമേഘത്തിന്റെ നിറത്തോടുകൂടി; ദംഷ്ട്രാരാജിഭീമവദനം=ദംഷ്ട്രകളുകൊണ്ട് ഭയങ്കരമായ മുഖത്തോടുകൂടി; പര്യുത്തുംഗം=നിജം-അംഗം-പൂണ്ട്=മലപോലെ തടിച്ചുയർന്ന തന്റെ ശരീരത്തെ ധരിച്ച്; ആൺമ നടിച്ചു=പൗരുഷം നടിച്ചു; നിശാചരരാജൻ=രാവണൻ; ദശമുഖനാം-ഒരു രാക്ഷസൻ=പത്തു മുഖമുള്ള ഒരു രാക്ഷസൻ; പോന്നോൻ=പോകുന്നു; മനീഷി=വിദ്വാൻ; കടുവാക്കുകൾ=ക്രൂരമായ വാക്കുകൾ; ക്ഷോണീചക്രം=ഭൂമണ്ഡലം; ദിനകരദേവ!=സൂര്യദേവാ!; പാലയ=രക്ഷിക്കണേ!; രഘു...സോദര!=രഘുവരന്റെ (രാമന്റെ) തിരുവടിയിന്റെ ശോഭയുടെ സഹോദരൻ (തുല്യമായ ഗുണമുള്ളവൻ); രജനീനായക!=ചന്ദ്ര!; വിദേഹമഹീശ്വര!=വിദേഹമഹാരാജാവായ എന്റെ അച്ഛാ! ഹാ ഹാ-മാതഃ=അയ്യോ അമ്മേ!; ശരണം-ശരണം=രക്ഷിക്കണേ! രക്ഷിക്കണേ!. സതതം=എല്ലായ്പ്പോഴും; വിലപനശീലാം=നിലവിളിക്കുന്നവളായി; വ്യസനവിവശാം=ദുഃഖംകൊണ്ട് പരവശയായ; രാഘവഗൃഹിണീം=രാമന്റെ പത്നിയെ; അലം-അലം=മതി-മതി, എരിഞ്ഞു=വേദനപ്പെട്ട്; ഭീഷണൻ=ഭയങ്കരൻ; അംഗജമനക്കാർ=കാമദേവനെക്കാൾ; ഐശ്വര്യത്തിന്=സമ്പത്തിന്; അനവരതം=എപ്പോഴും; മനസിജ...രസം=കാമക്രീഡാരസം; മാം=എന്നെ; മുകർപ്പാൻ=ചുംബിപ്പാൻ; തവ=നിന്റെ; കുച...പട്ടം=മുലക്കച്ച. (റൗക്ക); നീവി=വസ്ത്രബന്ധം; സാന്ത്വവചോഭിഃ=സാന്ത്വനവാക്കുകൾക്കൊണ്ട്; അകാണ്ഡ=പെട്ടു

ന്; മദ്ധ്യേമാർഗ്ഗം=വഴിമദ്ധ്യത്തിൽ; ദുഷ്ടനിശാചര!=ഹേ ദുഷ്ട രാക്ഷസ!; തിഷ്ഠ=നിൽക്ക; മുഹൂർത്തം=അല്പസമയം; വാസര...മൗലേഃ=സൂര്യവംശനായകന്റെ ശിരോമാലയെ (സീതാദേവിയെ) മാ-മാ-സ്പ്രാക്ഷീഃ=(നീ) തൊട്ടുപോകരുത്. നീ അറിയാതെ ഇരുന്ന അപരാധം=തെററിനെ. ജാനൻ=മനസ്സിലാക്കിൽ; സഹേ=പൊറുക്കുന്നു. ഇദാനീം=ഇപ്പോഴാം-പതിവ്രതതന്നെ; ആശു=വേഗത്തിൽ; വിസൃജ=വിടുക; മലിമ്ലുച!=ഹേ പാപി!; പങ്ക്തിമുഖാന്തേ=പത്തുതലകളിലും; രാഘവസവിധേ=രാമന്റെ സമീപത്തിൽ; നിശാതതര-ശരീന=മൂർച്ചയുള്ള; ശരധാരത്തിന്=വർഷത്തിന്; സഹചരം-ത്വം=സദൃശമായ; ത്രോടിഘടഘടിതംകൈരങ്ക്=കൊക്കിന്റെ ഭാഗങ്ങളു തമ്മിൽ മുട്ടുന്ന പടപടശബ്ദംകൊണ്ട്; ആകലയ്യവനം=(ക്രി. വി.) ലോകം ഭയപ്പെടത്തക്കവണ്ണം; പ്രളയ...ചണ്ഡിമപൂർണ്ണ=കല്പാന്തകാലത്തെ കൊടുങ്കാററുപോലെ ഭയങ്കരമായ; ഗരുൽപ്പുടവാതൃകര=ചിറകുകളുടെ കാററുകൊ; കുല...നികരം=പർവ്വതകൂട്ടം; തട്ടത്തുടന്ന=തട്ടിക്കൂടി.

൬൯. രക്ഷസാം=രാക്ഷസന്മാരുടെ; ചക്രവർത്തീ=രാജാവ്. നൃപസുതയാ-ദേവ്യാ-സഹ=രാജപുത്രിയായ (സീതാ) ദേവിയോടുകൂടി; അഗ്രേ=മുമ്പിൽ; ഝടിതി=വേഗത്തിൽ; മഹാന്തം-ഗൃധ്രം=വലുതായിട്ടുള്ള കഴുകപ്പക്ഷിയെ; സോന്മാദം=അത്യാദരവശത്തോടുകൂടി; മദ...ആത്മാ=ഗർവ്വുകൊണ്ടു മനസ്സു കലങ്ങിയവനായിട്ട്; പുനഃ=പിന്നെ; അധിക്ഷിപ്യ=പരിഹസിച്ചിട്ട്; സൂതം=സൂതനോട്; ബഭാഷേ=പറഞ്ഞു.

൭൦. വിനോദം=നേരമ്പോക്ക്; മന്ദാത്മാ=നിസ്സാരനായ; പക്ഷ്മളാക്ഷ്യാഃ=ഈ സുന്ദരിയുടെ; രക്ഷിതാ=രക്ഷിതാവാണോ

ത്തു; ഏന്തംഷെ=ഇവനെ; കശാല്ലന്ധിനു=പാട്ടുവാറിന്റെ മൊട്ടു കൊണ്ടു് യാനമാൎഗ്ഗാൽ=പോകുവാനുള്ള വഴിയിൽനിന്നു്; ഝടിതി-സമുത്സാരയ=വേഗത്തിൽ ഓടിച്ചുകളയുക; സഃ-അയം=ആ ഇവൻ; ത്രൈലോക്യനാഥഃ=മൂന്നുലോകങ്ങളുടെയും നാഥനായ എന്നെ; പരമാൎത്ഥനാ-ന-ഖി-ന-ഖി-ജാനാതി=ഉള്ളവണ്ണം അറിയുന്നില്ല.

ജടായു പറയുന്നു.

വൃ. രേ! രേ! രാത്രിഞ്ചര!=എടാ! എടാ! ദുൎമ്മതേ!; ഗിരീശഗിരിയിൽ=കൈലാസപൎവ്വതത്തിൽ; ആരൌ=ആദ്യത്തിൽ; മഗ...ശൃംഗം=അഭിമാനത്തിന്റെ ഉയൎന്ന കൊടുമുടി തകൎന്നുപോയവനും; പശ്ചാൽ=പിന്നെ; ഹൈഹയേന്ദ്രേണ=ഹൈഹയരാജാവായ കാൎത്തവീൎയ്യാൎജ്ജുനനാൽ; ചിരനിയമിതഃ=വളരെക്കാലം കെട്ടിയിടപ്പെട്ടവനും; അഥ-പരം=അതിനുശേഷം; കപിരാജാ=കപിരാജനാൽ (വാനരരാജാവായ ബാലിയാൽ) ബാലമധ്യേ=വാലിന്മേൽ; ബദ്ധബാധഃ=ബാധിക്കപ്പെട്ടവനും-ആയ നിന്നെ; ഇത്താൻ=ഈ ഞാൻ; അറിവൻ-അറിവൻ=അറിയും-അറിയും; (പരിഹാസാധിക്യത്തിൽ വീപ്സാപ്രയോഗം.)

രാവണൻ പറയുന്നു.

വൃ. രേ! രേ! വാചാല! ഗൃദ്ധ്രാധമ!=എടാ! എടാ! വായാടിയും, കഴുകന്മാരിൽ അധമനും ആയവനേ! ഭവാൻ-ആരാണോ! കഥയ=നീ ആരാകുന്നു എന്നു പറയുക; പട്ടതാധികഃ നീ=അധികം ധാൎഷ്ട്യപ്രകാരനായ നീ; നിശ്ശങ്കഃ=ശങ്കകൂടാതെ; ഇദാനീം=ഇപ്പോൾ-നേരെവന്നു്-എന്തിനു വഴി തടുത്തു? വീരാണാം-വീരം-എന്നെ=വീരന്മാരിൽവച്ചു വീരനായ എന്നെ; മൃഷാ-മത്സയൻ=അസത്യമാകുംവണ്ണം നിന്ദിക്കുന്നവനും ക

ന്ധിതാത്മാ=നിസ്സ്വനംശ്രയം നീ; അചിരാൽ=വേഗത്തിൽ; പരേതേശപുരം=അന്തകരാജധാനിയെ; പ്രാപ്തും=പ്രാപിപ്പാൻ; മദസ്ത്രകൃപാണീ=ഞാൻ പറ്റുന്നവനായ നീ ആകണം=പാകം=എന്നു് അന്വയം.

ജടായു പറയുന്നു.

വൃത്ത. ധിക്ക്...അധമ!=ദുഷ്ടന്മാരായ രാക്ഷസന്മാരിൽ വെച്ചു നികൃഷ്ടനായവനേ; മന്ത്രാണ്ഡ...ശ്രേഷ്ഠന്നു്=ദശരഥഭൂപന്നു്=സൂര്യവംശശ്രേഷ്ഠനായ ദശരഥരാജാവിന്നു്; മൈത്രൻ ആപ്തഃ=വിശ്വസ്തനായ; സഖാ=സ്നേഹിതനും; ഖഗകുലപതിഃ=പക്ഷികളുടെ നായകനും; ഉദ്ധതാത്മാ=ധീരനായി; നാമ്നാ=ജടായുഃ=ജടായുവെന്നു പേരായിട്ടുള്ളവനും ആകുന്ന; ആര്യ്യാഃ=ശ്രേഷ്ഠയായ; തൽ...പത്നീം=അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രന്റെ ഭാര്യയെ; നിട്ടൂരം=ശക്തിയിൽ; കുമതു്=പ്രഹരിച്ചു് (ശിക്ഷിച്ചു്) എൻകൂട്ടരെന്നു്=പക്ഷികളാണ് (കഴുകന്മാർ) കാണം=ഇരട്ടി=ദുഷ്ടരായി ക്ഷണം കൊത്തു; കുലമണികലകാം=പതിവ്രതാരത്നത്തെ; (സീതയെ)

രാവണൻ പറയുന്നു.

വൃത്ത. മനുഷ്യപ്പുഴുവിന്നു്=നിസ്സാരനായ മനുഷ്യന്നു്; ഖഗപ്രാണീ=നിസ്സാരനായ പക്ഷി; വിചാരേ=ആലോചിക്കുമ്പോൾ; അസ്മന്നിധനം=എന്റെ വധം; കല്പിപ്പതു്=ശക്യം=സാധിക്കുന്നതുതന്നെ. വിപരീതലക്ഷണയാ അശക്യമെന്നർത്ഥം; മത്ത...സാരം=പരമശിവന്റെ സന്തോഷപ്രദമായ; കരേ വി=കയ്യിൽ; ചന്ദ്രഹാസാസി=ചന്ദ്രഹാസം എന്ന വാൾ; തിന്ദ്യന്തപക്ഷഗാത്രാ=ഏറ്റവും നികൃഷ്ടമായ നിന്റെ ദേഹത്തെ; (രാവണനിന്ദ്യനായ ഒരു പക്ഷിയാകയാൽ അറുത്തുകൊണ്ടു്-

എന്ന സാരം) തീണ്ണക=സ്പർശിക്കുക; ഉദ്ധാതം=(ക്രി. വി.) ഒപ്പൊക്കമാകംവണ്ണം; നീ-കഥയസേ=ജല്പിക്കുന്നു.

ജടായു പറയുന്നു.

വ്യ൪൯. ഒക്കെമനി പറഞ്ഞതു ശരിയാണ്; ചപല...ത്രാണം=കൊള്ളരുതാത്തവരുടെ ദേഹത്തെ; പ്ലവഗപതി=വാനരരാജാവായ ബാലി; അയം=ഇതു (ചന്ദ്രഹാസം) ഇത്ഥംവിധഃ=ഈവിധത്തിൽ ഉള്ളതു (ആയിരുന്ന) നിസ്സാരന്മാരുടെ ദേഹത്തെ സ്പർശിക്കാത്തതു; ഉഗ്രാത്മാ-ഹൈഹയേന്ദ്രഃ=മഹാശൂരനായ ഹൈഹയരാജാവ്; പ്രഭാവം=മഹത്വം; തവ-മനസി=നിന്റെ മനസ്സിൽ; (ബാലി നിസ്സാരനായ ഒരു വാനരനാകകൊണ്ടും, കാർത്തവീര്യാർജ്ജുനൻ ഒരു മനുഷ്യനാകകൊണ്ടും ആയിരിക്കാം നിന്റെ ചന്ദ്രഹാസം അവരിൽ പ്രവർത്തിക്കാഞ്ഞതു; ഓ-ഒരു ശരിതന്നെ)

രാവണൻ പറയുന്നു.

വ്യ൫൦. ധിക്ചലമതി=വൽപ്പുഴുക്ക്; ദോഷാൻ=ദോഷങ്ങളെ; ആലോക്യ=കണ്ടുപിടിച്ചിട്ട്; ക്ഷത്രിയാണീസമക്ഷം=ഒരു ക്ഷത്രിയസ്ത്രീയുടെ മുമ്പിൽവെച്ച്; പ്രേഷാത്=വിരോധത്താൽ; കിം-അപി=അല്പംപോലും; വാദാ=പറകയില്ല; (പഴയ പ്രയോഗം.) ചാപലത്തിൻഫലം=തോന്നിയവാസത്തിന്റെ ഫലം; അനുഭവിച്ചീട്ട്-വദ=പറക; രാമകിരണ-രോഷാഗ്നൌ=എന്റെ കോപാഗ്നിയിൽ; സപദി=ഇപ്പോൾതന്നെ; ശലഭം=ഈയ്യാംപാറ്റ; ഗൃധ്രഗൃധ്രം=അതിഗൃധ്രമായിട്ട്.

ജടായു പറയുന്നു.

വ്യ൫൧. ദുഷ്ടാത്മൻ!=ഹേ ദുഷ്ട!; (നീ) തിഷ്ഠ-തിഷ്ഠ=നില്ക്ക-നില്ക്ക; ക്ഷണം=അല്പസമയം; അസ്തുമേതേ!=ദുഷ്ടചിത്ത! വക്ത്രാംഗം-പത്ഥു=നിന്റെ പത്തു മുഖങ്ങളെയും; ഉദ്ഗ...ഘടിതം=(ക്രി. വി.) ഉച്ചത്തിൽ ഘടഘടശബ്ദത്തോടുകൂടി; ചഞ്ചുകോണ്ട്=കൊക്കുകൊണ്ട്; അത്യന്തസാ=വേഗത്തിൽ;

ഇഷ്ട്യാ=സന്തോഷത്തോടുകൂടി; അർക്ക...പ്രസൂതിം-എന്നാം-കുമാരീം=സൂൎയ്യവംശത്തിലെ സന്തതിയായ ഈ കുമാരിയെ; രഘു...സവിധേ=ശ്രീരാമന്റെ മുമ്പിൽ.

രാവണൻ പറയുന്നു.

൮. ത്രിലോക്യാം=ത്രൈലോക്യത്തിൽ; അനവ...സുരസാം=ദേവാസുരന്മാൎക്ക്; അചിന്ത്യം=വിചാരിക്കുവാൻപോലും സാധിക്കാത്തതായ; ഇദം കൎമ്മം=ഇത്തൊഴിൽ; പക്ഷികീടത്തിന്=നിസ്സാരനായ ഒരു പക്ഷിക്ക്; സുകരം=ചെയ്യാൻ പ്രയാസമില്ലാത്തല്ല: (എന്നാലും) അഹോ=ആശ്ചൎയ്യം; ധൃഷ്ടതക്ക്=ധാൎഷ്ട്യത്തിന്; നിൽക്ക-എല്ലാം=അതൊക്കെ നിൽക്കട്ടെ; ചന്ദ്ര...വരം=ചന്ദ്രഹാസമാകുന്ന സൎപ്പരാജൻ; അൎദ്ധക്ഷണംകൊണ്ട്=അരനിമിഷംകൊണ്ട്.

൯. ഉജ്ജ്വലം=ജ്വലിക്കുന്നതായ; വജ്രസാരം=വജ്രായുധത്തിന്റെ വീൎയ്യത്തെ; ചഞ്ചു...ഘോഷം=(ക്രി. വി.) കൊക്കിൽനിന്ന് ഉച്ചത്തിൽ പുറപ്പെടുന്ന ഝട ഝട എന്ന ശബ്ദംകൊണ്ട് സകലദിക്കുകളും മുഴങ്ങുമാറ്; ഉന്നിദ്രാഭ്യാം-ഗരുദ്ഭ്യാം=ശക്തിയുള്ള ചിറകുകളെക്കൊണ്ട്; മണിരഥം=വിശേഷമായ രതത്തിനെ; ധ്വജാഗ്രം=കൊടിമരത്തെ; ഖണ്ഡിച്ച്=മുറിച്ചിട്ട്; തൻ നഖാഗ്രാൽ=തന്റെ നഖാഗ്രങ്ങളാൽ; പ്രാപ്പി=മാന്തി മുറിവേല്പിച്ച്; പ്രോജ്ജൃംഭതേ=വളരുന്നു. (വിക്രമിച്ചു).

൰. ഗദമേഘാത...കന്ത=രാവണന്റെ വേൽ, ചാട്ടുകുന്തം, വില്ല്, വാള്, ശൂലം, അമ്പ്, ആവനാഴി, പാശം, കന്തം ഇവയെ ചിറകുകളെക്കൊണ്ട് അടിച്ചുടച്ച്; സഃ-ശകുന്തഃ=ആ പക്ഷി; ആശു=വേഗത്തിൽ; ദശമുഖരഥം=രാവണന്റെ തേരിനെ; ധ്വസ്തഹ്രൃ...=കൊല്ലപ്പെട്ടതായ കുതിരകളോടുകൂടിയ

തായും; വിസ്മൃതം=സ്മൃതയില്ലാത്തതായും; ശിഥില...വരൂഥം=തേർക്കൂട്ടം തകൎന്നതായും; ശീൎണ്ണചക്രം=ചക്രങ്ങൾ തകൎന്നതായും; ചക്രം=ചെയ്തു. (രാവണന്റെ ആയുധങ്ങളേയും തേരിനെയും തകൎത്തുകളഞ്ഞു എന്നു സാരം.)

൯൧. അന്യേ=യുദ്ധത്തിൽ; ഖഗാനാംപതി=പക്ഷിശ്രേഷ്ഠൻ; കഴിവു കെട്ടശേഷം വിധേയം; ഉന്മാക്ഷക്രോധശാലീ-രാക്ഷസേന്ദ്രൻ=നാണത്തോടും കോപത്തോടും കൂടിയ രാവണൻ; കപട...വിധാനേന=മായായുദ്ധംകൊണ്ടു; തദാനീം=അപ്പോൾ; ദുരാത്മാ=ദുഷ്ടനായ അവൻ; ഉന്നം=(ക്രി. വി.) തെളിവായി; തദീയം=അവന്റെ; ഖിന്നം-സീതാമുഖം=പരവശമായ സീതയുടെ മുഖത്തെ; നിധ്യായ=നോക്കീട്ടു; മുഖം പിളൎത്തുകൊണ്ടും-പൊട്ടിച്ചിരിച്ചാൻ.

൯൨. പതതാം-വരഃ-സഃ=പക്ഷികളിൽവെച്ചു ശ്രേഷ്ഠനായ അവൻ. മൈഥിലീപക്ഷപാതേന=സീതക്കു സഹായിപ്പാൻ പുറപ്പെട്ടതിനാൽ; രാക്ഷസാസിക്ഷതഃ=രാവണന്റെ വാളുകൊണ്ടു മുറിയേല്ക്കപ്പെട്ടവനായിട്ടു; പക്ഷപാതം=അവാച്യം=ചിറകറ്റു; ക്ഷിപ്രം=വേഗത്തിൽ; പപാത=വീണു.

൯൩. പതഗ...പതേ!=ഹേ പക്ഷിശ്രേഷ്ഠ!; വ്യാപാരിതാസ്=(നീ) പ്രവൎത്തിച്ചു; ഇത്ഥം-രഘൂണാം=രഘുവംശരാജാക്കന്മാരുടെ; വംശ...യോഗ്യം=വംശത്തോടുള്ള സംബന്ധത്തിനു തക്കവണ്ണം; സത്കാരം=ഒന്നു; മമ=എന്റെ; വിധിദോഷാൽ=ഭാഗ്യദോഷത്താൽ; നിഃയുധി=യുദ്ധത്തിൽ; ധൎഷിതഃ=തോല്പിക്കപ്പെട്ടവനായി; ഇതെല്ലാം=രാവണൻ ചെയ്തതായ ഈ പ്രവൃ

ന്തികളെല്ലാം; പതിയോടു പറയേണം; പ്രാണിഹി=(നീ) ജീവിച്ചിരിക്ക; ഇതി=എന്നിപ്രകാരം; അനുഗൃഹ്യ=അനുഗ്രഹിച്ചു; സീത എന്ന കർത്തൃപദം അദ്ധ്യാഹാര്യം.

൪൮. നീ ഇക്കോപ്പ്=ഞാൻ ചെയ്യ ഇത്തൊഴിൽ; തം=നരപുത്രം=ആ പള്ളപ്രായനായ മനുഷ്യനെ; നിവേദ്യ=അറിയിച്ചിട്ട്; കാലത്ത്=വെളുപ്പാം-പോതിൽ-യാത്രാക-(യാത്ര+ആക=യാത്രയാക എന്ന യകാരാഗമം വന്നതെങ്ങിനെ പ്രകാരം, സംസ്കൃതരീതിയിൽ സവർണ്ണദീർഘം വന്നിട്ടുള്ള ശരിയായില്ലാ) എന്നു രാവണൻ. ജടായുഷഃ=ജടായുസ്സിനെ; പരിഹസൻ=പരിഹസിക്കുന്നവനായിട്ട്; നഭോവർത്മനാ=ആകാശമാർഗ്ഗത്തൂടെ; ഗതഃ=ഗമിച്ചിട്ട്; ശ്രീലങ്കാപുരി=(സപ്തമി) ശ്രീമതിയായ ലങ്കാപുരിയിൽ; അശോക...അങ്കണേ=അശോകോദ്യാനത്തിൽ; ശിംശപാമൂലേ=ശിംശപാ (കരുത്ത ഇരുവിൾ) വൃക്ഷത്തിന്റെ ചുവട്ടിൽ; നിജ...നാശിനീം=തന്റെ വംശത്തിനു നാശത്തെ ചെയ്യുന്നവളായ; മൈഥിലീം=സീതയെ (രാവണൻ എന്ന കർത്തൃപദം അദ്ധ്യാഹാര്യം.)

൪൯. തത്ര തദാ=അവിടെ അപ്പോൾ; മാരീച...ബന്ധാൽ=മാരീചന്റെ കണ്കെട്ടിന്റെ കെട്ടിൽനിന്നു; വിമുക്തൗ=വിട്ടവരായി; ആതുരമാനസൗ=വ്യസനാക്രാന്തന്മാരായി; ഉദ്ധൃതകാർമ്മുകൗ=വില്ലെടുത്തവരായി; വീരൗ=വീരന്മാരായിരിക്കുന്ന; തൗ-രാഘവൗ=ആ രാഘവന്മാർ (രാമലക്ഷ്മണന്മാർ) പുനഃ=പിന്നെ; നിജം ആശ്രമം=തങ്ങളുടെ പർണ്ണശാലയുടെ സമീപത്തെ; പ്രാപതുഃ=പ്രാപിച്ചു.

൪൩. മനു...ഉത്തമഃ=മനുവംശശ്രേഷ്ഠൻ (ശ്രീരാമൻ) പർണ്ണ...കോണേഷു=പർണ്ണശാലയുടെ മൂന്നു കോണുകളിലും; പശ്യൻ=പശ്യനായിട്ട് (സീതയെ നോക്കീട്ട്) വൈദേഹ്യാഃ=സീതയുടെ; അദർശനാൽ=കാണായ്കകൊണ്ടുള്ള ഭയം ഉള്ളവനായിട്ട്; അന്യൽ-കോണം=മറെറ കോണിനെ (നാലാമത്തെ കോണിനെ) ന-നൈവ ഐക്ഷത=നോക്കിയില്ല.

൪൪. രാമഃ=രാമൻ; താം-കേവലപർണ്ണശാലാം-വിലോക്യ=തനിനെ ആളില്ലാത്ത ഒഴിഞ്ഞ പർണ്ണശാലയായിട്ട് കണ്ടിട്ട്; വിമൂഢചേതാഃ=മോഹിച്ച മനസ്സോടുകൂടിയവനായിട്ട് (മോഹാലസ്യപ്പെട്ട്) ധരണ്യാം=ഭൂമിയിൽ; പതിതഃ=വീണു; അനന്തരം=അനന്തരമായിട്ട്; കൃച്ഛ്രാൽ-വിബോധിതഃ=വളരെ പ്രയാസപ്പെട്ടു ബോധമുണ്ടാക്കപ്പെട്ടവനായ; അസൗ=ഇവൻ (രാമൻ) വിമുക്തകണ്ഠം=(ക്രി. വി.) വായിട്ട്; വിലലാപ=നിലവിളിച്ചു.

ഇനി അഞ്ചു പദ്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു രാമന്റെ വിലാപത്തെ വിവരിക്കുന്നു.

൪൫. ഹാ കഷ്ടം!=അയ്യോ കഷ്ടം; അത്ര-സാ-ന-അസ്തി=ഇവിടെ അവൾ ഇല്ലല്ലോ; കിം-ഇദം-പ്രവൃത്തം=ഇതെന്താണ് വന്നുകൂടിയത്?; ഇഹ-മടുലാം-പാദമുദ്രാം-ആലോകയാമി=ഇവിടെ മനോഹരമായ കാലടി കാണുന്നു; സീതാ-മാം-അനുഗൃഹീതമൃഗം-വീക്ഷ്യ=സീത എന്നെ മാനിനെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുവരാത്തവനായിട്ട് കണ്ടിട്ട്; രോഷവതീ-ഇവ=കോപമുള്ളവൾ എന്നപോലെ (ബുദ്ധിമതിയും സൗമ്യശീലയുമാകയാൽ വാസ്തവമായ കോപം ഉണ്ടാവാനവകാശമില്ലെന്ന സാരം) കുത്രചിൽ=ഏതു പ്രദേശമായാലും; തിരോഹിതാ-ഭവേൽ=മറഞ്ഞു കൂടെ എവിടെയിൽ മറഞ്ഞിരിക്കയായിരിക്കാം.

൯൯. ഹേ മൃഗാക്ഷി!=സീതേ; അപൂർവ്വമൃഗ-കൌതുകം-അസ്തി-യദി=അപൂർവ്വമായ മൃഗത്തിൽ താൽപര്യമുണ്ടെങ്കിൽ; ചന്ദ്ര-ഹരിണം-ഹരാമി=(ഞാൻ) ചന്ദ്രനിലുള്ള മാനിനെ പിടിച്ചുകൊണ്ടുവരാം; മമ സന്നിധൌ=എന്റെ അടുക്കൽ വരൂ; തദാ ധൃതം ഏണം ഏനം=എന്നാൽ പിടിക്കപ്പെട്ടതായ ഈ മാനിനെ; യാവൽ ന മുഞ്ചസി=എത്രസമയം (നീ) വിടുന്നില്ലയോ; താവൽ മൃഗാങ്കഃ തവ വക്ത്രതുലാം ധത്താം=അത്രസമയം ചന്ദ്രൻ നിന്റെ മുഖത്തിന്റെ സാദൃശ്യത്തെ ധരിക്കട്ടെ.

൧൦൦. ആകയോ സിദ്ധയോഷിദ്? ഭുവ ഹിതാ=ഭോഗത്തിൽ കൈകേയിയെന്നപോലെ പത്നിയായിട്ടും; കേളികാലേ വയസ്യാ=ലീലകളിൽ പ്രിയസഖിയായിട്ടും; യജ്ഞസമയേ ശ്രൌതാ പത്നീ=യജ്ഞകർമ്മത്തിങ്കൽ ശ്രുതിവിധത്തിലുള്ള ഭാര്യയായിട്ടും പത്നിയായിട്ടും; യുദ്ധേ ക്ഷത്രിയാണീ ഏവ=യുദ്ധത്തിൽ ക്ഷത്രിയസ്ത്രീയായിട്ടും; ദേവ... ആരാധനേ ശിഷ്യാ=ദേവന്മാർ, ബ്രാഹ്മണർ, പിതൃക്കൾ ഇവരെ പൂജിക്കുന്നതിൽ പരിചാരികയായിട്ടും; ആപത്തൌ ബന്ധുഃ=ആപത്തിൽ ബന്ധുവായിട്ടും; ഇരിക്കുന്നു; സാ സീതാ=ആ സീത; മേ=എനിക്ക്; മഹാകാന്താരേ=ഈ ഭയങ്കരമായ വനത്തിൽ; കാ ന ജാതാ=എങ്ങനെയെല്ലാം ആയിത്തീർന്നിട്ടില്ല? (എല്ലാപ്രകാരത്തിലും ആയിത്തീർന്നിട്ടുണ്ട് എന്ന സിദ്ധാന്തം.

൧൦൧. ജനകതനയാ സപ്രാണാ ചേത്=സീത ജീവനോടുകൂടിയിരിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ; മഹ്യം കിം ന ദിശസ്യതി?=എന്നെ കാണുനിൽക്കാതിരിക്കുമോ? (ജീവിച്ചിരിപ്പുണ്ടെങ്കിൽ അവൾ എന്നെ കാണുനിൽക്കാതിരിക്കയില്ല.) ഹിംസ്രൈഃ സത്വൈഃ ന നിഹതാ കിമു=സിംഹം പുലി മുതലായ ദുഷ്ടമൃഗ

ങ്ങളാൽ കൊല്ലപ്പെട്ടിട്ടില്ല നിശ്ചയം; എന്തെന്നാൽ; പൃഥിവീ ര
ജസ്വലാ ന (ഭവതി)=ഭൂമി പൊടികൊണ്ടു നിറഞ്ഞിട്ടില്ല;
താമ്രമുന്ന്യാ ശോണിതവത്സ്യാം പുളിനവിസ്തൃതിം ന കണ്ടുവരു=
താമ്രനിലക്കാതെ (അഥവാ) ഗോദാവരിയുടെ മണൽത്തിട്ടിൽ കളിക്ക
കയില്ല; സാ സർവ്വഥാ നഷ്ടാ ചരകെളുമൊനാൽ സംസ്ഥിതാ
(ഭവതി) വ്യക്തം=അഥവാ എല്ലാപ്രകാരത്തിലും രാക്ഷസന്മാരു
ടെ ഭക്ഷണമായിട്ടു ഭൂമിയായി എന്നു സ്പഷ്ടമായിരിക്കുന്നു.

൭൦. ഹേ സാധ്വി!=അല്ലയോ പതിവ്രതയായുള്ളോവേ;!
ആത്മനൈപ്പുകലം അതിലംഘ്യ=കല്പിക്കപ്പെട്ട കാലത്തെ അ
തിക്രമിച്ചു്;(നിശ്ചിതകാലാവധി വരുന്നതിനുമുമ്പിൽ)ലോകാന്ത
രപ്രാണയിനം ശാപ്ലുതേ പ്രണ്ണുതേ=പരലോകഗതനായിരിക്കു
ന്ന അച്ഛനെ വന്ദിപ്പനായിക്കൊണ്ടു; പ്രയാസി യദി=(നീ)
പോകുന്നുവെങ്കിൽ; തകെന്റ വിലംഘ്യ=അർദ്ധമാർഗ്ഗത്തെ അറി
യിച്ചിട്ടു്; മാം അപി സമാദായ=എന്നെയുംകൂടി വിളിക്കു
ണേ! സൌമിത്രി: ത്വാം ഇതി കാര്യം നിയോജ്യ=ലക്ഷ്മ
ണൻതന്നെ മരണ കാര്യത്തെ ഏല്പിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.

൭൧. ഇത്ഥം വിലപ്യ=ഇപ്രകാരം വിലപിച്ചിട്ടു്;
വിപിനേ മയിതാം വിചിന്വൻ=വനത്തിൽ മറഞ്ഞുപോയ സീ
തയെ അന്വേഷിച്ചുകൊണ്ടു്; രാമഃ ച സഹ ലക്ഷ്മണഃ ച=രാമ
നും, ആ ലക്ഷ്മണനും; അത്ര ധൃതിമാൻ ന (ബഭൂവ) അവി
ടെ ധൃതിമാൻ=(ധൈര്യമുള്ളവൻ) ആയി ഭവിച്ചില്ല; പ്രകൃത്യാ
ധീരന്മാരാണെങ്കിലും അവർ ധൈര്യം വിട്ടു കരഞ്ഞുപോയി എന്ന
സാരം; താദൃശാധിയാം അപി ദശാം=അപ്രകാരമുള്ള അവസ്ഥ
യെ; സ്വവാചാ കഥയൻ=തന്റെ വാക്കുകൊണ്ടു പറയുന്നവ
നായ; വല്മീകജന്മമുനിഃ കരുണാരസോ വാ ത്യുസ=വാല്മീകി
മഹർഷി; (രാമായണകർത്താവു്) കരഞ്ഞു് അന്തരീക്ഷം.

രാമ. രമ്യ...സികതേ! ഗോദാവരി! പുഷ്പിത-തമ മനോഹരമായ വെള്ളവും മണൽതിട്ടുകളുമുള്ള ഗോദാവരി! (ഞാൻ നിന്നോടു) ചോദിക്കുന്നു; സഖീ മേ സാ സീതാ=നിന്റെ തോഴിയായ എന്റെ സീത; ജല...ഭസാ=വെള്ളത്തിൽ കളിപ്പാൻ താല്പര്യമുള്ളവളായിട്ട് അത്ര കദാപി ഭവിനു? കണ്ടുവിടെ എവിടെ എങ്കിലും ലയിച്ചിട്ടുണ്ടോ?; മാ ഗൃഹാണ-പ്രണയാല്ലുക്കളി; (ഇക്കാര്യം എന്നോടു സ്പഷ്ടമായി പറയാതെ മാച്ചുവയ്ക്കരുതേ!) ഭവിതവ്യാ തയാ വിനാ=ഭയില്ലാതെയായ അവളെക്കൂടാതെ; ഇദം ജീവിതം കണ്ണിമയ്ക്കുന്നം നതിഷ്ഠതി=(എന്റെ) ജീവിതം ഒരു നിമിഷംപോലും നിൽക്കുന്നതല്ല; സാ യത്ര ഭവതി തമന്തഃകരണവാൻ യാതൊന്നാടെന്നു അറിയാതെ? അയം രാമഃ അപി തത്ര എവ=(അവിടെത്തന്നെ) ഈ രാമനും അവിടെത്തന്നെ രമിക്കുന്നു. (സീതയെ തനിച്ചില്ലാത്തെടത്തു രാമനും സന്തോഷിക്കുന്നതല്ല)

രാമ. സഖി! സാരംഗി!=അല്ലയോ തോഴിയായ മാൻപേടേ!; മേ ജീവനാഥാ സാ=എന്റെ പ്രാണനാഥയായ അവൾ; സമ്പ്രതി കം പ്രദേശം ഭൂഷയതി?=ഇപ്പോൾ ഏതുപ്രദേശത്തെ അലങ്കരിക്കുന്നു; ശംസ=നീ പറഞ്ഞാലും; കാനന്താരാണാം നയനചാതുര്യശിക്ഷാം=എല്ലാവും ചഞ്ചലങ്ങളായ ഉജ്ജ്വലിതങ്ങളോടെ; ത്വദക്ഷിണാം യാവൽ ഭശിക്ഷാക്രമം കഴിവതു; (തം) സ്വയം ഉചിതം=അവകളോർത്തു സ്വയമേ ചെയ്യു. (നിനക്ക് കൺവിലാസങ്ങളെ കഴിവൻ പഠിപ്പിച്ചുതന്ന ആ സ്ത്രീ എവിടെയെന്ന് നീ അറിയാതിരിക്കയില്ലല്ലോ.)

രാമ. അസിതാപാംഗേ!...നീലകണ്ഠ!= അല്ലയോ അസിതാപാംഗനായ മയിലേ! ദീർഘാപാംഗാ ഉൽക്ഷിപ്തകാ=

ദീർഘാംഗിയും, ദർശനയോഗ്യയുമായ; മമ വനിതാ=എന്റെ പ്രിയാ; അസ്മിൻ വനേ ത്വയാ ദൃഷ്ടാ വേൽ=ഈ വനത്തിൽ നിന്നാൽ കാണപ്പെട്ടിരിക്കും; ഇതി) ഉൽകണ്ഠാ (ഉപതി)=എന്ന ഞാൻ ഏറാവും കൌതുകത്തോടുകൂടി വിചാരിക്കുന്നു.

൧൦൭. കോക!=അല്ലയോ ചക്രവാകമേ!; ചകോരികേ!=അല്ലയോ ചകോരപ്പേടേ!; മധുകരസ്ത്രീയേ!=വണ്ടിന്റെപെടേ!; കോകിലബാലികേ=കുയിൽക്കിടാവേ!; പ്രാണാവലംബനം=എന്റെ പ്രാണന് ആശ്രയമായ; വൈദേഹീ=സീത; അശരണം മാം=യാതൊരാശ്രയവുമില്ലാത്ത എന്നെ; ശോകാംബോധിയിൽ ആകുലം=ദുഃഖസമുദ്രത്തിൽ മുങ്ങിയ; കുത്ര അപി=എവിടെയും.

൧൦൮. കസ്തൂരികലതേ!=പുഷ്പവല്ലീ!; ജാതി!=നമ്പ്യാർവട്ടച്ചുകമേ!; ചൂതമേ!=തേന്മാവേ!; കിംശുക!=അല്ലയോ കിംശുക!; പുന്നാഗ!=പുന്നവൃക്ഷമേ!; നക്തമാലമേ!=ഉങ്ങുമരമേ!; ബകുള!=എലഞ്ഞിവൃക്ഷമേ!; ദിങ്നാഗനാസാഗ്രം=ദിഗ്ഗജത്തിന്റെ തുമ്പിക്കൈയായി; മേ ജായാ=എന്റെ ഭാര്യയായി; യൂഥപമതംഗജങ്ങളുടെ കൈയായി; ദീനമീനാം=അതിപാരവശ്യയായിരിക്കുന്ന; ജാനകീ=ജനകപുത്രിയെ (സീതയെ) വിപിനമേകാന്തിൽ; ജാതു=(അവ്യയം) കണ്ടിരിക്കുന്നു; (വല്ലപ്പോഴും) കണ്ടുവോ?

൧൦൯. നാനാ...വല്ലീഭി=നാനാ പക്ഷികളോടും, മൃഗങ്ങളോടും, വൃക്ഷങ്ങളോടും, വല്ലികളോടും ചോദിച്ചും. ഉൽപ്ലാവലയെല്ലാം=(ക്രി. വി.) നെടുവീർപ്പ് വിട്ട്; സന്താപമൂർച്ഛയിൽ ഓരോ=ദുഃഖംകൊണ്ട് പരവശനായ അവർ; നാനാഗിരികളിൽ സഞ്ചരിച്ചാൽ അടയാളമായ നദീ=കാട്ടുകളിലും പൂ

ങ്ങളിലും എല്ലായിടവും അന്വേഷിക്കുന്നവരായിട്ട്; മഹാവേഗ ന്ത്യാ ഭുവനീധ്രശ്രിംഗം ഗ്രസ്താംഗം മദ്ദശത്രു=ഉയിരാ താങ്ങു വാൻ കഴിയാത്ത (അത്രമാത്രം വലുതായിട്ടുള്ള) കഴുകപ്പക്ഷിയെ (ജടായുവിനെ) കണ്ടു.

൧൧. വിതതേ വനാന്തേ=വലുതായ വനത്തിൽ; വിദേഹകന്യാം=സീതയെ; പദേ പദേ=അടിക്കടി; വീക്ഷ്യ=നോക്കിക്കൊണ്ട്; വിളംബമാനൌ=താമസിച്ച്; ഘനശോകതാന്തൌ=വലുതായ ദുഃഖംകൊണ്ടു തളൎന്നവരായിട്ട്; അഭിയാന്തൌ=നേരിട്ടുവരുന്നവരായ രാമലക്ഷ്മണന്മാരോട്; ഗതായുഃ ജടായുഃ=ആസന്നമൃത്യുവായ ജടായു; വചനം ഉവാച=വാക്കിനെ പറഞ്ഞു.

ഖണ്ഡകം ൧൨. ശ്രീരാമഭദ്ര! ജയ=ഹേ ശ്രീരാമഭദ്ര! അങ്ങേക്കു ജയിപ്പൂതാക; തവ പിതുഃ=അങ്ങയുടെ പിതാവിന്റെ (പിതൃസ്നേഹിതനാകയാൽ പിതൃതുല്യനായ എന്റെ) നമഃ. വിഹായസഃ=ആകാശത്തിൽനിന്ന്; തവ ഉദാരാം ദാരാൻ=അങ്ങയുടെ ഉത്തമയായ ഭാൎയ്യയെ; അപഹൃതവാൻ=കളവു ചെയ്തു; നഭം ഉപരി=മേൽഭാഗത്തുനിന്ന്; അഹം=ഞാൻ; കപടരണമചിതഃ പപ്രേ=മായായുദ്ധത്തിൽ ഉടൻ മുറിപ്പെട്ടവനായിട്ട്; സഹപരികരണം=അംഗഹീനതയോടുകൂടി (ക്രി. വി.) ജീവിതവിയോഗം=മരണം; അധന്യം=അശുഭം; നളിനമുഖ!=സുന്ദര; നീ ന്നാം=വളരെക്കാലം; മിളിതധൃതി=(ക്രി. വി.) ധൈര്യത്തോടുകൂടി; ശുഭവിഭവം=അനവധി നന്മകൾ; ഭവതു=ഉണ്ടാകട്ടെ; ഇനി മമ വസതി=എന്റെ ഇരിപ്പ്; വിബുധപുരിയിൽ=സ്വൎഗ്ഗത്തിൽ; ദശരഥസമീപേ=ദശരഥന്റെ അടുക്കൽ (ആകുന്നു)

൧൧൨. പതഗപരിവൃഢാം സാർവ്വഭൌമേ!=പക്ഷിപ്പരിഷയുടെ ചക്രവർത്തി്; (ജടായു) ഏവം വാണീം ബ്രുവാണേ=ഇപ്രകാരമുള്ള വാക്കിനെ പറഞ്ഞസമയത്തിൽ; തദനു=അപ്പോൾ; ത്രിലോകീപൂർണ്ണാരഃ=മൂന്നുലോകത്തിനും അലങ്കാരമായ; കോസലാധീശപുത്രൻ=അയോദ്ധ്യാരാജാവു്; (ശ്രീരാമൻ) പുണ്യശ്ലോകം അവനോട്=മഹാപുണ്യശാലിയായ അവനോട്; ഏവം ഉവാച=ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു.

൧൧൩. താത! തവ സ്വർല്ലോകത്തിന്ന യാത്രാ സ്വയം ഉദിതവതീ=ഹേ പിതാവേ! അങ്ങേക്ക് സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്കുള്ള യാത്ര തന്നത്താനെ ഉണ്ടായിവന്നിരിക്കുന്നു; സ്വസ്തി ശ്രേയാൽ=മംഗളം ഭവിക്കട്ടെ; ജനകകന്യാ=അമ്മയുടെ; അന്തികേ=സമീപത്തിൽ; വധൂഹൃതികഥാ=ഭാര്യയെ അപഹരിച്ച കഥ ചൊല്ലേണ്ടാ; കതിപയദിവസൈഃ=ഏതാനും ദിവസങ്ങളെക്കൊണ്ടു്; (കുറച്ചുദിവസത്തിനകത്തു്) ബന്ധുജാലൈരനാഥിതഃ=ബന്ധുക്കളോടുകൂടി; രാവണൻ വന്നു് തലകളെ നമയൻ=കുനിച്ചുകൊണ്ടു്; മന്ദാക്ഷശാലീ=ലജ്ജയോടുകൂടിയവനായിട്ടു് താനേ ചൊല്ലും.

൧൧൪. ഹേ താത! ത്വം നിജ തേജസാ ഏവ സ്വർഗ്ഗം ഗമിതഃ=അല്ലയോ താത (ബഹുമാനാതിശയം) അങ്ങുതന്റെ തേജസ്സുകൊണ്ടുതന്നെ സ്വർഗ്ഗത്തെ പ്രാപിപ്പിക്കപ്പെട്ടു (യുദ്ധത്തിൽ മരിച്ചവർക്ക് വീരസ്വർഗ്ഗമുണ്ടല്ലോ) നനു തേ സ്വസ്തി ഭൂയാൽ; താവത്=എന്നാൽ ഞാനും അങ്ങേക്ക നല്ലതുവരട്ടെ എന്ന പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു; ഇമാം വധൂഹൃതികഥാം ഭ്രാതൃഃ അഗ്രേ ശാ ഖ്യാഃ=ഈ മകളെ (രാക്ഷസൻ പിടിച്ചു) കൊണ്ടുപോയ കഥയെ സഖരാജന്റെ (അങ്ങയുടെ സഹോദരതുല്യനായ ഏ

ന്റെ അച്ഛന്റെ) ദുസ്വഭാവം അറിയിക്കരുത്; അദ്ദേഹം ഒരു യ
മിച്ചതാൻ രാമനാകണമെങ്കിൽ; കൈകേയിയിൽ ഏവ മിഥ്യാകരസഃ
ബന്ധുക്കൾക്കു: ഫ സാമർത്ഥ്യമില്ലാത്തതാണ് ദിവസങ്ങൾക്കകം ബന്ധു
ജനങ്ങളോടുകൂടി; വ്രീളാനമൽകന്ധരഃ ഇന്ദ്രജിതി സഃ രാ
വണഃ സ്വയം വക്താ=ലജ്ജകൊണ്ട് തലതാഴ്ത്തിയവനായി
ട്ട് ഇന്ദ്രജിത്തിലായിരിക്കുന്ന ആ രാവണൻതന്നെ പറയുന്ന
താണ്.

പ്രത്. ദശ മുഖ! ഭോ രാവണ! (രാവണനോടു തന്നെ
ത്താൻ പറയുന്നതുപോലെ സങ്കല്പിച്ചു പറയുന്നതാണ്) കരേ വാ=
ബാഹുബലമില്ലയോ; ഐശ്വര്യം വാ=ഐശ്വര്യമില്ലയോ; ഭുജസമൂ
ഹം വാ=കയ്യുകളില്ലയോ; തപസ്സി വാ=തപസ്സില്ലയോ; പ്രാ
ണങ്ങൾ=പ്രാണങ്ങളുടെ (ആത്മാവിന്റെ ആപത്തു) എന്നർത്ഥമാകാം;
ന കിഞ്ചിത്=ഉണ്ടായിട്ടില്ല; പരമേ ന ഭവിതാ=ഇനി ഉണ്ടാ
വാൻ പോകുന്നവരിൽ ആരും ഉണ്ടാവുകയുമില്ല; അഹോ! ധിക്=
അയ്യോ കഷ്ടം; നേ ഒരാൾ കഥംകിന്നിമിഷമാത്രം (പ്രകൃതി
യുക്തത) സംഭവിച്ചുവോ? ഏതെങ്കിലും (താം) ചലിതഃ അ
സഹായനായ ശത്രുക്കളിൽനിന്നു ചലിതനായി വരികയോ?
അതിബലമായ=ബലമേറിയവൻ; ഏവഃ പ്രവീരന്മാരാം ച
ന്ദ്രമാഃ ന (ഭവതി) ബലം=ഇതു മഹാവീരന്മാരുടെ ശാസ്ത്രമല്ല; തി
രോഭൂതമത്രേ; (മഹാവീരന്മാർ ആരും നിന്നെപ്പോലെ പരദാര
കാര്യങ്ങളിൽ സാമർത്ഥ്യങ്ങളിൽ പ്രവർത്തിച്ചിട്ടില്ല എന്ന
ഭാവം.)

പ്രത്. ദശാനന=രാവണൻ; ഞാനൻ ഏവ=ഞാ
നൊരുവൻതന്നെ; ന: പ്രേയസീം അപഹരതേ (ഇതി) അ
ന്യന്റെ ഭാര്യയുടെ പ്രിയപത്നിയെ അപഹരിക്കുക എന്നതു
ഉണ്ടാകുമോ? (ഇതു നീതിയില്ലാത്ത സാഹസികന്മാർ ചെ

ന്ന തൊഴിലല്ലേ? എന്നു സാരം.) സഃ ചന്ദ്രഹാസഃ ഉപാ
സിതും ശിരോമാത്ര സമ്പാദം കൃതേ യാൻ ഗിരീശനെ ചന്ദ്രചൂ
ഡനെ (ശിവനെ) പ്രസാദിപ്പിപ്പാനായിക്കൊണ്ട് തന്റെ തലക
ളെ തന്നെത്താനെ മുറിപ്പാനാണല്ലോ. (ഈ സാഹസികനായ
അവന് ഇതു ചെയ്യാൻ വിരോധമില്ല എന്നു വിചാരം) രജനീചര
സ്യ കണ്ഠാടവീകർത്തനാഭ്യ=രാക്ഷസന്റെ തലകളാകുന്ന
കാടുകളെ (വളരെ തലകളുള്ളതുകൊണ്ടു കാടിനോട് അഭേദകല്പ
നം ചെയ്തിരിക്കുന്നു) വെട്ടുന്ന ശീലമുള്ളവന്റെ; (പ
ശിരച്ഛിന്നകർമ്മം ചെയ്യുന്നവന്റെ പരിചയത്തിന്റെ യോഗ്യതയെല്ലാം
കല്പിച്ചു 'രജനീചരസ്യ' എന്ന സാമാന്യനിർദ്ദേശം ചെയ്തിരിക്കുന്നു)
മന്ദാക്ഷം ന (ഭാതി) പ്രകാശിക്കുന്നതല്ല നിശ്ചയം.
(ദുഷ്ടനിഗ്രഹം ഹീനകർമ്മമല്ലാത്തതുകൊണ്ടു ലജ്ജയ്ക്കവകാശമില്ല
എന്നു സാരം) മമ ബാണൈശ്ച=എന്റെ ബാണങ്ങളാൽ; ചന്ദ്ര
ഹാസഹതകണ്ഠസ്യ അയം അധ്യാവൃത്തഃ (മുതിർന്നത്)
ധിക് =ഇതിനിന്ദ്യകർമ്മം ചെയ്യാനുള്ള ആ നിസ്സാരമായ ചന്ദ്ര
ഹാസം പലപ്രാവശ്യവും ചെയ്തിട്ടുള്ള ഈ മാർഗ്ഗം (വഴിയിൽ)
പിന്തുടരപ്പെട്ട എന്നുള്ളതു കുറ്റമാകരമായിരിക്കുന്നു. (നിരപരാ
ധികളെ ഹിംസിക്കുക, സ്വാമിയുടെ ശിരശ്ഛേദം ചെയ്യുക മുത
ലായ ദുഷ്കർമ്മങ്ങളിൽ പ്രവർത്തിക്കുന്ന നികൃഷ്ടമായ ചന്ദ്രഹാസം പ
ലപ്രാവശ്യം ചെയ്തിട്ടുള്ള പ്രവൃത്തിയെ ആത്മരക്ഷക്കുവേണ്ടി ദുഷ്ട
നിഗ്രഹം ചെയ്യുന്നതിൽ മാത്രം പ്രവർത്തിക്കുന്നവയായ എന്റെ ഉ
ത്തമങ്ങളായ ബാണങ്ങളെക്കൊണ്ടു ചെയ്യിക്കേണ്ടിവരുന്നതു് എ
നിക്കു ലജ്ജാകരമായിരിക്കുന്നു എന്നു സാരം. ഇവിടെ ബാണ
ങ്ങളുടെ അനാര്യകർമ്മവൈമുഖ്യപ്രശംസകൊണ്ടു നായകന്റെ ധീ
രോദാത്തതയും എന്ന ഗുണം സ്പഷ്ടമാകുന്നു.)

ഫ്രഫന്ത്യ. ഇത്ഥം വാദീ=ഇങ്ങനെ പറയുന്നവൻ; ...

ണാം=രഘുക്കളുടെ (രഘുവംശരാജാക്കന്മാരുടെ) പരിവൃഢൻ=നായകൻ (ശ്രീരാമൻ) ദശരഥസഖസ്യ=ദശരഥനോടു തുല്യനായി (ദശരഥന്റെ മിത്രമാകയാൽ) നാകം=സ്വർഗ്ഗത്തെ; യാതസ്യ=പ്രാപിച്ചവനായി; ഖഗാനാം=പക്ഷികളുടെ; നേതുഃ=നായകനായിരിക്കുന്ന; തസ്യ=ഇവന്റെ (ജടായുവിന്റെ) ശേഷം കർമ്മ=ശേഷക്രിയയെ (പ്രേതസംസ്കാരം, ഉദകദാനം, പിണ്ഡദാനം മുതലായതു്) ബാഷ്പാംബുവർഷീ=കണ്ണുനീർവിഴുന്നവനായിട്ട് (രാമവിശേഷണം) അകരോൽ=ചെയ്തു; തദാ=അപ്പോൾ; കാന്താവിയോഗാൽ=ഭാര്യാവിരഹം ഹേതുവായിട്ട്; ചിത്തം=മനസ്സ്; ശിഷ്ടം സ്പഷ്ടം.

ഗദ്യം ൮. ജനക...മരായാം=സീതയുടെ വിയോഗാവസ്ഥയിൽ; വിലപനശീലഃ=കരയുന്നവനായിട്ട് (രാമവിശേഷണം) പ്രേയസി!=പ്രിയേ!; ക്വ അസി=(നീ) എവിടെ ആകുന്നു? കദാ നു=എപ്പോഴോ; കാന്തം=മനോഹരമായ; മുഖാബ്ജം=മുഖകമലത്തെ; നിതാന്തം=അധികം; മേ=എന്റെ; മമ=എനിക്ക്; വനേ അത്ഭുതം=വനകയറി; പല്ലവിതലോചനലീലകൾ=മനോഹരമായ കൺകളികൾ; അവൾ എങ്ങാനും പോയല്ലു്=അവൾ എവിടെ (ആകുന്നു) പറക; കരിപോതകമേ=ആനക്കുട്ടി!; മമ സഖേ!=എന്റെ തോഴരേ!; കഥയ=(നീ) പറക; കരിണീഗമനാം=പിടിയാനയെപ്പോലെ സഞ്ചരിക്കുന്നവളായ (അവളെ) മധു(മധു)മൊഴിയാൾ=തേൻവാണി; മധുകരമേ!=ഹേ വണ്ടേ!; ബാല...വിഭൂഷാം=ഇളമാൻകണ്ണിമാരുടെ ശിരോഭൂഷണമായ (അവളെ) ബർഹിണമേ!=മയിലേ!; ശോക...മാലാം=ദുഃഖസമുദ്രത്തിലെ തിരമാലയായ (അവളെ) കോകിലമേ!=കുയിലേ!; മേ=എന്റെ; പക്ഷേത

മൊഴിയാർ=കയിൽവാണി; ആയും അറിയാതെ; ('പറയാതാ
തം' എന്ന മൂലപാഠത്തെ 'അറിയാതാതം' എന്ന മാറ്റുന്നതു ന
ന്നെന്നതാണു) ക്വ=എവിടെ; നിലീനാ=ലയിച്ചിരിക്കുന്നു
ലക്ഷണ! സവിധം=അടുത്തു്; ലക്ഷാണാമ='ല-ഇല്ല-ഇതാ-
ഇതെ-അതാ-ഒാതെ' ഇത്യാദി ലോകോക്തിയനുസരിച്ചു ചൂണ്ടി
ക്കാണിച്ചുകൊണ്ടു നിർദ്ദേശിക്കുന്ന രൂപം ആയിരിക്കണം. തസ്യാഃ=
അവളുടെ; നീ വിരയോടു ഗതാ=പോയിട്ടു് നോക്കിക്കാണു്;
ലക്ഷ്മണന്റെ മറുപടി— നിശ്ചയം ആര്യ! നദിച്ചുമ്=ശബ്ദി
ക്കുന്നു; നവകാകലിപനാദം=പുതിയ കയിൽനാദം; (തന്നെ എ
ന്ന്) മന്യേ=(ഞാൻ) വിചാരിക്കുന്നു; 'ഹാ ഹാ . . . ന്നേതാം'
എന്ന രാമവാക്യം. 'കൈക . . . കസ്യമം' എന്ന ലക്ഷ്മണവാക്യം.
കന്ദളകസ്യ=താമരപ്പൂവ്; മൂവൽ=പല്ല്) കളകളം=ശ
ബ്ദം. (കിലുക്കം) കമലവനം=താമരപ്പൊയ്ക; നൂപുരനാദം=ചി
ലമ്പൊലി; കളഹംസങ്ങൾക്കൊത്ത=അരയന്നത്തിന്റെ ശ
ബ്ദം; വല...ബലശയിലം=കിഴക്കേദിക്കിൽ; തസ്യാഃ=അവളു
ടെ; വദനം=മുഖം; മദ്ധ്യേ=നടുവിൽ; രാകാചന്ദ്രൻ=പൂർണ്ണച
ന്ദ്രൻ; വിരഹദശാ ഇയം=ഈ വിരഹാവസ്ഥ; വിസ്മൃതി=മറ
ക്കരുത്; ഇത്ഥം=ഇപ്രകാരം; അനപായം=അടിയ്ക്കടി; അവര
ജനാത്=അനുജനോട്; അവിരതം=ഇടവിടാതെ; അഹൻ
ശേഷം=രാവും പകലും; വനേഷു-വനേഷു=വനങ്ങളാകുന്നതോറും; ല
താസു-ലതാസു=വള്ളികളാകുന്നതോറും; ധരണീഷു-ധരണീഷു=വെ
ള്ളച്ചാട്ടങ്ങളാകുന്നതോറും; നദീഷു-നദീഷു=നദികളാകുന്നതോറും; നഗേ
ഷു-നഗേഷു=പർവ്വതങ്ങളാകുന്നതോറും; പരിഭവം=തിരസ്കാരം
(തോൽവി); കടക്കൺനോക്കു മുഖവുമറിയുന്നതു ശത്രുവിന്റെ
നേരെയുള്ള ആയാസംകൊണ്ടുതന്നെ; ചാപം=വില്ല്; ഇതൊക്കെ
വിരഹസത്തിന്റെ അനുഭാവങ്ങളാകുന്നു; 'കമലപ്പൊയ്കകളം കാ

ഞാൻ തന്നോ' എന്നിത്യാദി താഴെ പറയുന്ന വിശേഷണങ്ങളോടു; അകാരണധ=യദൃച്ഛയായിട്ട്; മലയസമീരണൻ=തെന്നൽ; അശോക [illegible] കം=അശോകപുഷ്പം കാണുമ്പോൾ; മാലതീ-കല്പൂവ്; മാൻ ആട്ട് [illegible]; അധ്വനി=വഴിയിൽ; മദ്ധ്യേ=എന്നു; [illegible] വനം [illegible]=അന്തകനെ; സേവിപ്പിക്കുക=സേ-വിപ്പിക്കുക; (കൊല്ലുക) ബാലിയെക്കൊണ്ട്=ബാലിയെ വ-ധിച്ച്; മാല്യവന്ത [illegible]=മാല്യവാൻപർവ്വതത്തിൽ; സങ്കേത-ത്തിൽ=ഒളിച്ചുപാർക്കുന്ന താവളത്തിൽ; അഗ്രജവചസാ=ജ്യേ-ഷ്ഠന്റെ വാക്കിൻപ്രകാരം (ബാലി പറഞ്ഞയച്ചിട്ട്) ആദൌ=മുമ്പിൽ; പുനഃ അഥ=പിന്നെ; ഉത്തമപൂരുഷയുഗ്മം=സൽ-പുരുഷന്മാരുടെ ജോടിയെ; അഗ്രേ=മുമ്പിൽ; പവനതനൂജ-നോട്=ഹനുമാനോട്; ഏവം=ഇങ്ങനെ; അവാദീൽ=പ-റഞ്ഞു.

൫൫. പമ്പാവനാന്തം=പമ്പാനദിയുടെ (തീരത്തിലു-ള്ള) കാട്ടുപ്രദേശത്തെ; ശുചാ=ശോകംകൊണ്ട്; സുരകാനനപ്ര-തിമം [illegible]=നന്ദനോദ്യാനത്തിനു തുല്യമാ-ക്കിത്തീർക്കുന്നവരായിട്ട്; ഹസ്താന്ത [illegible] ശസ്ത്രായുധൌ=കയ്യിൽ നല്ല ആയുധങ്ങൾ ധരിച്ചവരായി; ഏതൌ കൌ ച മാനവാനാം [illegible]=ഇതാ രണ്ടു മനുഷ്യവംശത്തിങ്കൽ ('വരുന്ന' അല്ലെ-ങ്കിൽ 'കാണപ്പെടുന്ന' എന്ന ചേർത്തു അന്വയിക്കുക) ഇമൌ=ഇവർ; അസ്യ [illegible]=നമ്മുടെ ദുർവ്വൃ-ത്തരെ [illegible] കടത്തുന്നതിൽ; [illegible]=കപ്പൽക്കാരായി-ട്ട് (ചെകിട്ട്) [illegible]=ഭൂമിയിൽ; [illegible] സുഹൃത്തേ!=കൂട്ടുകാരാ സൽ-പുരുഷാ! [illegible] ആനീയ=കൂട്ടിക്കൊ-ണ്ടുവന്ന് (അവരെ) ഇവിടെ [illegible]; സംബന്ധം=സഖ്യ-ത്തെ; [illegible]=സമ്പാദിക്കണം.

ഗദ്യം ൮. അഥ=അനന്തരം ഹനുമാൻ; ഹരി...പുംഗവഃ= വാനരശ്രേഷ്ഠനായ സുഗ്രീവന്റെ മുഖകമലത്തിൽനിന്ന ഒഴുകിയ ഉചിതവചനമാകുന്ന പൂന്തേൻ തന്റെ ചെവിക്കുമ്പിളുകൾകൊണ്ടു മുകരിക്കുടിച്ചിട്ട്; സുനിമിത്തൈഃ=അനുപ്രാപ്തമായ നല്ല ശകുനങ്ങളെക്കൊണ്ട്; സ്വാമിസമ്പൽഫലോൽപത്തേഃ=തന്റെ സ്വാമിയുടെ സമ്പത്തു കാര്യ്യനാദികളുടെ; ബീജവാപസ്യ=വിത്തു വിതപ്പാനുള്ള; കാലഃ അയം=പൊഴുതു് ഇതാകുന്നു; ഇതി നിശ്ചിത്യ=എന്നു നിശ്ചയിച്ചിട്ട്; നിരർഗ്ഗള...പ്രസൃമരാത്മാനന്ദ=തടവില്ലാത്ത സന്തോഷംകൊണ്ടു വിടർന്നവയായ; നയനാബ്ജൈഃ=കണ്ണുകളെക്കൊണ്ട്; തൌ മഹാപുരുഷൌ=ആ മഹാപുരുഷന്മാരെ; വിചാര...ഗർഭം=ആലോചനയും, അത്ഭുതവും, ബഹുമാനവും, സന്തോഷവും, വിശ്വാസവും ഉള്ളിൽ അടങ്ങിയിരിക്കുന്ന നോട്ടത്താൽ നോക്കിക്കണ്ടിട്ട്; പുരാണ...സമ്മതൈഃ ഇവ=അസാധാരണന്മാരായ പുരുഷന്മാരാകക്കണ്ടിട്ട് ഉണ്ടായതോ എന്ന തോന്നത്തക്കവണ്ണം ഉദഞ്ചിതൈഃ രോമപടലൈഃ=പൊങ്ങിവരുന്നവയായ രോമങ്ങളെക്കൊണ്ട്; അലംകൃതഃ=അണിയപ്പെട്ടവനായി; സ്വപിതുർവചനം അനുസ്മരൻ=സ്വപിതാവിന്റെ വാക്കിനെ ഓർക്കുന്നവനായി; അവതരിതും=ഇറങ്ങുവാനായിട്ട്; അഹമഹമികയാ=ഞാൻ മുമ്പിൽ ഞാൻ മുമ്പിൽ എന്ന ഭാവത്തോടെ; അത്യുൽസുകാനാം=അത്യുത്സാഹത്തോടുകൂടിയവയായ; നിജകരചരണാനാം=തന്റെ കൈകാലുകളുടെ (പരിഭ്രമംകൊണ്ട്) പീഡ്യമാനഃ=അസഹ്യപ്പെടുന്നവനായി; മാല്യവതഃ അവതീർയ്യ=മാല്യവാൻപർവ്വതത്തിൽനിന്നിറങ്ങി; പമ്പാ.. നിബിഡതയാ=പമ്പാനദീതീരത്തിലുള്ള കാടുകളിലെ മരങ്ങളുടെ മറവുകൊണ്ട്; സഹസാ തൌ അപശ്യൻ=പെട്ടെന്ന് അവരെ കാണാതെ; മാർഗ്ഗാന്തരേണ സസംഭ്രമം പര്യടൻ=വഴിയെ ചിലേടങ്ങളിൽ പരിഭ്രമിച്ചു നടക്കുന്നവനായി; ശംഖ...

ടങ്കിതാം പദപങ്ക്തിം ആലോക്യ=ശംഖ്, മത്സ്യം, ധ്വജം, ചക്രം ഈ രേഖകളെക്കൊണ്ട് അടയാളപ്പെട്ട കാലടികളെ നോക്കീട്ട്; അനന്തരം ലോകാനന്ദം ദൃഷ്ട്വാ=ഇവർ ലോകത്തിൽവെച്ചു ശ്രേഷ്ഠന്മാരാണെന്നു നിശ്ചയിച്ചിട്ടുണ്ട്; തദാ തപസമുദ്രത...ഖണ്ഡം ... കന്ദർപ്പകോദണ്ഡം നിരീക്ഷ്യ=കന്ദർപ്പൻ ഉണ്ടായ മഹാപ്രകാശാധിക്യംകൊണ്ടു സൂര്യമണ്ഡലത്തെ മങ്ങിക്കുന്നതായ തന്റെ രണ്ടു കണ്ഠലങ്ങളെയും കണ്ടിട്ടു; താപതഃ സർ... അവബുധ്യ=(അവതാരപുരുഷന്മാരാണ് അവർ എന്നുള്ള) സൂക്ഷ്മമായ അവരുടെ പരമാർത്ഥസ്ഥിതിയെ മനസ്സിലാക്കിയവനായിട്ട്; മഹാ...ഭാഗ്യം ഭിക്ഷുവേഷം അവലംബ്യ=മഹാപുരുഷന്മാരോട് അടുത്തുചെല്ലുവാൻ തക്കതായ സന്യാസിവേഷം ധരിച്ചിട്ട്; പുരതഃ സ്ഥിത്വാ=(അവരുടെ) മുമ്പിൽ ചെന്നുനിന്നിട്ട്; സവിനയം ആപപ്രച്ഛ=വിനയത്തോടുകൂടി പറഞ്ഞു.

ശ്ലോകം. ഭുജഗർവ്വോല്ലാസിനാ നിജപൂർവ്വജേന ബാലിനാ=കയ്യൂക്കുകൊണ്ടു മത്തനായി, തന്റെ ജ്യേഷ്ഠനായ ബാലിയാൽ; രാജ്യാൽ സമുത്സാരിതഃ=നാട്ടിൽനിന്ന് ആട്ടിയോടിക്കപ്പെട്ടവനായ; കിഷ്കിന്ധായുവരാജഃ ഏഷഃ സുഗ്രീവഃ=കിഷ്കിന്ധയിലെ ഇളയരാജാവായ ഈ സുഗ്രീവൻ; മുനേഃ ശാപതഃ തദപ്രാപ്യേ സവിധേ മാല്യവച്ഛൈലമൂർദ്ധനി ആസ്തേ=മുനിയുടെ ശാപം ഹേതുവായിട്ട് അവന് (ബാലിക്ക്) പ്രവേശിപ്പാൻ പാടില്ലാത്തതായി സമീപത്തിലുള്ളതായ മാല്യവാൻ എന്ന പർവ്വതത്തിന്റെ മുകളിൽ വസിക്കുന്നു; അസ്യ വചസാ=ഇവന്റെ (സുഗ്രീവന്റെ) വാക്കിൻപ്രകാരം; മാരുതിഃ ഹനുമാൻ കപിഃ അഹം=വായുവിന്റെ പുത്രനായി ഹനുമാൻ എന്ന പേരുള്ള കപിവരനായ ഞാൻ; വാം ദ്രഷ്ടും പ്രാപ്തഃ=നിങ്ങളെ കാണ്മാനായിക്കൊണ്ടു വന്നവനാകുന്നു.

൧൮൯. അഥ=അനന്തരം; സൽഗുണനോഽസി കഥമേ സൽഗുണങ്ങളുടെ സമുദായം; അനുജതന്ത്രീമത്തിട്ടും തന്റെ തിപം ആന്ത്=ആശ്ചര്യസമ്പത്തു തികഞ്ഞതായ രൂപം പൂണ്ട്; അടികിൽ വന്ന് ആരാധിക്കുന്നപോലെ; മിക്ക്യാ ഹനൂമത് പ്രത്യം വചന=മറിയോടുകൂടി ഹനൂമാൻ ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞതുപ്രാം ദേവ ദേവ ഋ! ഭക്തചന്ദ്ര ന=ശ്രീരാമൻ; തദ്ദേ ശ=ആ ഹനൂമാന്റെ ഗുണങ്ങൾ; ആസ്തിക=ആരാധകരായ; ഭൃത്യവർഗ്ഗങ്ങളും; സുഗ്രീവനിൽ മിത്രസ്നേഹം ച=മിത്രസ്നേഹവും വചനം; ഒരു വചനം മുഖ പറവാൻ ആവർത്താ=യോഗ്യം വാക്കുകൾ ഇന്ന പ്രകാരമാണെന്നും, ഇന്നസമയത്താണെന്നും, ഇന്ന വഴിക്കാണെന്നും ലോകത്തിൽ ആർക്കെങ്കിലും പറവാൻ സാധിക്കുമോ? എന്ന് അന്തരാന്തന്യാസം.

൧൯൦. ഹനൂമൽസ്വന്ധ=ഹനൂമാന്റെ കഴുത്തിൽ; മാല്യവദ്ഗിരിസീമ്ന=മാല്യവാൻപർവ്വതത്തിൽ; വിവശം ലിനേ ശോത്തമം കണ്ട്=പരവശനായ സൂര്യപുത്രനെ (സുഗ്രീവനെ) കണ്ട്; ഉന്നിദ്രാഃ=(ശ്രീ. വി.) വളരെ ശ്രദ്ധയോടുകൂടി ആലിംഗന പ്രവൃത്തി=ത്യം മുതൽക്ക്; തദ്വൃത്താന്തം=അവന്റെ കഥകൾ; ആത്മവൃത്താന്തവും=തന്റെ കഥകളും; അഭിജ്ഞ്=ഇരുന്ന്.

൧൯൧. നക്താന്തേവാസിനാ=സൂര്യന്റെ ശിഷ്യനാൽ (ഹനൂമാൻ സൂര്യശിഷ്യനാണെന്ന പുരാണപ്രസിദ്ധം) തൽക്ഷണം സമുപാഹൃതം ദേവവീര്യാഗ്നിം=അപ്പോഴത്തന്നെ കൊണ്ടുവരപ്പെട്ടതായ കാന്തിവിശേഷകാര്യമാക്കപ്പെട്ട അഗ്നിയെ; അഗ്നേ സാക്ഷീകരിച്ച്=മുമ്പിൽ സാക്ഷിയാക്കിക്കൊണ്ട്; ഋശ്യമൂകാദ്രിശൃംഗേ=ഋശ്യമൂകപർവ്വതത്തിന്റെ കൊടുമുടിയിൽവെച്ച്; (ഋശ്യമൂകം, മാല്യവാൻപർവ്വതത്തിന്റെ ഒരു കൊടുമുടിയായിരിക്കാം.) മുഖ്യാം സീതാം=സ്ത്രീരത്നമായ സീതയെ; ഇനൻ ആരണ്യ അ

യവതിന് ഒടുത്തിട്ടും ഉദ്ദാമധാമ്നാ സുഗ്രീവേണ=അനപേക്ഷിച്ചുണ്ടാക്കിത്തരുവാൻ തിട്ടയാക്കിയ അതിശൂരനായ സുഗ്രീവനോട്; വാലിപ്രമഥനാവിധയേ=ബാലിയെ കൊല്ലുന്നതിന്നായിട്ട് (ബാലിവധത്തിനായിക്കൊണ്ട്) അഗ്ര്യം സഖ്യം വിദധേ= ഉത്തമമായ സഖ്യത്തെ ചെയ്തു.

ഇനി രണ്ടു ശ്ലോകംകൊണ്ട് അവർ ചെയ്തു സഖ്യകാരത്തിലെ നിശ്ചയങ്ങളെപ്പറയുന്നു.

൫൮. സുഗ്രീവൻ:—സാ ദേവീ=ആ ദേവി; രസാതലേ വാ=പാതാളത്തിലോ; നഭസ്തലേ വാ=ആകാശത്തോ; വസന്തീ (ഭവതി)=വസിക്കുന്നവളാകുന്നു? അഹം (താൻ) ആനീയ ദാസ്യാമി=ഞാൻ (അവളെ) കൊണ്ടുവന്നുതരുന്നുണ്ട്; ഹേ അരിന്ദമ! ഏതൽ സത്യം (ഭവതി)=അല്ലയോ ശത്രുമർദ്ദന! ഇതു സത്യമാകുന്നു.

൫൯. ശ്രീരാമൻ:— ഏതദേവാസ്യ മേ വാണീ=തന്റെ ഭാര്യയെ അന്യൻ പിടിച്ചുകൊണ്ടുപോയിരിക്കുന്നവനായ എന്റെ വാക്ക്; നൂനം ഭ്രഷ്ടേപദേ ന (ഭവതി) എവം=മനുഷ്യർക്കു വിലവെച്ചുവാൻ തക്കതല്ല നിശ്ചയംതന്നെ; തഥാപി=അങ്ങനെയാണെങ്കിലും; ത്വം സാമ്രാജ്യമധു നിർമ്മക്ഷികം പാസ്യസി=നീ ചക്രവർത്തിത്വമാകുന്ന മധുവിനെ ഈച്ചകളുടെ ഉപദ്രവം കൂടാതെ പാനം ചെയ്യും. (ശത്രുക്കളുടെ ഉപദ്രവം കൂടാതെ നിന്നെ വാനരചക്രവർത്തിപദവിയിൽ ഇരുത്തിയേക്കാം എന്നു സാരം.)

൬൦. സുഗ്രീവരാമപ്രണയപ്രസംഗേ= സുഗ്രീവനും രാമനും തമ്മിൽ സഖ്യംചെയ്തസമയത്തിൽ; സീതാകപീന്ദ്രക്ഷണദാചരാണാം=സീതയുടെയും, ബാലിയുടെയും, രാവണന്റെയും; രാജീവഹേമജ്വലനോപമാനി വാമാനി നേത്രാണി=താമരപ്പൂവുപോലെയും, സ്വർണ്ണംപോലെയും, അഗ്നിപോ

മൂലയും ഇളകുന്ന എന്നർത്ഥമാകുന്നു; സമം വിധേയവും=ഒപ്പം ഇളകി; സുന്ദരിയായ സീതയുടെ കണ്ണ് താമരപ്പൂവുപോലെയും, വാനരനായ ബാലിയുടെ കണ്ണ് പിംഗളവർണ്ണവും, അതിക്രൂരനും, രാത്രിഞ്ചരനും ആയ രാവണന്റെ കണ്ണ് അഗ്നിപോലെ ജ്വലിക്കുന്നതും ആണെന്ന് ക്രമത്തെ കണ്ടുകൊൾക. “നേത്രാപാംഗേ ഹരതി ച ധനം നാസികാന്തേ ച മൃത്യും നേത്രസ്യാധഃ സകലസുഖമിഷ്ടവ്യാപാരം സുഖം ച, നേത്രാധസ്താൽസ്ഫുരണസുഖതാനന്ദഭോഗജാതം വാമേ ചൈവ തൽഫലമപി തഥാ ദക്ഷിണേ വൈപരീത്യം” എന്ന പ്രമാണംകൊണ്ട് കണ്ണിന്റെ ഓരോ ഭാഗം ഇളകിയാലുണ്ടാകുന്ന സാമാന്യഫലവും; “പുംസാം സദാ ദക്ഷിണദേഹഭാഗേ, സ്ത്രീണാം ച വാമാവയവേ പ്രശസ്തം, സ്പന്ദഃ ഫലാനാം പ്രതിശത്ര്യവശ്യം” എന്ന പ്രമാണംകൊണ്ട് സ്ത്രീപുരുഷന്മാർക്കുള്ള പ്രത്യേകഫലവും അറിഞ്ഞുകൊൾക.

൫൮. ധന്യാത്മാ വായുജന്മാ=ഉത്തമനായ വായുപുത്രൻ (ഹനുമാൻ) പരമസുഖം ഉയററീടിനാൻ=ഉണ്ടാക്കി; മഹാത്മാ ഏഷഃ സുഗ്രീവഭൂപഃ=മഹാത്മാവായ സുഗ്രീവനം, സ്വരാജ്യം=തന്റെ രാജ്യത്തെ; കരതലഗതം എന്ന്=കയ്യിൽ കിട്ടിയെന്ന്; മേനേ=വിചാരിച്ചു; പൂർണ്ണചന്ദ്രാഭശ്രീ:=പൂർണ്ണചന്ദ്രശ്രീമാൻ ആയ, രഘുപതി=ശ്രീരാമൻ; രക്ഷോനാഥ...വതാം ക്ഷൈവ്യം=രാവണനാകുന്ന സർപ്പത്തിന്റെ വിഷം ബാധിച്ച ലോകത്തിന് ആശ്വാസയോഗ്യമായിത്തീർന്നിരിക്കുന്ന; ഏതത്സൗഖ്യം=ഈ സൗഖ്യംകൊണ്ട്; മനസി ആനന്ദിതഃ അഭൂൽ=മനസ്സിൽ ആനന്ദമുള്ളവനായിത്തീരുകയും ചെയ്തു.

ഇനി പ്രശ്നസാധാരണമായി തോന്നാറുള്ള ചിലസംശയ

ധ്യാനം ചെയ്തുകൊണ്ടു കഥാകഥനം ചെയ്യുന്ന പതിവനുസരിച്ചു് ആശീർവ്വാദയായാണു് ഇവിടെ ചെയ്യുന്നതു.

എൻമാർഗ്ഗബന്ധുസ്യന്ദാനന്ദം വാഗ്മുഖത്തണ്ണ=എന്റെ മാർഗ്ഗപ്രയാണത്തിന്റെ തികവുതന്നെ; വടികം=ഇവിടെ വന്നു് തവ കർമ്മങ്ങളുടെ കയ്യിൽ; സാപാദി=ഇപ്പോൾ; മമ=എന്റെ; സന്തോഷം ചെല്ലു-വല്ലൻ=സന്തോഷത്തെ പറവാൻ ഞാൻ ശക്തനല്ല; ('വല്ലുൻ' എന്നതു 'വല്ലു' ധാതുവിന്റെ ഉത്തമപുരുഷൈകവചനരൂപമാകുന്നു) ഭവാനോടു് സഖ്യം ഇലഭേവാൻ ചിന്തനം=ഭവാനോടുള്ള സഖ്യം ഏറ്റവും ഭംഗിയുള്ളതായിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു; ഗുണനിധേഃ രാഘവസ്യ=ഗുണനിധിയായ ശ്രീരാമന്നു്; പണ്ടു സുഗ്രീവനോടു് ഉണ്ടായ സഖ്യംപോലെ; എന്നു് ഉപമാനവാക്യം. രാമസുഗ്രീവസംഖ്യംപോലെ നമ്മുടെ സഖ്യവും ലോകത്തിനു ശ്രേയസ്കരമായിരിക്കട്ടെ എന്ന സാരം.

ഇങ്ങനെ കഥാസൂചകമായ പദ്യം, കഥാരംഭത്തിലാണ മിക്ക പ്രബന്ധങ്ങളിലും കാണാറുള്ളതു്. എന്നാൽ ഇവിടെ മാത്രകാവ്യഗതത്തിൽ കഥയുടെ പാദപകുതി ചേർത്തിട്ടുച്ചതിനാൽ ഇങ്ങനെ വന്നുകൂടിയതാണു്.

ശുഭം.